Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Thomae Aquinatis Summae theologicae secunda secundae, q. 74-189 tit. - Cod. Aug. perg. 166

Thomas <von Aquin, Heiliger>

[S.l.], [15. Jahrh.]

Quaestio XCI-C

urn:nbn:de:bsz:31-61946

Visual Library

quod benignus est vir sponte ad bene
faciendum paratus et dulcis ad eloquendum. Et ipse Andronicus dicit quod
benignitas est spontanea voluntas et
beneficiendi liberalitas aut videtur
adiungi communitati pertinere. Quod autem dicit
quod epiikia non adiungitur iustitie par
ticulari sed legali et videtur esse idem
cum ea que dicta est eugnomosina.

Deinde considerandum est
de singulis partibus potentia
libus virtutum quantum ad pre
sentem intentionem per
tinet. Et primo con
siderandum est de religione. 2o
de pietate 3o de observantia
quarto de gratia 5to de vindicta 6to
de veritate 7mo de amicitia oc
tavo de liberalitate. Nono de epi
kia. De aliis autem hic enumeratis
supradictum est. partim in tractatu de
caritate scilicet de gratia et aliis
partim in tractatu de iustitia
sicut de bona commutatione et inno
centia. De lege. Posterior autem in
tractatu de prudentia. Circa reli
gionem vero tria consideranda occurrunt.
Primo quidem de ipsa religione secundum se
2o de actibus eius 3o de vitiis oppo
sitis. Circa primum queruntur octo.
Primo utrum religio consistat tantum in or
dine ad deum. 2o utrum religio sit
virtus. Tertio utrum religio sit una
virtus. Quarto utrum religio sit spe
cialis virtus. Quinto utrum relig
io sit virtus theologica. Sexto
utrum religio sit preferenda aliis
virtutibus moralibus. 7mo utrum
religio habeat exteriores actus
Octavo utrum religio sit eadem
sanctitati. Et questio

Ad primum sic proceditur. videtur quod religio
non ordinat hominem solum
ad deum. Dicitur enim Iacobi primo re
ligio munda et immaculata ap
ud deum et patrem hec est visita
re pupillos et viduas in tribu
latione eorum et immaculatum se cu
stodire ab hoc seculo. Sed visitare pu
pillos et viduas dicitur per ordinem
ad proximum. Quod autem dicit immacula
tum se custodire ab hoc seculo pertinet
ad ordinem quo ordinatur homo in se
ipso. Ergo religio non solum dicitur per ordi
nem ad deum. Questio 2 Praeterea Augustinus dicit x de civi
tate dei. Latina loquendi consuetudine non im
peritorum verum etiam doctissimorum cog
nationibus humanis atque affinitatibus
et quibuscumque necessitudinibus dicitur
exhibenda religio. non eo vocabulo
vitatur ambiguum cum de cultu dei
tractatur ut fidenter dicere
valeamus religionem non esse ni
si cultum dei. Ergo religio dicitur non solum
in ordine ad deum sed etiam in ordine
ad propinquos. Questio 3 Praeterea Ad religionem
videtur latria pertinere. Latria autem in
terpretatur servitus ut Augustinus dicit
in x de civitate dei. Servire
autem non solum debemus deo sed et
proximis. Sed ad Galatas v. Per carita
tem spiritus servite invicem. Ergo religio im
portat etiam ordinem ad proximum
Questio 4 Praeterea Ad religionem pertinet cul
tus. Sed homo dicitur non solum colere deum
sed etiam proximum. Secundum illud Catonis
parentes seu cognatos cole. Ergo etiam
religio nos ordinat ad proximum
et non solum ad deum. Questio 5 Praeterea homines
in statu salutis constituti deo
sunt subiecti. Non autem dicuntur reli
giosi omnes qui sunt in statu salu
tis. Sed solum illi qui quibusdam votis
et observantiis et ad obediendum
aliquibus hominibus se astringunt.
Ergo religio non videtur importare ordi
nem subiectionis hominis ad deum. Questio Sed contra
est quod Tullius dicit ii Rhetorice

q Religio est quedam virtus
nat(ur)e q divina vocat cultu
cerimoniamq3 affert. Item dicit
q sicut Ysidorus dicit libro ethymologiarum
Religiosus ut ait Tullius a religi-
one appellatus q retractat et
tamq relegit ea que ad cultum
divinum pertinet. Et sic religio
videtur dicta a relegendo ea que
sunt divini cultus quia huius sunt
frequenter corde revolvenda. Secundum
quod in IIII moribus ... cum co-
gitat illud quod et possit intel-
ligi religio ex hoc dicta q deum
reeligere debemus quem amisimus
negligentes. Sicut Augustinus dicit
x. de civitate dei. Vel potest intelligi
religio a religando dicta. Unde
dicit Augustinus in libro de vera religi-
one. Religet nos religio uni
omnipotenti deo. Sive autem religio
dicatur a frequenti lectione sive
ex iterata electione eius quem neglige-
ter amissum est. sive a religati-
one. Religio proprie importat ordi-
nem ad deum. ipse enim est cui prin-
cipaliter alligari debemus tamquam
indeficienti principio ad quem etiam
nostra electio assidue dirigi debet
sicut in ultimum finem quem etiam ne-
gligenter peccando amittimus et
credendo et fidem protestando
recuperare debemus. Ad i.
quod dicit q religio habet duplices
actus quosdam proprios et
immediatos quos elicit per quos
homo ordinatur ad solum deum
sicut sacrificare adorare et alia
huiusmodi. Alios autem actus habet quos
producit mediantibus virtutibus
quibus imperat ordinans eos
in divina reverentiam. quia scilicet
virtus ad quam pertinet finis imperat
virtutibus ad quas pertinet ea que
sunt ad finem et secundum hoc actus religi-
onis per modum imperii ponitur
esse visitare pupillos et vidu-
as in tribulatione eorum. quod est actus
alicuius anime immaculatum autem
custodire se ab hoc seculo imperative
quidem est religionis elective
autem temperantie vel alicuius huiusmodi virtutis.
Ad ii dicit q religio refertur ad
ea que exhibentur cognationibus huma-
nis extenso nomine religionis
non autem secundum quod religio proprie dicitur.
Unde Augustinus premittit verba inducta
committit religio distinctionis non
quelibet sed dei cultum significare videtur.
Ad iii dicit q cum servus dicatur
ad dominum necesse est q ubi est propria
et specialis ratio domini ibi sit specia-
lis et propria ratio servitutis. Manifestum
est autem q domino competit deo
secundum propriam et singularem quandam rationem
quia scilicet ipse omnia fecit et quia sum-
mum in omnibus rebus obtinet
principatum. Et ideo specialis ratio servi-
tutis ei debetur et talis servitus
nomine latrie designatur apud Grecos
et ideo ad religionem proprie pertinet.
Ad iiii dicit q colere dicimur homines quos
honorificatione vel recordatione vel
presentia frequentamus. et etiam aliqua
que nobis subiecta sunt coli a no-
bis dicuntur. sicut agricole dicun-
tur ex eo q colunt agros. Et in-
cole dicuntur ex eo q colunt loca
que inhabitant. quia tamen specialis ho-
nor debetur deo tamquam primo
omnium principio. Etiam specialis ratio
cultus ei debetur que greco no-
mine vocatur eusebia vel theosebia
ut patet per Augustinum x de civitate
dei. Ad v dicit q primus religio

si dici possit quilibet omnis qui deum colit. Specialiter tamen religiosi dicuntur qui totam vitam suam divino cultui dedicant a mundanis negociis se abstrahentes. Sicut etiam contemplativi dicuntur non omnes qui contemplantur sed qui contemplationi totam vitam suam deputant. Huiusmodi autem non se subiciunt homini propter hominem sed propter deum secundum illud apostoli Gal. iiii sicut angelum dei excepistis me sicut Christum Ihesum. ¶

Articulus sic proceditur videtur quod religio non sit virtus. Ad religionem enim pertinere videtur deo reverentiam exhibere. Sed reverentiam est actus timoris qui est donum ut ex supradictis patet. Ergo religio non est virtus sed donum. ¶ Praeterea omnis virtus in libera voluntate consistit. Unde dicitur habitus electivus vel voluntarius. Sed sicut dictum est ad religionem pertinet latria que servitutem quandam importat. Ergo religio non est virtus. ¶ Praeterea sicut dicitur ii ethicorum aptitudo virtutum inest nobis a natura. Unde ea que pertinent ad virtutes sunt de dictamine rationis naturalis. Sed ad religionem pertinet cerimonias divine nature afferre. Cerimonialia autem ut supra dictum est non sunt de dictamine rationis naturalis. Ergo religio non est virtus. ¶ Sed contra est quod connumeratur aliis virtutibus ut ex premissis patet. ¶ Respondeo dicendum quod sicut supra dictum est virtus est que bonum facit habentem et opus eius bonum reddit. Et ideo necesse est dicere omnem actum bonum ad virtutem pertinere. Manifestum est autem quod reddere debitum alicui habet rationem boni quia per hoc quod aliquis alicui debitum reddit constituitur etiam in proportione quadam convenienti respectu ipsius quod conveni ordinatus ad ipsum. Ordo autem ad rationem boni pertinet sicut et modus et species ut per Augustinum patet in libro de natura boni. Cum igitur ad religionem pertineat reddere honorem debitum alicui scilicet deo manifestum est quod religio virtus est. ¶ Ad primum ergo dicendum quod reverentiam deo exhibere est actus doni timoris. Ad religionem autem pertinet facere aliqua propter divinam reverentiam. Unde non sequitur quod religio sit idem quod donum timoris sed quod ordinatur ad ipsum sicut ad aliquid principalius. Sunt enim dona principaliora virtutibus moralibus ut supra habitum est. ¶ Ad secundum dicendum quod etiam servus potest voluntarie domino suo exhibere quod debet et sic facit de necessitate virtutem debitum voluntarie reddens. Et similiter etiam exhibere deo ~~debitam~~ debitam servitutem potest esse actus virtutis secundum quod homo voluntarie facit. ¶ Ad tertium dicendum quod de dictamine rationis naturalis est quod homo aliqua faciat ad reverentiam divinam sed quod haec determinata faciat vel illa vel illa istud non est de dictamine rationis naturalis sed de institutione iuris divini vel humani.

Articulus sic proceditur videtur quod religio non sit una virtus. Per religionem enim ordinamur ad deum ut dictum est. In deo autem est accipere tres personas et etiam multa attributa que saltem ratione differunt. Diversa autem ratio obiecti sufficit ad diversificandum virtutes ut ex supradictis patet. Ergo religio non est una virtus. ¶ Praeterea unius virtutis videtur esse unus actus. Habitus enim distinguuntur secundum actus. Religionis autem sunt

multi actus sicut colere et sanctificare
honore orare sacrificare et multa
huiusmodi ergo religio non est una virtus
Praeterea adoratio ad religionem pertinet
sed adoratio alia ratione
adhibetur ymaginibus et alia
ipsi deo. Cum igitur diversa ratio
distinguat virtutes videtur quod religio
non sit una virtus. Sed contra
est quod dicitur ephesios iiii unus deus
una fides sed una religio consistit
fidem unius dei ergo religio
est una virtus. Respondeo dicendum quod sicut
supra habitum est habitus distinguuntur
secundum diversam rationem obiecti. Ad religionem
autem pertinet exhibere reverentiam
uni deo secundum unam rationem in quantum
scilicet est primum principium creationis et
gubernationis rerum. Unde ipse
dicit Malachie i. Si ego pater
ubi honor meus. Patris enim
est producere et gubernare et ideo manifestum est quod religio est una virtus
Ad primum ergo dicendum quod tres persone dei
sunt unum principium creationis
et gubernationis rerum et ideo eis
una religione servitur. Diverse autem
rationes attributorum concurrunt ad rationem
primi principii quia deus producit
omnia et gubernat sapientia voluntate
et potentia bonitatis sue et
ideo religio est una virtus. Ad secundum
dicendum quod eodem actu homo servit deo et
colit ipsum quia cultus respicit dei
excellentiam cui reverentia debetur, servitus autem respicit subiectionem
hominis qui ex sua conditione
obligatur ad exhibendum reverentiam
deo. Et ad hec duo pertinent
omnes actus qui religioni attribuuntur quia per omnes homo protestatur

divinam excellentiam et subiectionem
sui ad deum vel exhibendo aliquid
ei vel iterum assumendo aliquid divinum.
Ad tertium dicendum quod ymaginibus non exhibetur religionis cultus secundum quod in se
ipsis considerantur quasi res quedam,
sed secundum quod sunt ymagines ducentes
in deum incarnatum. Motus autem qui
est in ymaginem ut est ymago
non sistit in ipsa sed tendit in id cuius
est ymago. Et ideo ex hoc quod ymaginibus christi exhibetur religionis
cultus non diversificatur ratio latrie
nec virtus religionis.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod religio
non sit specialis virtus ab aliis distincta. Dicit enim Augustinus x
de civitate dei. Omne sacrificium est
omne opus quod geritur ut sancta societate deo inhereamus. Sed sacrificium
pertinet ad religionem. Ergo omne
opus virtutis ad religionem pertinet
et sic non est specialis virtus. Praeterea
apostolus dicit i ad corinthios x. Omnia in gloriam
dei facite. Sed ad religionem pertinet
aliqua facere ad dei reverentiam ut supra
dictum est. Ergo religio non est specialis
virtus. Praeterea caritas qua diligitur deus non est virtus distincta
a caritate qua diligitur proximus.
Sed sicut dicitur viii ethicorum honorari
propinquum est ei quod est amari.
Ergo religio qua honoratur deus non
est virtus specialiter distincta ab observantia vel dulia vel pietate quibus honoratur proximus. Ergo non est
virtus specialis. Sed contra est quod ponitur
pars iustitie ab aliis eius partibus
distincta. Respondeo dicendum quod cum virtus
ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni ibi oportet esse specialem virtutem. Bonum autem ad quod

ordinat religio est exhibere deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentie. deo autem competit singularis excellentia inquantum omnia infinitum transcendit secundum omnimodum excessum. Unde ei debetur specialis honor sicut in rebus humanis videmus quod diversis excellenciis personarum diversus honor debetur. Alius patri alius regi et sic de aliis. Ex quo manifestum est quod religio est specialis virtus ¶ Ad .i. ergo dicendum quod omne opus virtutis dicitur esse sacrificium inquantum ordinatur ad dei reverentiam. Unde ex hoc non habetur quod religio sit generalis virtus sed quod imperat omnibus aliis virtutibus sicut supra dictum est ¶ Ad ij dicendum quod omnia secundum quod in gloriam dei fiunt pertinent ad religionem non quasi ad elicientem sed quasi ad imperantem. Illa autem pertinent ad religionem elicitive que secundum rationem sue speciei pertinent ad reverentiam dei ¶ Ad iij dicendum quod obiectum amoris est bonum, obiectum autem honoris vel reverentie est aliquid excellens. Bonitas autem dei communicatur creature, non autem excellentia bonitatis eius, et ideo caritas qua diligitur deus non est virtus distincta a caritate qua diligitur proximus. religio autem qua honoratur deus distinguitur a virtutibus quibus honoratur proximus ¶

Ad v sic proceditur. Videtur quod religio sit virtus theologica. Dicit enim Augustinus in Enchiridion quod deus colitur fide spe et caritate que sunt virtutes theologice. Sed cultum deo afferre pertinet ad religionem. ergo religio est virtus theologica ¶ Praeterea virtus theologica dicitur que habet deum pro obiecto. Religio autem habet deum pro obiecto quia ad ipsum deum ordinat ut dictum est. ergo religio est virtus theologica ¶ Praeterea omnis virtus est vel theologica vel intellectualis vel moralis ut ex supradictis patet. Manifestum est autem quod religio non est virtus intellectualis quia eius perfectio non attenditur secundum considerationem veri. Similiter etiam non est virtus moralis cuius proprium est tenere medium inter superfluum et diminutum. Non enim aliquis potest superflue deum colere. secundum illud Ecclesiastici: Benedicentes dominum exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude. ergo relinquitur quod sit virtus theologica ¶ Sed contra est quod ponitur pars iustitie que est virtus moralis ¶ Respondeo dicendum quod sicut dictum est religio est que deo debitum cultum offert. Duo igitur in religione considerantur. Primum quidem quod religio deo offert scilicet cultus, et hoc se habet per modum materie et obiecti ad religionem. Aliud autem id cui offertur scilicet deus cui cultus exhibetur. non quasi actus quibus deus colitur ipsum deum attingant sicut cum credimus deo credendo deum attingimus. propter quod supra dictum est quod deus est fidei obiectum non solum inquantum credimus deum sed inquantum credimus deo. Offertur autem deo debitus cultus inquantum actus quidam quibus deus colitur in dei reverentiam fiunt, puta sacrificiorum oblationes et alia huiusmodi. Unde manifestum est quod deus non comparatur ad virtutem religionis sicut materia vel obiectum sed sicut finis. Et ideo religio non est virtus theologica cuius obiectum est ultimus finis sed est virtus moralis cuius est esse circa ea que sunt ad finem ¶

Ad i. g° dr' q semp poten
cialis virtus que operatur circa
finem principiu moz potentiaz
ul' virtutem operante ea coordi
nantur in finez illu. Virtutes aut
theologice s. fides spes et ca
ritas habent actu circa deum
sicut circa pprium obim. Et io suo
imperio causat actu religionis
que operatur quedam in ordine ad
deum. Et io Aug' dicit q deus
colitur fide spe et caritate. Ad
ij dr' q religio ordinat hoiem
in deum no sicut in obim s; sicut in fi
nem. Ad iij dr' q religio no
est virtus theologica ul' intelle
ctualis s; moralis cum sit pars
iusticie et mediu ipsius accipi
tur no quidem int' passiones s; s;
quandam equalitatem int' opatio
nes que sunt ad deum. Dico aut
equalitate no absolute quia
deo no pt tm exhiberi qntum
ei debetur s; s; consideratione hu
mane facultatis et divine acceptati
onis. Superfluum aut in hiis que
ad divinu cultu ptinet esse pt
no s; circumstancia quti s; s; ali
as circumstancias. Puta quia
cultus divinus exhibetur cui
no debet exhiberi ul' qn no
debz ul' s; alias circumstancias
put no debz.

Ad iiij sic pce vr q religio
no sit pferenda aliis
virtutibus moralibz. Pfectio
enim virtutis moralis consistit i
hoc q attingit mediu ut pz
ij ethi. s; religio deficit i
attingendo mediu iusticie qz
no reddit deo oio equale. g° re
ligio no est potior aliis vir
tutibus moralibus. Pr' q...

hoibus exhibent tanto videt'
aliqd esse laudabilius qnto mag'
indigenti exhibetur. Unde dr'
ysa lviij Frange esurienti pa
nem tuum. S; deus no indiget
aliquo q ei a nobis exhibe
atur. s; i° ps' Dixi deus me
es tu quo bonoz meoz no
eges. g° religio vr minus lauda
bilis aliis virtutibus p quas
hoibus subvenitur. Pr' q
tanto aliqd fit ex maiori necessitate
tanto minus est laudabile. s; i°
ad coz ix Si evangelizavero
no est m gla necitas em m i
cubit. Ubi aut est maius debi
tum ibi e maior necessitas. cu
igit deo maxime sit debitum q
ei ab hoie exhibetur vr q re
ligio sit minus laudabilis int'
virtutes humanas. Pr' q...
Exo xx ponuntur primo precepta
ad religioz ptinencia tanq prin
cipalia. populus ordo aut precep
toz pporcionat' ordini virtutu
quia precepta legis dant' de acti
bus virtutu. g° religio est prin
cipua int' virtutes morales. R' dco
dr' q ea que sunt ad finez sorti
untur bonitate ex ordine in
finem. et io qnto sunt fini ppin
quiora tanto sunt meliora. Vir
tutes aut morales ut supra ha
bitum est sunt circa ea que ordina
tur in deum sicut i finem. Reli
gio aut mag' de ppinquo acce
dit ad deum q alie virtutes mo
rales in qntum opat' ea que
directe et immediate ordinant'
in honore divinu. Et io religio
preminet int' alias virtutes
morales. Ad i. g° dr' q laus

virtus in voluntate consistit non autem
in potestate. Et ideo defectus facul-
tatis que est materia instrumentalis
propter defectum potestatis non di-
minuit laudem virtutis si non fuit
defectus ~~deficit~~ ex parte voluntatis.
Ad secundum dicendum quod beneficia que exhib-
entur alteri propter eorum utilitatem
est exhibitio laudabilior quanto fit
magis indigenti quia est utilior.
Deo autem non exhibet aliquid propter
eius utilitatem sed propter eius gloriam
nostram autem utilitatem. Ad tertium dicendum
quod ubi est necessitas tollitur gloria
supererogationis non autem excluditur
meritum virtutis si assit voluntas
et propter hoc ratio non sequitur.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod religio
non habeat aliquem exteriorem
actum. Dicitur enim Jo. iiij Deus spiritus
est et eos qui adorant eum in spiritu
et veritate adorare oportet. Sed exterio-
res actus non pertinent ad spiritum
sed magis ad corpus. Ergo religio
ad quam pertinet adoratio non habet
exteriores actus sed interiores. Praeterea
religionis finis est deo re-
verentiam et honorem exhibere. Sed
non videtur ad reverentiam alicuius excel-
lentie pertinere si ea sibi exhi-
beantur que proprie ad inferiores
pertinent. Cum igitur ea que exhibet
homo corporalibus actibus proprie vi-
deantur ad indigentias hominum or-
dinari vel ad reverentiam inferiorum
creaturarum, ideo videtur quod non congrue
possint assumi in divinam reverentiam.
Praeterea Augustinus in vi de civitate dei
commendat Senecam de hoc quod vituperat
quosdam qui ydolis ea exhibe-
bant que solent hominibus exhi-
beri, quia scilicet immortalibus non convenit
ut ea que sunt mortalium. Sed hec

multo minus conveniunt deo vero
qui est excelsus super omnes deos.
Ergo videtur reprehensibile esse quod aliquis
corporalibus actibus deum colat.
Non ergo habet religio corporales actus.
Sed contra est quod in psalmo dicitur Cor
meum et caro mea exultaverunt
in deum vivum. Sed sicut interiores ac-
tus pertinent ad cor ita exteriores
actus pertinent ad membra carnis. Ergo
videtur quod deus sit colendus non so-
lum interioribus actibus sed etiam exte-
rioribus. Respondeo dicendum quod deo reveren-
tiam et honorem exhibemus non
propter ipsum qui in se ipso est gloria
plenus cui nihil a creatura adici potest sed
propter nos quia videlicet per hoc quod deum
reveremur et honoramus mens no-
stra ei subicitur et in hoc eius perfec-
tio consistit. Quelibet enim res perficitur
per hoc quod subditur suo superiori sicut
corpus per hoc quod vivificatur ab anima
et aer per hoc quod illuminatur a sole.
Mens autem humana indiget ad hoc
quod coniungatur deo sensibilium manu-
ductione quia invisibilia dei per ea que
facta sunt intellecta conspiciuntur
ut apostolus dicit ad Ro. i. Et ideo in divi-
no cultu necesse est aliquibus corpor-
alibus uti ut eis quasi signis qui-
busdam mens hominis excitetur ad
spirituales actus quibus deo coniun-
gitur. Et ideo religio habet quidem
interiores actus quasi principales
et per se ad religionem pertinentes,
exteriores vero actus quasi secundarios et
ad interiores actus ordinatos.
Ad primum ergo dicendum quod dominus loquitur
quantum ad id quod est principale et per se
intentum in cultu divino. Ad se-
cundum dicendum quod huiusmodi exteriora non exhibentur
deo quasi his indigeat secundum illud Psalmi
Numquid manducabo carnes tau-
rorum aut sanguinem hircorum pota-

bo · s exhibent deo tanq signu
queda interior et spualium opu
que pfc deus acceptat · Unde
Aug · x · de ciuitate di · sacrifi
ciu visibile inuisibilis sacrificij
sacramentu · i · sacru signu est · q
Ad iij dd q ydolatre derident
ex hoc q ea que ad honorem ptinet
ydolis exhibeant no tanq s
qua continua eos ad aliqua spu
alia · s tanq pse eis accepta
et ppue quia erat uaia et t
qua · q

Ad iiij sic pce vi q religio
no sit ide sanctitati · Religio
enim est queda spalis virtus
ut hitum est · sanctitas a dicitur
esse gnalis virtus est enim faciens
fideles et suatas ea q ad deum
sit iusta · Ut Andronicus dicit
q sanctitas no est ide religioni
q pr · Sanctitas mundicia impor
tare videt · Ut au dyon xij capi
de di no q sanctitas est ab om
inmundicia libera et pfecta et om
imaculata mundicia · mundicia a
maxime vi ptine ad tpancia q
turpitudines corporales excludit
ergo igit religio ad iusticiam ptine
at vi q sanctitas no sit idem
religioni · q pr · Ea que diuidu
tur ex opposito no sut ide s in
quada enumeratione ptium iustie
sanctitas condiuidit religioni ut
sup hitum est · q sanctitas no
est ide q religio · q sz q est q
de luce · i · Seruiamus illi in sancti
tate et iusticia · s sui e deo p
tinet ad religione ut sup hitu
est · q religio est ide sanctitati
q Respo dd q nome sanctitatis
duo vi importare · Uno quide mo
mundicia et huic significatoi gruit
nome grecu · dr · enim agyos
quasi sine terra · Alio modo

ipta firmitate · Unde apud anti
quos sancta dicebant que legi
bus erat munita ut violari non
deberet · Unde et dr ee aliquid
sanctitu quia est lege firmatu
Pt etiam s · latinos hoc nome sctus
ad mundicia ptine ut itelligat scs
q sagne tinctus eo q antiquitus
illi qui purificari volebat sagne
hostie tingebant · Ut Ysidorus
dicit · ii · ethy · Et utraq significacio
gpetit ut sanctitas attribuatur
hijs que dno cultui applicantur
ita q no solu hoies / s eciam templa
et uasa et alia huiusmodi sanctificari di
cuntur / ex hoc q cultui dno applica
tur · mundicia em necessaria est ad hoc
q mens deo applicetur / q mens hu
mana iquinatur ex hoc q iferiori
bus rebus giugitur / sicut queli
bet ex commixtione peior sorde
scit · Ut Augustinus eximixtioe pl
ubi optet aut q mens ab iferio
ribus rebus abstrahat ad hoc q
supme rei possit giungi et ideo
mens sine mundicia deo applicari
no pt · Unde ad hebr · ultio di
Pace sequi cu oibz et sanctimonia
sine qua nemo videbit dm · Fir
mitas eciam exigit ad hoc q mens deo
applicet · applicat em ei sicut ultio
fini et pmo principio · huiusmodi a optz
maxime imobilia esse · Unde di
cebat apls · Ro · viij · Certus
su enim q neqz mors neqz uita
separabit me a caritate xpi · Sic
g sanctitas dr · pqua mens hois
se ipsaz et suos actus applicat deo
Unde no differt a religione sm
essenciam s solu roe · Na religio
dicit s · q exhibz deo debitum
famulatu in hijs que ptinet spa
liter ad cultu diuinu sicut in sa
crificijs et oblacionibus et alijs huiusmodi
Sanctitas aut dr s · q homo

no solu li ꝫ aliaꝝ uirtutu opa
refert mdm ul ꝫ q homo se
dispon̄ ꝑbona opa adcultu di
unu ¶ Ad .i. q̄o dd' q sanctitas
est queda spalis uirtꝫ ꝫ essenciaꝫ
et ꝫ li est quoda mo eade reli
giom· habꝫ aut q̄da gnalitateꝫ
ꝫ q omes uirtutu actus ꝑmpu
ordinat inbonu diuinu/ sicut et
iusticia legalis di· gnalis uirtus
iquatu ordiat om̄ uirtutu actus
inbonu c̄me ¶ Ad ij dd' q tpan
cia mudicia quide opatur nō tn
ita q heat rōm sanctitat' nisi
referat' inden ¶ Unde de ipsa
uirginitate dt Aug' in li° devirgin
te q nō q· uirginitas est· ꝫ q
deo dicata est· honorat ¶ Ad
iij dd' q sanctitas distīcta est a
religione ꝑpt' dicꝫ ꝑdicta· nō
q2 differat re ꝫ rōe tn ut dcm̄ e/
¶ Deinde c̄siderandum
est de actibꝫ religi
onis ¶ Et p̄mo de
actibus interioribus
qui ꝫ ꝑdicta sunt
principaliores ¶ 2° de actibꝫ ex
terioribus qui sut secu̅ꝫ ¶ Interior
es aut actus religionis vident'
esse deuotio et oro/ ¶ P̄mo q̄o d'
deuotione agendu est ꝫo de orōe
¶ Circa p̄mu queritur· iiij ¶ P°
uirꝫ deuotio sit spalis actus ¶ 2°
uirꝫ sit actus religio ¶ 3° de cā
deuotionis ¶ 4to de eius effectu·
Ad .i. sic ꝑcē vi' q deuotio
nō sit spalis actus· Illud
em q ꝑtinet admodu aliorū
actuu nō vi' esse spalis actus
ꝫ deuotio ꝑtinē uidet' admod'
aliorꝫ actuu ¶ Dr̄ em ij ꝑal' xxix
¶ Obtulit vniusa multitudo hos
tias et laudes et holocausta
mete deuota· q° deuotio nō e
spalis actus ¶ P̄ ¶ Nullus spu

lis actus recipit' idiuisis gnibꝫ
actuu ꝫ deuotio recipitur indi
uersis gn̄ibus actuu tamtibꝫ co'
ꝑalibus et eciā spiualibus di'
eni aliquis et deuote meditari
et deuote genuflecte· q° deuo
cio nō est spalis actus ¶ P̄ ¶ Ois
actus spalis aut ē appetitiue
aut c̄gnoscitiue uirtut'· ꝫ deuotio
neut' eaꝝ appꝫatur ¶ Ut pꝫ dis̄t'
renti ꝑsingulas spēs actuu ut
usꝫ ꝑart' que sup' enuiate sut
q° deuotio nō est spalis actus
¶ Sꝫ ꝫ est q actibꝫ merem' ut
sup' hitum est· ꝫ deuotio hꝫ spa
lem rōm merendi q° deuotio est
spalis actus ¶ R° dd' q deuo
tio di' adeuouendo ¶ Unde deuoti
dicuntur qui se ipos quoda mo
deo deuouet ut ei se totaliter
subdant ꝑpt' q et oli apud gentiles
deuoti dicebant qui se ipos ꝑdo
lis deuouebat imorte ꝑsalusa
lute exercitus· sicut de duobꝫ de
ciis titus liuius narrat ¶ Unde d'
uotio nichil aliud esse vi' ꝫ volu
tas queda ꝑmpte tradendi se ad
ea que ꝑtinet addei famulat
¶ Un ¶ Exo· xxxv· di' q multitudo fi
lioꝝ isrl obtulit mete ꝑmptissia
atqꝫ deuota ꝑmicias dno Asa
mfestu est aut q voluntas ꝑmp
te faciendi q addei famuiu ꝑtinet
est quedā spalis actꝫ ¶ Unde d'
uotio est spalis actus volutat'
¶ Ad .i. q° dd' q moues impo't
modu motu mobilis· Voluntas
aut mouēs alias uires ae adsu
os actus· et voluntas ꝫ· se q
est finis mouet se ipam adea
que sut adfinē ut sup' hitum
est· ¶ Et io cu deuotio sit actus
voluntat' hois offerent' se ipm
deo ad ei famulandu q̄ est ultīs
finis ¶ Unde est q deuotio impo't
modu humanis actibus siue sit

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ipsius uoluntatis circa ea que sunt ad finem sicut etiam sunt aliarum potentiarum que a uoluntate mouentur ¶ Ad iii dicendum quod deuotio inuenitur in diuersis generibus actuum non sicut species illorum generum sed sicut motio mouentis inuenitur uirtute in motibus mobilium ¶ Ad iiii dicendum quod deuotio est actus appetitiue partis anime et est quidam motus uoluntatis ut dictum est ¶

Ad ii sic proceditur. Videtur quod deuotio non sit actus religionis. Deuotio enim ut dictum est ad hoc pertinet quod aliquis deo se tradit sed hoc maxime fit per caritatem. Et ut dyonisius dicit iiii ca. de diuinis no. Diuinus amor extasim facit non sinens esse amatores sui ipsorum esse sed eorum qui amant. ergo deuotio magis est actus caritatis quam religionis ¶ Praeterea caritas precedit religionem deuotio autem videtur precedere caritatem quia caritas in scripturis significatur per ignem deuotio uero per pinguedinem que est ignis materia ergo deuotio non est actus religionis ¶ Praeterea per religionem homo ordinatur solum ad deum ut dictum est sed deuotio habet etiam ad homines. dicuntur enim aliqui esse deuoti aliquibus sanctis uiris. et etiam subditi dicuntur esse deuoti dominis suis sicut leo papa dicit quod iudei quasi deuoti humanis legibus dixerunt non habemus regem nisi cesarem. ergo deuotio non est actus religionis ¶ Sed contra est quod deuotio dicitur a deuouendo ut dictum est. sed uotum est actus religionis ergo et deuotio ¶ Respondeo dicendum quod ad eandem uirtutem pertinet uelle facere aliquid et promptam uoluntatem habere ad illud faciendum quia utriusque actus est idem obiectum. Propter quod philosophus dicit in v ethicorum. Iusticia est qua uolunt homines et operantur iusta. Manifestum est autem quod operari ea que pertinent ad diuinum cultum seu famulatum pertinet proprie ad religionem ut ex predictis patet. Unde etiam ad eam pertinet habere promptam uoluntatem ad huiusmodi exequenda quod est esse deuotum. et sic patet quod deuotio est actus religionis ¶ Ad i ergo dicendum quod ad caritatem pertinet immediate quod homo tradat se ipsum deo adherendo ei per quandam spiritus unionem sed quod homo tradat se ipsum deo ad aliqua opera diuini cultus hoc immediate pertinet ad religionem. mediate autem ad caritatem que est religionis principium ¶ Ad ii dicendum quod pinguedo corporalis et generatur per calorem naturalem digerentem et ipsum naturalem calorem conseruat quasi eius nutrimentum. Et similiter caritas et deuotionem causat inquantum ex amore aliquis redditur promptus ad seruiendum amico. et etiam per deuotionem caritas nutritur sicut et quelibet amicicia conseruatur et augetur per amicabilium operum exercitium et meditationem ¶ Ad iii dicendum quod deuotio que habetur ad sanctos dei mortuos uel uiuos non terminatur ad ipsos sed transit in deum inquantum in ministris dei deum ueneramur. Deuotio autem quam subditi dicuntur habere ad dominos temporales alterius est rationis sicut et temporalibus dominis famulari differt a famulatu diuino ¶

Ad iii sic proceditur. Videtur quod contemplatio seu meditatio non sit deuotionis causa. Nulla enim causa impedit suum effectum. sed subtiles meditationes intelligibilium multotiens deuotionem impediunt. ergo

Tercio queritur utrum contemplacio est propria et per se deuocionis causa

contemplacio seu meditacio non est deuocionis causa. Oporteret enim quod ea que sunt altioris contemplacionis magis deuocionem excitarent. Huius autem contrarium apparet. Frequenter enim maior deuocio excitatur ex consideracione passionis Christi et aliis misteriis humanitatis ipsius quam ex consideracione diuine magnitudinis. Ergo contemplacio non est propria deuocionis causa. ¶ Preterea si contemplacio esset propria causa deuocionis oporteret quod illi qui sunt magis apti ad contemplacionem essent magis apti ad deuocionem. Huius autem contrarium uidemus quia deuocio frequencius magis inuenitur in quibusdam simplicibus uiris et in femineo sexu in quibus inuenitur contemplacionis defectus. Ergo contemplacio non est propria causa deuocionis. ¶ Contra est quod in psalmo dicitur In meditacione mea exardescet ignis. Sed ignis spiritualis causat deuocionem. Ergo meditacio est deuocionis causa. ¶ Responsio dicendum quod causa deuocionis extrinseca et principalis deus est. De quo dicit Ambrosius super Lucam quod deus quos dignatur uocat et quem uult religiosum facit et si uoluisset samaritanos ex indeuotis deuotos fecisset. Causa autem intrinseca ex parte nostra oportet quod sit meditacio seu contemplacio. Dictum est enim quod deuocio est quidam uoluntatis actus ad hoc quod homo prompte se tradat ad diuinum obsequium. Omnis autem actus uoluntatis ex aliqua consideracione procedit eo quod bonum intellectum est obiectum uoluntatis. Unde et Augustinus dicit in libro de trinitate quod uoluntas oritur ex intelligencia. Et ideo necesse est quod meditacio sit causa deuocionis in quantum scilicet per meditacionem homo concipit quod se tradit diuino obsequio. Ad quod quidem inducit duplex consideracio. Una quidem que est ex parte diuine bonitatis et beneficiorum ipsius secundum illud psalmi Michi autem adherere deo bonum est ponere in domino deo spem meam. Et hec consideracio excitat dileccionem que est proxima deuocionis causa. Alia uero est ex parte hominis considerantis suos defectus ex quibus indiget ut deo innitatur secundum illud psalmi Leuaui oculos meos ad montes unde ueniet auxilium michi. Auxilium meum a domino qui fecit celum et terram. Et hec consideracio excludit presumpcionem per quam aliquis impeditur ne deo se subiciat dum sue uirtuti innititur. ¶ Ad primum ergo dicendum quod consideracio eorum que nata sunt dileccionem dei excitare deuocionem causat. Consideracio uero quorumcumque ad hoc non pertinencium sed ab ipsis mentem distrahencium impedit deuocionem. ¶ Ad secundum dicendum quod ea que sunt diuinitatis sunt secundum se maxime excitatiua dileccionis et per consequens deuocionis quia deus est super omnia diligendus. Sed ex debilitate mentis humane est quod sicut indiget manuduci ad cognicionem diuinorum ita ad dileccionem per aliqua sensibilia nobis nota. Inter que precipuum est humanitas Christi secundum quod in prefacione dicitur Ut dum uisibiliter deum cognoscimus per hunc in inuisibilium amorem rapiamur. Et ideo ea que pertinent ad Christi humanitatem per modum cuiusdam manuduccionis maxime deuocionem excitant cum ~~quod~~ tamen deuocio principaliter circa ea que sunt diuinitatis consistat. ¶ Ad tercium dicendum quod sciencia et quicquid aliud ad magnitudinem pertinet occasio est quod homo confidat de se ipso et non totaliter se ~~deo~~ deo tradit et inde est quod huiusmodi quandoque occasionaliter deuocionem impediunt et in simplicibus et mulieribus deuocio habundat

clare, commendo sibi tame sua
et quamvis alia conferat homo
propter deo subdit auxilij ipso devo
tio augetur. Et
Adhuc sic probatur. Vi quod leticia
non sit devotionis effectus
quia ut dictum est passio xpi pri
mo ad devotionem excitat. Sed exer
cita consideratione consequitur tamen quedam af
flictio. Sed trenorum iij Recordare
paupertatis mee et absinthij fellis
quod pertinet ad passionem et subditur
memoria memor ero et tabescet
in me anima mea. Ergo delectatio sive
gaudium non est devotionis effectus
Praeterea devotio precipue consistit in
teriori sacrificio spiritus. Sed ipse dicit Sa
crificium deo spiritus contribulatus. Ergo af
flictio magis est devotionis effectus
quam iocunditas sive gaudium
Praeterea Gregorius nyssenus dicit in libro de
homine quod sicut risus procedit ex g
audio ita lacrime et gemitus sunt
signa tristicie. Sed ex devotione con
tingit quod aliqui prorumpant in lacrimas
Ergo leticia vel gaudium non est de
votionis effectus. Sed contra est quod in
collecta dicitur quos ieiunia votiva
castigant ipsa quoque devotio san
ctificet. Respondeo dicendum quod devotio
per se quidem et principaliter spiritua
lem leticiam mentis causat, ex consequenti au
tem et per accidens causat tristiciam. Dictum
est enim quod devotio ex duplici co
nsideratione procedit. Principaliter quidem
ex consideratione divine bonitatis quia
ista consideratio pertinet quasi ad terminum mo
tus voluntatis tradentis se deo. Et
ex ista consideratione per se quidem sequitur
delectatio. Secundum illud psalmi Memor fui
dei et delectatus sum. Sed per acci
dens hec consideratio tristiciam quandam
causat in ipsis qui nondum plene
deo fruuntur. Secundum illud psalmi Sitivit

anima mea ad deum vivum. Et post
ea sequitur fuerunt mihi lacrime mee
etc. Secundario vero causatur ut dictum est
devotio ut dictum est ex conside
ratione propriorum defectuum. Nam hec
consideratio pertinet ad terminum a quo ho
mo motu voluntatis devote recedit
ut scilicet non in se existat sed deo se sub
dat. Hec autem consideratio e converso se habet
ad primam. Nam per se quidem nata est
tristiciam causare recogitando pro
prios defectus. Per accidens autem leticiam
scilicet propter spem divine subventionis
Et sic patet quod ad devotionem primo
et per se consequitur delectatio. Secundario
autem et per accidens tristicia que
est secundum deum. Ad primum ergo dicendum quod in consi
deratione passionis xpi est aliquid quod con
tristet scilicet defectus humanus propter quem
tollendum xpm pati oportuit et
est aliquid quod letificet scilicet dei erga nos
benignitas que nobis de tali libe
ratione gaudium. Ad secundum dicendum quod spiritus
qui ex una parte contribulatur propter
presentis vite defectus ex alia parte co
delectatur ex consideratione divine boni
tatis et ex spe divini auxilij.
Ad tertium dicendum quod lacrime prorumpunt non
solum ex tristicia sed etiam ex quadam af
fectus teneritudine precipue cum con
sideratur aliquid delectabile cum permix
tione alicuius tristabilis, sicut solent
homines lacrimari ex pietatis affectu
cum recuperant filios vel caros ami
cos quos existimaverant se perdidi
sse. Et per hunc modum lacrime ex
devotione procedunt.
Deinde considerandum
est de oratione. Et cir
ca hoc queruntur xv. Pri
mo utrum oratio sit actus ap
petitive virtutis vel cog
nitive. Secundo utrum

Item alia questio. Questio lxxxiij. De Oratione

conveniens sit orare. Tertio utrum oratio sit actus religionis. Quarto utrum solus deus sit orandus. Quinto utrum in oratione sit aliquid determinate petendum. Sexto utrum orando debeamus temporalia petere. Septimo utrum pro aliis orare debeamus. Octavo utrum debeamus orare pro inimicis. Nono de septem petitionibus dominice orationis. Decimo utrum orare sit proprium rationalis creature. Undecimo utrum sancti in patria orent pro nobis. Duodecimo utrum oratio debeat esse vocalis. Tertiodecimo utrum attentio requiratur ad orationem. Quartodecimo utrum oratio debeat esse diuturna. Quintodecimo utrum oratio sit efficax ad impetrandum quod petit. Sextodecimo utrum oratio sit meritoria. Septimodecimo de speciebus orationis.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod oratio sit actus appetitive virtutis. Orationis enim est exaudiri. Sed desiderium est quod exauditur, adeo super illud Psalmi: Desiderium pauperum exaudivit dominus. Ergo oratio est desiderium. Sed desiderium est actus appetitive virtutis. Ergo et oratio. Preterea Dionysius dicit iii capitulo de divinis nominibus: Ante omnia ab oratione incipere est utile, sicut deo nos ipsos tradentes et unientes. Sed unio cum amore adducitur, qui pertinet ad vim appetitivam. Ergo oratio ad vim appetitivam pertinet. Preterea Philosophus in iii de anima ponit duas operationes intellective partis, quarum prima est indivisibilium intelligentia, per quam scilicet apprehendimus de unoquoque quid est. Secunda vero est compositio et divisio, per quam scilicet apprehenditur aliquid esse vel non esse. Quibus tertia additur ratiocinari procedendo scilicet de notis ad ignota. Sed oratio ad nullam istarum operationum reducitur. Ergo non est actus intellective virtutis sed appetitive. Sed contra est quod Ysidorus dicit in libro Ethimologiarum x orare idem est quod dicere. Sed dictio pertinet ad intellectum. Ergo oratio non est actus appetitive virtutis sed intellective. Respondeo dicendum quod secundum Cassiodorum oratio dicitur quasi oris ratio. Ratio autem speculativa et practica in hoc differunt quod ratio speculativa est apprehensiva solum rerum, ratio vero practica est non solum apprehensiva sed etiam causativa. Est autem aliquid causa alterius dupliciter. Uno quidem modo perfecte necessitatem inducendo, et hoc contingit quando effectus totaliter subditur potestati cause. Alio vero modo imperfecte solum disponendo, quando scilicet effectus non subditur totaliter potestati cause. Sic igitur et ratio dupliciter est causa aliquorum. Uno quidem modo sicut necessitatem imponens, et hoc modo ad rationem pertinet imperare non solum inferioribus potentiis et membris corporis, sed etiam hominibus subiectis, quod quidem fit imperando. Alio modo sicut inducens et quodammodo disponens, et hoc modo ratio petit aliquid fieri ab hiis qui ei non subiciuntur, sive sint equales sive sint superiores. Utrumque autem horum scilicet et imperare et petere sive deprecari ordinationem quandam important, prout scilicet homo disponit aliquid esse faciendum. Unde pertinet ad rationem cuius est ordinare, propter quod Philosophus dicit in i Ethicorum quod ad optima deprecatur ratio. Sic autem nunc loquimur de oratione prout significat quandam deprecationem vel petitionem, secundum quod Augustinus dicit in libro de verbis domini quod oratio petitio quedam est. Et Damascenus dicit in iii libro quod oratio est petitio decentium a deo. Sic ergo patet quod oratio de qua nunc loquimur est rationis actus. Ad primum ergo dicendum quod desiderium pauperum dicitur dominus exaudire vel

quia desiderium est in petendi
in petitio sit quedam mo desi
derii impressio vel secundum dionysium adostendendum
dandum exaudiendi voluntatem
quam sibi dominus adhuc aliquid de desi
derio compleri est dei exaudiunt
antequam orationem componat secundum illud ysaie lxv
Erit quod antequam clamet ego exau
diam. Quidam dicunt quod sicut supra dictum
est voluntas motor virium ad suum
finem Unde nichil prohibet mouere
te voluntate actu rationis tendere
in finem caritatis qui est deo unim
di tendit autem in modum quasi
a voluntate caritatis mota dupliciter
Uno modo ex parte eius quod petitur
quod scilicet principale est in oratione petere
dum ut deo uniamur secundum illud ps
Unam petii a domino hanc requiram
ut inhabitem in domo domini omnibus
diebus vite mee Alio modo ex
parte ipsius petentis quod oportet ante
deum accedere quod petit vel loco sit
ad portam vel mente sicut accedit
Unde dicit ibidem quod qui orationibus
invocamus deum revelata mente ad
sumus ipsi Et secundum hoc etiam damascenus dicit
quod oratio est assensus intellectus in deum
Quidam dicunt quod illi tres actus pertinent
ad rationem speculativam secundum vltimum
ad rationem practicam pertinet causare
aliquid per modum imperii vel per modum
petitionis ut dictum est

Ad ij sic proceditur videtur quod non sit
conveniens orare oratio enim
videtur esse necessaria ad hoc quod intimemus
ei a quo petimus id quod indigemus
Sed sicut dicitur Mt vi Scit pater
vester quia hiis indigetis ergo non est
conveniens deum orare Preterea
flectitur animus eius qui oratur
ut faciat quod ab eo petitur sed animus
dei est immutabilis et inflexi
bilis secundum illud Reg xv Porro triumphator
in israel non parcet nec ple

ctitudine flectetur ergo non est conve
niens quod deum oremus Preterea li
beralius est dare aliquid non peten
ti quam dare petenti Quia sicut
seneca dicit Nulla res carius
emitur quam que precibus empta est
sed deus est liberalissimus ergo non vi
detur conveniens quod deum oremus
Sed contra est quod dicitur luce xviij Oportet orare
et non deficere Respondeo dicendum quod triplex
fuit circa orationem antiquorum error
Quidam enim posuerunt quod res humane
non reguntur diuina prouidentia
ex quo sequitur quod vanum sit orare
et omnino deum colere Et de hiis
malachie iij dicitur vanus est
qui seruit deo Secunda fuit oppi
nio ponentium omnia etiam in rebus huma
nis ex necessitate contingere siue ex immu
tabilitate diuine prouidentie siue
ex necessitate stellarum siue ex connexione
causarum Et secundum hos etiam excluditur
orationis vtilitas Tertia fuit oppi
nio ponentium quidem res humanas di
uina prouidentia regi et quod res hu
mane non proveniunt ex necessitate
sed dicebant similiter dispositionem diuine
prouidentie variabilem esse et
quod orationibus et aliis que ad diui
num cultum pertinent dispositio diuine
prouidentie immutatur Hec autem omnia
in primo libro improbata sunt et ideo
oportet sic inducere orationis vtilita
tem ut neque rebus humanis di
uine prouidentie subiectis neces
sitatem imponamus neque etiam diuinam
dispositionem mutabilem estimemus
Ad huius ergo euidentiam considerandum est
quod ex diuina prouidentia non solum
disponitur qui effectus fiant
sed etiam ex quibus causis et quo
ordine proueniant inter

alias aut causas sunt etiam quo
rundam cause actus huius In
oportet homines agere aliqua non ut
per suos actus diuinam dispositionem in
mutent sed ut per actus suos im
pleant quosdam effectus secundum or
dinem a deo dispositum Et idem
etiam est in naturalibus causis et simile est
etiam de oratione Non enim propter hoc
oramus ut diuinam dispositionem im
mutemus sed ut id impetremus
quod deus disposuit per orationes
sanctorum esse implendum ut scilicet homi
nes postulando mereantur accipe
re quod eis omnipotens deus ante secula dispo
suit donare Ut gregorius dicit
in i dyalogorum Ad i dicendum quod
non est necesse nos deo preces por
rigere ut ei nostras indigentias
uel desideria manifestemus sed ut
nos ipsi consideremus in hiis ad di
uinum auxilium esse recurrendum Ad
ii dicendum quod sicut dictum est oratio non
sumitur ordinatur ad immutationem
diuine dispositionis sed ut optine
atur nostris precibus quod deus dis
posuit Ad iii dicendum quod deus
multa nobis prestat ex sua li
beralitate etiam non petita sed quod
aliqua uelit prestare nobis pete
tibus hoc est propter nostram utilita
tem ut scilicet fiduciam quandam accipiamus
recurrendi ad deum et ut recogno
scamus eum esse bonorum no
strorum auctorem Unde crisostomus dicit considera
quanta est tibi felicitas quanta
gloria attributa oracionibus fabula
ri cum deo cum christo miscere collo
quia optare quod uelis quod desideras

Ad iiii sic proceditur Videtur quod
oratio non sit actus reli

gionis Religio enim cum sit pars
iusticie est in uoluntate sicut
in subiecto Sed oratio pertinet ad par
tem intellectiuam ut ex supradic
tis patet Ergo oratio non uidetur esse
actus religionis sed doni intel
lectus per quem mens ascendit in diuina
Praeterea Actus latrie cadit sub necessitate
precepti sed oratio non uidetur cadere sub
precepto sed ex mera uolu
ntate procedere cum nichil aliud sit
quam uolentium peticio Ergo oratio non uidetur
esse religionis actus Praeterea Ad
religionem pertinere uidetur ut quis
diuine naturae cultum et ceremoniam offe
rat Sed oratio non uidetur aliquid deo
offerre sed magis aliquid optinendum
ab eo petere Ergo oratio non est religionis
actus Sed contra est quod dicitur in psalmo Diri
gatur oratio mea sicut incensum
in conspectu tuo Ubi dicit glossa quod in
huius figuram in ueteri lege incensum
dicebatur offerri in odorem suauem
domino Sed hoc pertinet ad religionem Ergo
oratio est religionis actus Respondeo dicendum
quod sicut supra dictum est ad religionem
proprie pertinet reuerentiam et honorem
deo exhibere Et ideo omnia illa per quae
deo reuerentia exhibetur pertinent
ad religionem Per orationem autem ho
mo deo reuerentiam exhibet in quantum
scilicet se ei subicit et profitetur or
ando se eo indigere sicut auctore
suorum bonorum Unde manifestum est
quod oratio est proprie religionis actus
Ad i dicendum quod uoluntas mouet ali
as potentias anime in suum finem sicut
supra dictum est et ideo religio que
est in uoluntate ordinat actus alia
rum potentiarum ad dei reuerentiam In
ter alias autem potentias anime intel
lectus altior est et uoluntati propinquior

quior / et io post deuocionem q
continet adquirendam voluntate oro
que continet adpte intellectiua
est principua int' actus religionis
quia religio intellectiu hominis mer
inclinat ¶ Ad iij dd' q no solu pe
te debemus que desideramus sed et
recte aliquid desiderare sub precepto
cadit / sed desiderare quidem cadit
sub precepto caritatis. Petere aut sub
precepto religionis est quidem pre
ceptum ponit dist vi ubi dicit Petite
et accipietis ¶ Ad iiij dd' q orando
tradit ho mentem suam deo quam ei
per reuerentiam subicit et quodammo
presentat / ut patet exaudite dominum
sicut quando indicta Et io sicut mens
humana tempore exteriorib; uel cor
poralibus membris / uel exteriorib; re
bus que addere fruitur applicatur
Ita etiam oro continet aliis acti
bus religionis ¶

Ad iiij sic procedunt q solus
deus debeat orari Pro
om est actus religionis ut dcm
est sed solus deus est religione
colendus / ergo solus deus est or
andus ¶ Frustra porrigi
tur oro ad eum qui orationem no cog
noscit / sed solum dei est orationes cognoscere
/ tum quia plerumque oro magis ag
itur interiori actu quam solus deus
cognoscit quam uocem / sed ut q aplus
dicit i ad cor xiiij Orabo et me
te. tu etiam q ut aug dt in libro
de cura pro mortuis agenda nes
ciunt mortui et sancti quid agat
viui et eorum filii ergo oro non est
nisi deo porrigenda ¶ Si
aliquibus sanctis orationes porrigimus
h' no est n' equatum sit deo co

gniti / sed quidam etiam in hoc mundo
viuentes / uel etiam in purgatorio ex
istentes sunt multi deo quam cogniti q
cumque adeos aut non porrigitur
oro ergo n' adsanctos qui sunt ipsa
diis debemus orationem porrigere
¶ Sz quod est quod dicit Job v. Voca
si est qui tibi respondeat et ad aliquem
sanctorum conuertere ¶ Respondeo dd' q oro por
rigitur alicui dupliciter Uno mo quasi
per ipsum implenda. Alio mo sicut
per ipsum impetranda / Primo quidem
mo soli deo orationem porrigimus
quia omnes orationes nostre ordinari de
bent ad graciam et gloriam consequendam
que solus deus dat. sed ut dicitur ps
graciam et gloriam dabit dominus Sz
so mo orationem porrigimus sanctis
angelis et hominibus no ut per eos
deus nostras peticiones cognoscat
sed ut eorum precibus et meritis oro
nes nostre sortiantur effectum.
Et io dr' apoc. viij q ascen
dit fumus aromatum i. orationes
sanctorum de manu angeli coram domino
et h' etiam patet ex ipso mo quo ec
clesia utitur i orando Na a sancta
trinitate petimus ut nostri misere
atur. ab aliis aut sanctis quibus
cumque petimus ut orent pro nobis
¶ Ad i ergo dd' q illi soli impen
dimus orando religionis cultum
a quo querimus optinere q oramus
/ quia ipsum protestamur auctorem bonorum
nostrorum autore non aut eis quos
requirimus q interpellatores nostros
aput deum ¶ Ad ij dd' q mortui
ea q in hoc mundo aguntur considera
ta eorum naturali conditione non cognos
cunt et precipue interiores motus

cordis. sed beatus ut gregorius dicit xxij mor. ¶ Quibus manifestatur illud quod decet eos cognoscere de aliis que circa nos aguntur etiam interiores motus cordis maxime autem eorum excellentia decet quod cognoscant petitiones ad eos factas vel voce vel corde Et ideo petitiones nostras quas ad eos dirigimus deo manifestante cognoscunt ¶ Ad iiij dicendum quod illi qui sunt in hoc mundo aut in purgatorio non dum fruuntur visione verbi ut possint cognoscere ea que nos cogitamus vel ~~[struck]~~ dicimus Et ideo eorum suffragia non imploramus orando sed a vivis petimus colloquendo ¶

Ad v. sic proceditur videtur quod nichil determinate a deo petere debeamus Quia ut damascenus dicit Oratio est petitio decentium a deo Unde inefficax est oratio per quam petitur id quod non expedit secundum illud Jacobi iiij Petitis et non accipietis eo quod male petatis Sed sicut dicitur Ro. viij Et quid oremus sicut oportet nescimus. Ergo non debemus aliquid orando determinate petere ¶ Praeterea quicumque aliquid determinate ab alio petit nititur voluntatem ipsius inclinare ad faciendum id quod ipse vult non autem ad hoc tendere debemus ut velit quod nos volumus sed magis ut nos velimus quod deus vult ut dicit glosa super illud ps. Exultate iusti in domino Ergo non debemus aliquid determinatum a deo petere ¶ Praeterea mala a deo petenda non sunt ad bona autem deus nos invitat frustra autem ab aliquo petitur ad quod accipiendum invitatur. Ergo non est determinate aliquid a deo in oratione petendum ¶ Sed contra est quod dominus Mt vj et luc xi docuit discipulos determinate petere ea que continentur in petitionibus orationis dominice ¶ Respondeo dicendum quod sicut maximus valerius refert socrates nichil ultra petendum a diis immortalibus arbitrabatur quam ut bona tribuerent quia hii demum scirent quid unicuique esset utile Nos autem plerumque id expetere quod non impetrasse melius foret Que quidem sententia aliqualiter vera est quantum ad illa que possunt malum eventum habere quibus etiam homo potest male et bene uti. sicut divitie que ut ibidem dicitur multis exitio fuere honores qui complures pessundederunt regna quorum exitus sepe miserabiles cernuntur splendida coniugia que nonnumquam funditus domos evertunt. sunt tamen quedam bona quibus homo male uti non potest que scilicet malum eventum habere non possunt. Hec autem sunt quibus beatificamur et quibus beatitudinem meremur que quidem sancti orando absolute petunt secundum illud ostende faciem tuam et salvi erimus Et iterum deduc me in semitam mandatorum tuorum ¶ Ad i. dicendum quod licet homo ex se scire non possit quid orare debeat spiritus tamen ut ibidem dicitur in hoc adiuvat infirmitatem nostram quia inspirando nobis sancta desideria recte postulare nos facit Unde dominus dicit Jo iiij quod veros adoratores adorare oportet in spiritu et veritate ¶ Ad ij dicendum quod cum orando petimus aliqua que pertinent ad nostram utilitatem sive salutem conformamus voluntatem nostram voluntati dei de quo dicitur i ad thimo ij quod vult homines omnes salvos fieri ¶ Ad iij dicendum quod sic ad bona deus nos invitat quod ad ea non passibus corporis sed piis desideriis et devotis orationibus accedamus ¶

Ad vi sic proceditur videtur quod homo
non debeat temporalia petere
a deo orando · que enim orando pe
timus · querimus · sed temporalia non de
bemus querere · Dicitur enim Matthei vi
Primum querite regnum dei et iusti
ciam eius et hec omnia adicientur vo
bis scilicet temporalia que non querenda dicit
sed adicienda quesitis · ergo temporalia non sunt
in oratione petenda · Preterea nullus petit
nisi ea de quibus est sollicitus sed
de temporalibus sollicitudinem habere non
debemus secundum quod dicitur Matthei vi Nolite
sollicitus esse anime vestre quid man
ducetis aut quid bibetis · ergo temporalia
petere orando non debemus · Preterea per
orationem mentem nostram debemus elevare
in deum sed petendo temporalia descendit
ad ea que infra se sunt quod contra apostolus
dicebat ii ad Cor. iiii Non contemplan
tibus nobis que videntur que enim
videntur temporalia sunt que non viden
tur eterna · ergo non debet homo temporalia
in oratione a deo petere · Preterea homo non
debet petere a deo nisi bona et uti
lia · sed quandoque temporalia habita sunt nociva
non solum spiritualiter sed etiam temporaliter
ergo non sunt a deo in oratione petenda
Sed contra est quod dicitur Proverbiorum xxx · tribue
tantum victui meo necessaria · Respondeo dicendum
quod sicut Augustinus dicit ad Probam de oran
do deum · hoc licet orare quod licet de
siderare · temporalia autem licet desiderare
non quidem principaliter ut in eis finem
constituamus · sed sicut quedam admi
nicula quibus adiuvamur ad tenden
dum in beatitudinem ipsam · scilicet per ea vita
corporalis sustentatur et ipsi nobis
organice deserviunt ad actus virtutum
ut etiam philosophus dicit in i ethicorum · Et ideo
pro temporalibus licet orare · Et hoc est
quod Augustinus dicit ad Probam · sufficientiam
vite non indecenter vult quisquis

ea vult et non amplius · quia quidem
non appetitur propter se ipsam · sed propter
salutem corporis et congruentem ha
bitum persone hominis ut non sit
inconveniens eis cum quibus viven
dum est · ista ergo cum habentur ut te
neantur · cum non habentur ut habeantur
orandum est · Ad primum ergo dicendum quod tempo
ralia non sunt querenda principaliter
sed secundario · Unde Augustinus dicit in libro
de sermone domini in monte cum dicit
primo querendum est scilicet regnum dei
significat quia hoc scilicet temporale bonum pos
terius querendum est non tempore sed digni
tate · illud tamquam nostrum · Ad secundum dicendum
quod non quelibet sollicitudo rerum temporalium
est prohibita sed superflua et inordinata
ut supra habitum est · Ad tertium dicendum quod quando
mens nostra intendit temporalibus rebus
ut in eis quiescat remanet in eis de
pressa · sed quando intendit eis in ordine
ad beatitudinem consequendam non ab eis depri
mitur sed magis ea elevat sursum
Ad quartum dicendum quod ex quo non petimus
temporalia tamquam principaliter quesita
sed in ordine ad aliud eo tenore a deo
petimus ipsa ut nobis concedantur
secundum quod expediunt ad salutem ·

Ad vii sic proceditur videtur quod non de
beamus aliquid orando determinate
dicere · Modum enim sequi debemus formam quam
dominus tradidit · sed in oratione dominica
petimus pro nobis sumus non
aliis dicentes · Panem nostrum
cottidianum da nobis hodie et ce
tera huiusmodi · ergo non debemus pro aliis or
are · Preterea ad hoc oratio fit ut exau
diatur · sed una de conditionibus que
requiruntur ad hoc quod oratio sit audi
bilis est ut quis oret pro se ipso ·
Unde super illud Iohannis xvi · Si quid pe
tieritis patrem meum in nomine meo
dabit vobis Augustinus dicit exaudi

intur omnibus quae pro se ipsis non autem pro
bis. Unde non ut quidam dictum est
dabit sed dabit vobis. Quaeritur quod
non debemus pro aliis orare sed solum
pro nobis. Quaeritur: pro aliis si sunt mali
prohibemur orare. Sed Jeremiae vii: Tu ergo
noli orare pro populo hoc, et non ob
sistas mihi quia non exaudiam te. Si
boni sunt non oportet orare quia ipsi
pro se ipsis orantes exaudiuntur. Ergo
videtur quod non debeamus pro aliis orare.
Quaeritur. Contra est quod dicitur Jacobi v: Ora
te pro invicem ut salvemini. Quaeritur. Ad
quod sicut dictum est illud debemus
pro quo debemus desiderare
orando petere. Desiderare autem debemus bona
non solum nobis sed etiam aliis. Hoc enim
pertinet ad rationem dilectionis quam proximis
debemus impendere. Et hoc patet
per [illegible] caritas. Unde Crisostomus
super Matheum: Pro se orare necessitas co
git, pro alio autem caritas fraternitatis
hortatur. Dulcior autem est ante
deum oratio non quam necessitas transmittit
sed quam caritas fraternitatis commendat. Quaeritur
ad i. quod dicendum quod sicut Cyprianus dicit
in libro de oratione dominica, non dicimus
Pater meus qui es in caelis, nec panem
meum da mihi, sed da nobis. Communi
tatem magister voluit, quia pro cunctis
ut sic quos unus portavit omnes
in [illegible] orare pro omnibus voluit. Quaeritur. Ad
ii. dicendum quod pro se orare ponit conditio
nes non quidem necessarias ad efficaciam
merendi, sed sicut necessarias ad
indeficientiam impetrandi. Contingit
enim quandoque quod oratio pro alio facta
non impetrat, etiam si fiat pie
et perseveranter et de pertinentibus
ad salutem propter impedimentum quod
est ex parte eius pro quo oratur.
Jeremiae xv: Si steterit Moyses

et Samuel coram me, non est
anima mea ad populum istum. Nihilominus tamen oratio
meritoria erit oranti qui ex caritate
orat. Sed Psalmo: Oratio mea in sinu
meo convertetur. Glossa: i. et si non eis
profuit, ego tamen non sum frustratus
mea mercede. Quaeritur. Ad iii. dicendum quod etiam
pro peccatoribus orandum est ut conver
tantur et pro iustis ut perseverent et profi
ciant orantes. Tamen non pro omnibus pec
catoribus exaudiuntur, sed pro quibusdam
exaudiuntur, etiam pro praedestinatis,
non autem pro praescitis ad mortem. Sicut etiam
correctio qua fratres corrigimus ef
fectum habet in praedestinatis, non in re
probatis. Sed Ecclesiastes vii: Considera opera
Dei quod nemo possit corrigere quem deus despexerit. Et
Joannis v. Qui scit fratrem
suum peccare peccato non ad mortem
petat et dabitur ei vita peccanti
peccatum non ad mortem. Sed sicut nulli
[illegible] subtrahendum est
[illegible] quod non possumus
distinguere praedestinatos a reproba
tis. Et Augustinus dicit in libro de verbis
vere et gratia, sic etiam nulli
est denegandum orationis suffragium.
Quaeritur. Orandum est etiam
pro multorum
precibus facilius exaudiuntur. Unde
Romanorum xv: Obsecro ut adiuvetis me in
orationibus vestris. Et glossa: Bene rogat
apostolus minores pro se orare, multi
enim minimi dum congregantur
unanimes fiunt magni et mul
torum preces impossibile est quod non
impetrent illud quod est impetrabile.
Et ut exponitur gratia agatur deo
de beneficio quae confert iustis
etiam in utilitatem multorum. Unde
Et patet per Apostolum ii ad Corinthios i. Et
ideo ut maiores non superbiant
dum considerant se minorum suffragiis
indigere.

Ad viij sic procedit. videtur quod nos debeamus contra inimicos orare. quia
ut dicitur Ro. xv Quecumque scripta
sunt ad nostram doctrinam scripta sunt
Sed in sacra scriptura inducuntur
multe imprecaciones contra inimicos
Dicit enim psalmista Erubescant et conturbentur valde velociter. ergo et nos
debemus orare contra inimicos magis
quam pro eis ¶ Preterea Vindicari de inimicis in malum inimicorum cedit. sed
sancti vindictam de inimicis petunt
secundum illud apoc. vi Usque quo non
vindicas sanguinem nostrum de his
qui habitant in terra. Unde et de
vindicta impiorum letantur. secundum illud psalmi
Letabitur iustus cum viderit vindictam
ergo non est orandum pro inimicis sed magis
contra eos ¶ Preterea Operacio hominis et eius
oracio non debent esse contraria. sed homines
quandoque licite impugnant inimicos. alioquin omnia bella essent illicita
quod est contra supradicta. ergo non debemus
orare pro inimicis ¶ Sed contra est quod dicitur
Mt. v. Orate pro persequentibus
et calumpniantibus vos ¶ Respondeo dicendum
quod orare pro alio caritatis est sicut
dictum est. Unde eodem modo quo
tenemur diligere inimicos tenemur pro inimicis orare. qualiter autem
teneamur inimicos diligere supra
habitum est in tractatu de caritate
ut scilicet in eis diligamus naturam non
culpam. et quod diligere inimicos in
generali est in precepto. in speciali autem
non est in precepto nisi secundum preparacionem animi
ut scilicet homo esset paratus eciam specialiter
inimicum diligere et eum iuvare in necessitatis articulo. vel si veniam petat. sed in speciali absolute inimicos
diligere et eos iuvare perfectionis
est. et similiter necessitatis est ut in communibus
orationibus quas pro aliis facimus
inimicos non excludamus quod autem
pro eis specialiter oremus perfectionis
est non necessitatis nisi in aliquo casu
speciali ¶ Ad primum ergo dicendum quod imprecaciones que in sacra scriptura ponuntur quadrupliciter possunt intelligi. Uno modo secundum quod prophete solent
figura imprecantis futura predicere ut
Augustinus dicit in libro de sermone domini
in monte. Secundo prout quandoque temporalia
mala peccatoribus quandoque adeo ad
correctionem immittuntur. Tercio quia intelligitur petere non contra ipsos homines sed contra regnum peccati. ut scilicet correccione hominum peccatum destruatur.
Quarto conformando voluntatem suam
divine iusticie circa dampnacionem perseverancium in peccato ¶ Ad ijm dicendum quod sicut
in eodem libro Augustinus dicit Vindicta
martyrum est ut evertatur regnum
peccati quo regnante tanta perpessi sunt
vel sicut dicit in libro de questionibus
veteris et novi testamenti. postulant se vindicari non voce sed racione
sicut sanguis Abel clamavit
de terra. letantur autem de vindicta non
propter eam sed propter divinam iusticiam
¶ Ad iijm dicendum quod licitum est impugnare inimicos ut compescantur a
peccatis quod cedit in bonum eorum et aliorum. et sic eciam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum ut
corrigantur. et sic oracio et operacio
non erunt contraria. ¶

Ad ix sic procedit. videtur quod inconvenienter septem peticiones
oracionis dominice assignentur. Vanum enim est petere illud quod semper
est. sed nomen dei semper est sanctum secundum
illud Luce i. Sanctum nomen eius. Regnum eciam eius est sempiternum secundum illud
ps. Regnum tuum domine regnum omnium
seculorum. Voluntas eciam dei semper

impletur secundum illud Ysa xlvi Omnis vol

impletur. secundum quod psalmus xlii dicit
voluntas mea fiet. verum quia est
petere quod nomen dei sanctificetur
quod regnum eius adveniat et quod
eius voluntas fiat. ¶ Sed quia est
recedere a malo quam consequi boni
convenienter igitur videntur prior
dari petitiones que pertinet ad
consequendum bonum petitionibus que
pertinet ad amotionem mali ¶ Sed ad
hoc quod petit ut donet. secundum proprium
eius donum dei est spiritus sanctus et
ea que nobis propter ipsum dantur. sed in
dantur convenienter propter omnes peti
tiones eum nos respondeat donis
spiritus sancti ¶ Sed Lucam Luce vero
dicta ponuntur solum v petitio
nes. ut patet Luce xi. Superf
lue igitur fiunt quod secundum Matheum vii peti
tiones ponuntur ¶ Sed frustra
videtur captare benivolentiam eius qui
benivolentia sua nos prevenit. sed
deus nos sua benivolentia pre
venit. quia ipse prior dilexit nos.
ut dicitur i Iohannis iiii. superflue igitur
premittit petitionibus. Pater noster qui
es in celis quod videtur ad benivolentiam
captandam pertinere ¶ Sed contra
sufficit auctoritas Christi orationem insti
tuentis ¶ Resolutio dicendum quod oratio dominica per
fectissima est. Oratio sicut dicit
Augustinus ad Probam. si recte et congru
enter oramus nichil aliud dicere
possumus quam quod in ista oratione dominica
positum est. Quia enim oratio est quasi
quidam desiderii nostri interpres
apud deum illa solum recte orando
petimus que recte desiderare va
lemus. In oratione autem dominica non solum
petuntur omnia que recte deside
rare possimus. sed etiam eo ordine quo
desideranda sunt ut sic hec oratio
non solum instruat postulare

sed etiam sit informativa totius nostri
affectus. Manifestum est autem quod
primo cadit in desiderio finis. dei
de ea que sunt ad finem. finis autem
noster deus est in quem noster affe
ctus tendit dupliciter. Uno quidem mo
quod volumus gloriam dei. Alio modo secundum
quod volumus frui gloria eius. quorum prima
pertinet ad dilectionem qua deum in se
ipso diligimus. secunda vero pertinet ad
dilectionem qua diligimus nos in ipso.
Et ideo prima petitio ponitur sanc
tificetur nomen tuum. per quam petimus
gloriam dei. secunda vero ponitur adve
niat regnum tuum. per quam petimus ad gloriam
regni eius pervenire. Ad finem autem pre
dictum ordinat nos aliquid dupliciter. Uno
modo per se. Alio modo per accidens. per se
quidem bonum quod est utile in finem.
Est autem aliquid utile in finem beatitudi
nis dupliciter. Uno modo directe et prin
cipaliter. secundum meritum quo beatitudi
nem meremur deo obediendo. et
quantum ad hoc ponitur. fiat voluntas
tua sicut in celo et in terra. Alio
instrumentaliter et quasi coadiuvans
nos ad merendum. et ad hoc pertinet
quod dicitur. Panem nostrum cotidianum
da nobis hodie. sive hoc intelli
gatur de pane sacramentali cuius coti
dianus usus proficit homini
in quo etiam intelliguntur omnia
alia sacramenta. sive etiam intelli
gatur de pane corporali. ut per pa
nem intelligatur omnis sufficien
tia victus. sicut dicit Augustinus ad Pro
bam. Quia et eucharistia est
precipuum sacramentum. et panis est
precipuus cibus. Unde in evange
lio Mathei scriptum est supersubstan
tialem. id est precipuum. ut Ieronimus ex
ponit. Per accidens autem ordinamur ad bea
titudinem ordinatur removendo

tione continebant. Tercia aut sunt
que nos ad beatitudinem contrib
uunt. Primo quidem petitur quod dir
ecte excludat a regno. Sicut p. i.
ad cor. vi. Neque fornicarij neque
ydolis servientes id est regnum dei
possidebunt. Et adhuc contra quod dicitur
dimitte nobis debita nostra. Secundo
temptacio que nos impedit ab ob
servacione divine voluntatis et ad
hoc pertinet quod dicitur. Et ne nos indu
cas in temptacionem. Per quod non pe
timus ut non temptemur sed ut a
temptatione non vincamur quod est in
temptacionem induci. Tercio pena
litas presens que impedit sufficien
ciam et contra hoc dicitur libera nos
a malo. Secundo i. g. dicendum quod sicut Augus
dicit in libro de sermone domini in
monte. Cum dicimus sanctificetur
nomen tuum non hic petitur quasi
non sit sanctum dei nomen. Sed ut
sanctum ab hominibus habeatur quod pertinet
ad dei gloriam hominibus propagandam.
Quod aut dicitur adveniat regnum tuum
non ita dictum est quasi deus nunc non
regnet. Sed sicut Augustinus dicit ad pro
bam desiderium nostrum ad illud regn
um excitamus ut nobis veniat
atque in eo regnemus. Quod aut di
citur fiat voluntas tua recte intelligitur
obediatur preceptis tuis sicut in celo
et in terra id est sicut ab angelis ita
ab hominibus. Unde hee tres pe
ticiones perfecte complebuntur in vita
futura. Alie vero iiij pertinent ad ne
cessitatem vite presentis sicut Augus
dicit in enchiridion. Ad iij dicendum quod
cum oro sit interpres desiderij or
do peticionum non respondet or
dini execucionis sed ordini desiderij
sive intencionis in quo prius est
finis quam ea que sunt ad finem

consecucio boni quam remocio mali.
Ad iiij dicendum quod Augus in libro de ser
mone domini in monte adaptat vij pe
ticiones donis et beatitudinibus
dicens. Si timor dei est quo beati sunt
ut pauperes spiritu petamus ut
sanctificetur in hominibus nomen dei
timore casto. Si pietas est qua beati
sunt mites petamus ut veniat
regnum eius ut mitescamus nec ei
resistamus. Si sciencia est qua beati
sunt qui lugent oremus ut fiat vo
luntas eius quia sic non lugebimus.
Si fortitudo est qua beati sunt qui e
suriunt oremus ut panis noster cotti
dianus detur nobis. Si consilium est
qua beati sunt misericordes debita
dimittamus ut nobis nostra dimittan
tur. Si intellectus est quo beati sunt mundo
corde oremus ne habeamus duplex cor
temporalia sectando de quibus temptaciones
nobis fiunt in nobis. Si sapiencia est qua
beati sunt pacifici quoniam filij dei voca
buntur oremus ut liberemur a malo.
Ipsa enim liberacio liberos nos faciet
et filios dei. Ad v dicendum quod sicut
Augus dicit in enchiridion libro i.
oracio dominica peticiones non sequa
tur v complexus est ostendens eum
tria peticionum duarum premissarum esse
quadam modo repeticionem committendo
eam sic intelligi. Et sic adhuc per
tinet dei voluntas tendit ut eius
sanctitate consequamur et cum ipso
regnemus. Et circa hoc Luc
posuit libera nos a malo. Quia
non posuit ut fiat unusquisque in eo
se liberari a malo quod non infert
in temptacionem. Ad vi dicendum quod ora
cio non porrigitur deo ut ipsum flec
tamus sed ut in nobis ipsis fiduci
am excitemus postulandi que
quidem precipue excitatur in nobis

consid'ando eius caritate ad nos
qua bonu nrm vult. Et io di
ug cp'o m' et eius excellenti
am qua cpt et io dicit c'ed' ne
Ad x sic pcedit' vi q' o
Ratire no sit cpu rationa
lis creature. eius dem om vi
esse pete et acipe. Sz accipeg
uenit cuia psonis mcat s
filio et spui sco. g° cuia eis qu
enit orare. Pa et filius d' Joh
xiiij Ego rogabo prez et de
spu sco dicit aplo spr postu
lat p nobis. q' Angeli sunt
sup rationales creaturas cu sit
intellectuales sub'e Sz ad anglos
ptinet orare Unde in ps' di
Adorate eu oms angli eis. g°
orac' no est cpu ronalis creatu
re. q' Eiusde est orac' cuius
est iuocac'e deu q' pcipue fit or
ando. Sz brutis aialibz cuenit inuo
care deu. S' i° ps' qui dat iumet
esca ipsoz et pullis coruoz inuo
catibus eu. g' orac' no e cpu
ronalis creature. q' Pz q' or° est
actus ronis ut sup habitu est
Sz ronalis creatura a roe dicit
g° orac' est cpu rationalis crea
ture. q' Do dicenda q' sicut ex su
pdicis patet. Or° est act' ronis
p q' aliquis supiore deprecatur
sic impiu est actus racois quo
inferior ad aliq ordinatur. Illi
g° cpe cpetit orac' cui cuenit
racoez hre et supiore q' dep
cari posse. Diuinis a' psonis
nichil est supius. Bruta aut
aialia no hnt racoez. Unde nz
diuinis psonis neqz brutis
aialibz cuenit orac'. Sz cpu est
ronalis creature. q' Ad i° g° dd'
q' diuinis psonis no cuenit
accipe p natura orare aute
est accipiet psgraz. Dr aut filius
orac' ut rogac' s' natura assupta
s' huana no s' diuina. Spr aut
sanctus dr postulac' q' postula
tes nos facit. q' Ad ij dd' q' racio
et intellectus in nobis sut diuse
potencie ut i i' hitu est. Differ
unt aut s' pfectu et ipfectu. Et io
qnz intellectuales creature que
sut angli distiguunt a ronalibus
quz aut sub ronalibz cphendut
et h' mo dr or° esse cpu ronalis
creature. q' Ad iij dd' q' pulli coru
oz dicuntur deu inuocare cpt nle
desideriu quo oia suo mo desid'
ant csequi bonitatez diuinaz sicut et
bruta aialia dicut deo obedire
cpt nlez instinctu q' a deo mouet'.
Ad xi sic pcedit' vi q' sancti
qui sut i patria no orent
p nobis. Actus eni aliq magis
est meritor' sibi q' aliis. Sz sancti
qui sut in patria no merent' sibi
n' cpse orat qua ia sut inter
mino csituti. g° cuia neqz p nobis
orat. q' Sancti pfecte suaz
uoluntate deo conformat ut no
uelit nisi q' deus vult. Sz illud
qd deus vult semp implet'. g°
frustra sa p nobis orarent. q'
Sicut sancti qui sut in patria
sut supiores nobis ita et illi
qui sut in purgatorio quia ia pec
care no possut. Sz illi qui sut in
purgatorio no orat p nobis. Sz
magis nos p eis. g° n' sancti
qui sut in patria p nobis orat.
q' Si sancti qui sut in patria
p nobis orent supioz sanctoz
esset efficacior or°. no g° de
bet implorari suffragiu oronu
inferioz sanctoz. Sz solu supio
ru. q' Aia petri no est
petrus. Sz g° aie sctoz p nobis

orarent quod diu sunt a corpore sep
arate non debemus interpellare
sanctum petrum adorandum pro nob
sed autem cuius eius gratia facit etiam
non quod sancti adminus ante i(n)sertur
nomine quod nobis orant / Et quia est
quod dicitur ii machabeorum ultimo / hic
est qui multum orat pro populo
et universa sancta civitate iere
mias propheta dei / Et ideo dicit quod sen
tentia dicit / Vigilancius error fuit
quod dum vivimus mutuo pro nobis or
are possumus . Postquam autem mortui
fuerimus nullus sit pro alio exaudi
enda oratio . Presertim cum martires
ultionem sui sanguinis obsecrantes
impetrare nequiuerunt . Sed hic est oratio
falsum / quia cum oratio pro alijs facta
ex caritate proveniat ut dictum est
quanto sancti qui sunt in patria sunt
perfectioris caritatis / tanto magis
orant pro viatoribus qui orationibus
iuvari possunt / et quanto sunt deo
coniunctiores tanto eorum orationes
sunt magis efficaces / Sic enim hic
divinus ordo ut ex superiorum excel
lencia inferiora refundantur
sicut ex claritate solis aere Un
de ex(o)po(sitione) dicitur habacuc vi(i) Et ideo
enim et fecit ipsum addim inter
pellandum pro nobis Et apostolus hic / Ideo
quod vigilancius dicit Si apostoli
et martires adhuc in corpore consti
tuti pro aliis adhuc debent esse
solliciti quanto magis post coronas vi
ctorias et triumphos / Ad i quod
dicendum quod sancti qui sunt in patria cum
sint beati nichil deest in gloria corp
oris pro qua orant / orant etiam pro no
bis quibus deest beatitudinis
ultima perfectio et eorum orationes ha
bent efficaciam impetrandi ex pre
dentibus eorum meritis et ex divina

acceptacione / Ad ii dicendum quod sancti
impetrant illud quod deus vult fieri
orationes eorum et hic petunt quod esti
mant eorum orationibus implendum secundum
dei voluntatem / Ad iii dicendum quod illi qui
sunt in purgatorio et si sint supe
riores nobis propter impeccabilitatem
sunt tamen inferiores quantum ad penas
quas paciuntur / et secundum hoc non sunt in
statu orandi sed magis ut oretur pro
eis / Ad iiii dicendum quod deus vult infe
riora per superiora iuvari / Et
ideo oportet non solum superiores sed et
inferiores sanctos implorare / aliquin
esset solius dei misericordia imploranda / quia
etiam tum quandoque quod imploratio inferioris
sit efficacior est . vel quia devotius
imploratur . vel quia deus vult eorum sancti
tatem declarare / Ad v dicendum quod quia
sancti viventes meruerunt ut pro
nobis orarent / ideo eos invocamus
nominibus quibus hic vocabantur quibus
etiam nobis magis notescunt et ut
propter fidem resurrectionis insinuanda
sicut legitur exodi iii Ego sum
deus abraham etc.

Utrum sit persona utrum quod oratio non
debeat esse vocalis Oratio n(on)
sicut predictum est principaliter deo
porrigitur / deus autem locutorum cor
dis cognoscit frustra igitur vocalis oratio
adhibetur / Preterea per orationem mens
hominis debet in deum ascendere ut
dictum est / sed voces intrahunt homines
ab ascensu contemplacionis in deum
sic et alia sensibilia igitur in oratione
non est vocibus utendum / Preterea oratio
debet offerri deo in occulto . Secundum illud mt
vi Tu autem cum oraveris intra in
cubiculum et clauso hostio ora patrem
tuum in abscondito / Sed per vocem oratio
publicatur igitur non debet oratio esse vo
calis / Sed contra est quod dicitur in psalmo Voce

mea ad dominum clamaui voce mea ad dominum deprecatus sum. ¶ Secundo dicendum quod duplex est oratio communis et singularis. Communis quidem oratio est que per ministros ecclesie in persona totius fidelis populi deo offertur. Et ideo oportet quod talis oratio innotescat toti populo pro quo offertur. quod non posset fieri nisi esset vocalis. et ideo rationabiliter institutum est ut ministri ecclesie huiusmodi orationes etiam alta voce pronuncient ut ad noticiam omnium possint peruenire. Oratio vero singularis est que offertur a singulari persona cuiuscumque siue pro se siue pro aliis orantis. et de huiusmodi orationis necessitate non est quod sit vocalis. Adiungitur autem vox tali orationi triplici ratione. Primo quidem ad excitandum interiorem deuotionem qua mens orantis eleuetur in deum. Quia per exteriora signa siue vocum siue etiam aliquorum factorum mouetur mens hominis et secundum apprehensionem et per consequens secundum affectionem. Unde Augustinus dicit ad Probam quod verbis aut aliis signis ad augendum sanctum desiderium nos ipsos acrius excitamus. Et ideo in singulari oratione tantum est vocibus et huiusmodi signis utendum secundum quod proficit ad excitandum interius mentem. Si vero etiam mens per hoc distrahatur vel qualitercumque impediatur. est a talibus cessandum quod precipue contingit illis quorum mens sine huiusmodi signis sufficienter est ad deuotionem parata. Unde psalmista dicebat Tibi dixit cor meum exquisiuit te facies mea. Et de Anna legitur primo Regum i. quod loquebatur in corde suo. ¶ Secundo adiungitur vocalis oratio quasi ad reddendum debitum ut scilicet homo deo seruiat secundum totum illud quod ex deo habet id est non solum mente sed etiam corpore quod precipue competit orationi secundum quod est satisfactoria. Unde dicitur Osee ultimo. Omnem auffer iniquitatem et accipe bonum et reddemus vitulos labiorum nostrorum. Tertio adiungitur vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione secundum illud psalmi. Letatum est cor meum et exultauit lingua mea. ¶ Ad primum dicendum quod vocalis oratio non profertur ad hoc quod aliquid ignotum deo manifestetur sed ad hoc quod mens orantis vel aliorum excitetur in deum. ¶ Ad secundum dicendum quod verba ad aliud pertinentia distrahunt mentem et impediunt deuotionem orantis. sed verba significantia aliquid ad deuotionem pertinentia excitant mentes precipue minus deuotas. ¶ Ad tertium dicendum quod sicut Crisostomus dicit super Mattheum eo proposito dominus vetat in conuentu orare ut a conuentu videatur. Unde orans nichil nouum facere debet quod aspiciant homines vel clamando vel pectus percutiendo vel manus expandendo. Nec tamen ut Augustinus dicit in libro de sermone domini in monte videri ab hominibus nephas est sed ideo hec agere ut ab hominibus videaris. ¶

Ad xiii sic proceditur videtur quod de necessitate orationis sit quod sit attenta. Dicitur enim Iohannis iiii Spiritus est deus et eos qui adorant eum in spiritu et veritate adorare oportet. Sed oratio non est in spiritu si non sit attenta. ergo de necessitate orationis est quod sit attenta. ¶ Preterea oratio est ascensus intellectus in deum. Sed quando oratio non est attenta intellectus non ascendit in deum. ergo de necessitate orationis est quod sit attenta. ¶ Preterea de necessitate orationis est quod careat omni peccato. Sed non est absque peccato quod aliquis orando euagationem mentis patiatur. Videtur enim deridere deum. sicut et si alicui

hominem loqueretur et non atte
deret ad ea que ipse proferret.
Unde Basilius dicit. est di
uinum auxilium implorandum
non remisse neque mente huc et illuc e
uagante eo quod talis non solum
non impetrabit quod petit. sed et
magis deum irritabit. Quod de ne
cessitate orationis esse uidetur quod sit
attenta. Sed contra quod est etiam quod sa
nctis uiris quandoque orantibus euagationes
mentis patiuntur. secundum illud ps. Cor
meum dereliquit me. Ad hoc dicendum quod
hec quod dico precipue locum habet
in oratione uocali. Circa quod scien
dum est quod necessarium dicitur aliquid
dupliciter. Uno modo per quod melius
peruenitur ad finem. et sic atten
tio absolute orationi necessaria
est. Alio modo dicitur aliquid nece
ssarium sine quo res non potest con
sequi suum effectum. Est autem tri
plex effectus orationis. Primus quidem
communis omnibus actibus caritate
informatis quod est mereri. et ad hunc
effectum non ex necessitate requiritur
quod attentio assit orationi per
totum. sed uis prime intentionis
qua quis ad orandum accedit red
dit totam orationem meritoriam. sicut
in aliis meritoriis actibus accidit.
Secundus autem effectus orationis est
ei proprius quod est impetrare. et ad
hunc etiam effectum sufficit prima
intentio quam deus principaliter
attendit. Si autem prima inten
tio desit. oratio neque meritoria
est neque impetratiua. illam enim orationem
deus non audit cui ille qui orat
non intendit. ut gregorius dicit.
Tertius autem effectus orationis est
quem presentialiter efficit. scilicet quedam
spiritualis refectio mentis. et ad

hoc de necessitate requiritur in oratione
attentio. Unde dicitur i ad cor. xiiii
Si orem lingua mea mens mea sine fru
ctu est. Sciendum tamen quod est
triplex attentio que orationi uocali
potest adhiberi. Una quidem qua at
tenditur ad uerba ne quis in eis
erret. Secunda qua attenditur ad sensum
uerborum. Tertia qua attenditur ad fi
nem orationis. scilicet ad deum et ad rem pro qua ora
tur que quidem maxime est necess
aria. et hanc possunt etiam ydi
ote. et quandoque intantum habundat hec atten
tio qua mens fertur in deum ut
etiam omnium aliorum mens obliuiscatur.
Sicut dicit hugo de sancto uictore.
Ad primum ergo dicendum quod in spiritu et ueritate
orat qui ex instinctu spiritus ad or
andum accedit etiam si aliqua infir
mitate mens postmodum euagetur.
Ad secundum dicendum quod mens humana propter
infirmitatem nature diu in alto stare
non potest. Pondere enim infirmitatis
humane deprimitur anima ad inferiora.
Et ideo contingit quod cum mens orantis
ascendit in deum per contemplationem
subito euagetur ex quadam infirmi
tate. Ad tertium dicendum quod si quis ex proposito
in oratione mente euagetur hoc peccatum
est et impedit orationis fructum. Et
contra hoc Augustinus dicit in regula. psalmis
et ymnis cum oratis deum hoc
uersetur in corde quod profertur in ore.
Euagatio uero que fit preter propositum
orationis fructum non tollit. Unde
basilius dicit. Si uero debilitatus
a peccato fixe nequiueris orare quantum
cumque potes te ipsum cohibeas et deus
ignoscit eo quod non ex negligentia
sed ex fragilitate non potes ut oportet
assistere coram eo.

Ad xiiij sic proce vi q oro
no debeat esse diuturna
Dr enim mt vi Orantes nolite
multu loqui sz oportet multu lo
qui diu oratem Respn si oro
sit uocalis quo no dz ee oro di
uturna ¶ Sz Oro est explicati
ua desiderij sz desideriu tanto
est sanius quanto magis adinuicem restr
ingitur sz dr ps Una petij a
dno hanc requira Ergo et oro tanto
est deo acceptior quanto est breuior
¶ Sz Illicitu vi esse q ho tras
dinus terminos adeo prefixos pri
pue illos que ptinet ad cultu
diuinu sz dr exo xix testificare po
pulu ne forte uelit transcendere
prepositos terminos ad uidendum dnm et
pereat ex eis plurima multitudo / sz
adeo prefixus est terminus nob ora
di per institucionem orois dnice Et
patet mt vi quo no licet ulterius oroz
extendere ¶ Sz eg ut q qmo sit
orandu quia dns dicit luc xviij
Oportet sp orare et no deficere
Et i th ad thessal v sine intermissi
one orate ¶ Rno dd q decorue
dur loqui possumus Uno mo s
se ipam Alio mo s causam suam
causa aut orois est desidium
caritatis ex quo procede debz oro
q quide in nobis debz esse qti
nuu actu ul uirtute / manz em
uirtus huius desidij in omnibus q
ex caritate facimus sicut aut debemus
in gla dei facere Ut dr i cor
adco x Et s h oro dz esse co
tinua Unde Aug dr ad proba
In ipa fide spe et caritate qtinu
ato desidio semp oramus / sz ipa
oro s se qsiderata no pt ee assi
dua quia debet ho etia alijs op

ibus occupari Sed sicut Aug
ibide dr i certa interualla ho
rarum et temporum etia uerbis rogamus
deum ut illis rerum signis nos
ipos amoneamus quantumque in h d
sidio profecerimus nobis ipis inno
tescamus / et ad h agendu nos ip
sos acrius excitemus Quantitas aute
aut quantitas rei debet esse ppor
tionata fini sicut quantitas potois
sanitati Unde et quietionis est
ut oro tm duret quantu est utile
ad excitandu interioris desidij ferv
orem / cu uo hanc mensuram exce
dit ita q sine tedio durare no
possit no est ulterius oro ptrahenda
Unde Aug dr ad probam Dicunt
fres in egipto crebras quide hre
oroes / sz eas tame breuissias et
rapti quodamo iaculatas ne illa
uigilanter erecta qui oranti plurimum
necia est p productiores moras
euanescat atqz hebetetur intencio
Ac per h etia ipi satis ostendunt hanc
intencionem sicut no esse obtundenda
si perdurare no pt ita si pdura
uerit no cito esse rumpenda / et si
cut h est attendendu i orone sin
gularis p pparationem ad intencionem ora
tis Ita etia i orone qi ppparationem
adpopli deuotionem Ad i quo dd
q dicit Aug ad proba no est h
orare in multiloquio si diucius ore
tur aliud est sermo multus aliud diutur
nus affectus Ita et de ipo dno
scriptum est q pnoctauit i ora
do et q plixius orauit ut no
bis preberet exemplu Et postea
subdit Absit ab orone multa
locucio sz no desit multa precacio
si feruens perseuerat intencio Ita
multu loqui est i orado rem

necessaria sup pluris age ubis
conplicatz d hor negocii plus
termitibz q sermonibus agitur
q Ad ii dd' q pluralitas orois
no assistit nisi q multa petant
sz ihor q asserta g?mitur ad
bonu desideandu q Ad iij dd' q
dus no istituit hanc orbem ut
huius solis ubis uti debeamus
iovitudo / Sz q adh sola impetra
de dz tende me orois intencio
qualitercuz ea proferimus ut co
gitemus q Ad iiij dd' q ad ??tine
orat ut ipi ?tinuitate desidij
ut dictu est / ut q no intermitt
qui tribus statutis oret ut ipi
desertu sine ipo orante qui et
post oroz remanet mag deuo
tus sive etia i alio Puta tum
ds plus bnficijs ?uocat aliu
ut ipse oret etia qui ipe aboru
do quesiuit Eu d

Ad pro sic procedit vi q oro n
est meritoria Omne enim mi
tu procedit agitu Sz oro procedit
gracia quia et ipa gra? ?roz
impetrantur / Sz c? luc xj Pater
ur decelo dabit spm bonu pe
tentibus se Ergo oro no est actus
meritorius q Pret oro aliquid me
tur maiore vi meri illud q or
ando petitur / Sz h no meritur
q multociens etia sctoz orois
no exaudiuntur Sicut paulus
no est exaudit? petens remoiu
ase stimulu carnis Ergo oro no
est actus meritori q Pret oro p
tipue fidei inimut Sz d? iaco
i Postulet aut in fide nichil
hesitans Fides aut no sufficit
admerendu Ut patz ibijs que
hnt fidem informe Ergo oro
no est actus meritorius q Et z q?z
q sup illud ps Oro mea i sinu
meo ?uertet Dicit glosa et si
eis no pfuit ego tame no su
frustratus mea mercede merces
aut no debetur nisi merito Ergo
oro habet raciōz meriti q Ro dd'
q sicut dictu est oro p?ter ef
fectu spiritualis ?solacionis q p?se
tialiter affert duplicē hr uirtute
respectu futuri effectus s' uirtutem
merendi et uirtute impetrandi Oro
aut sicut et qualibet alius actus ui
tus hz efficacia merendi inqnt
procedit ex radice caritatis cuius pri
um obm est bonu eternu cuius fi
micionē meremur Procedit tamē
oro a caritate mediante religio
cuius est actus oro ut dictu est
/ concomitantibz etia quibzda alijs
uirtutibus que adbonitate orois
requiruntur s' humilitate et fide
Ad religionē enim ptinet desidiu
rei cuius ?plementi oro petit ?fi
deo aut est necessaria ex pte
dei q orat ut s' credamus ab
eo nos posse obtine q petimus
Humilitas aut est necessaria ex pte
ipsius petentis qui sua indigen
ciam recognoscit Est etia et deuo
no necessaria Sz h ad religionem
ptinet cuius est primus actus nece
ssarius ad omnes ?ntes ut sup? dic
tu est / Efficaciā aut impetrandi
hr ex gracia dei quē oramus qui etia
nos adorandu inducit Unde Au
gus dt in libro de uibus dni Non
nos hortaretur ut peteremus nisi
dare uellet Et crisos dt Nu
quā orati bnficia denegat qui
ut orantes no deficiant sua pi
etate instigant q Ad i ergo dd'

q̄ oro que sit gratia gratum facie
te sit meritoria non est sic nec
ad actus meritorios / et tn̄ oro que
impetrat gratiam gratum facie
tem procedit ex aliqua gratia
siue ex gratuito dono que ipium or
are est donum dei Aug' dicit in
li' de spiritu et anima ¶ Ad
dd' q̄ ad ad' principalit respectat
orationis quod p̄ aliud q̄ petitur
meritum enim principue ordinatur ad
btitudinem / sed petitio orationis direc
te se extendit quandoque ad aliqua alia
ut cognoscit patet / si q̄ o'd aliud q̄
petit aliquis per se ipso non sit ei
ad btitudinem vtile non meretur i'
sed quandoque h' petendo et desiderando
do mitit amittit Puta si petat
adeo complementum alicuius peccati
q̄ est non pie orare / quandoque uo non
est necessarium ad salutem n̄ manifeste
saluti contrarium / et tunc licet oratio pro
sit orando mereri vitam eternam non
tamen meretur illud obtinere q̄ pe
tit Unde Aug' dicit in li' sua
rum sententiarum Fideliter supplicantes deo
pro necessitatibus huius uite et mise
ricordiam audiuntur et misericordiam
non audiuntur q̄ enim infirmo sit uti
le magis nouit medicus quam egro
tus Et propter h' etiam paulus non
est exauditus petens amoueri sti
mulum carnis quia non expediebat
Si uo id q̄ petitur sit vtile
ad beatitudinem hominis quasi pertinens
ad eius salutem meretur illud non so
lum orando / sed etiam alia bona opa
faciendo et io indubitanter accipit
q̄ petit / sed quando debet accipere
quedam enim non negantur / sed ut
congrue dentur tempore differuntur Ut
Aug' dicit super Iohem unde et in
pt impediri si petendo non
perseueret Et propter h' dicit basi

lius io quandoque petis et non acci
pis quia inepte postulasti uel
infideliter uel leuiter / uel non q̄
ferentia tibi uel destitisti quia
uo homo non potest alii mereri uitam
eternam ex condigno ut supra dictum
est / io per consequens nec ea que adiuta
eternam continet potest ab ex condigno
alii mereri / et propter h' non semper
ille auditur qui pro alio orat ut d
ictum est Et io ponuntur iiij con
ditiones quibus concurrentibus semper ad
impetrat q̄ petit si pro se petit
necessaria ad salutem pie et per
seueranter ¶ Ad iiij dd' q̄ oro i
nititur principaliter fidei non quantum ad ef
ficaciam merendi quia sic inititur cari
tati sed quantum ad efficaciam
impetrandi quia per fidem homo habet
notitiam omnipotentie diuine et
misericordie ex quibus oratio impetrat q̄
petit ¶ ...
Ad xvij sic proceditur vi q̄ p'
ccatores orando non im
petrent ad adeo dicitur ix Ioh x
Scimus quia peccatores deus non
audit quod consonat ei q̄ dicitur Pro
uerbiorum Qui declinat aurem suam
ne audiat legem oratio sua erit
execrabilis oratio aut execrabilis
non impetrat ad deo q̄ o' peccato
res non impetrant ad adeo ¶
Preterea iusti impetrant adeo illud
q̄ meretur ut supra habitum e. sed
peccatores nichil possunt mereri
quia gratia carent etiam caritate q̄
est uirtus pietatis Ut dicit glo' in
ad thimo iiij / quia habentes quidem spem
pietatis uirtutem aut eius abne
gantes / et ita non pie orant q̄
requiritur ad h' q̄ oratio impetret
ut supra dictum est g' o' peccatores
nichil impetrant orando ¶ Pre
Crisostomus dicit super Mat Pater non li
benter exaudit orationem quam filius

no dictauit . Et ideo qd xpc
dictauit di . Dimitte nobis debi
ta nra sicut et nos dimittim
debitoribus nris . qz peccatores
no faciunt . ergo uel menciuntur h
dicentes . et sic no sunt exaudi
tioe digni . uel si no dicunt no
exaudiuntur qz forma orandi
a xpo institutam no seruant . Et
est qz Aug dicit su Ioh . Si pec
catores no exaudiret deus .
frustra publicanus dixit . Deus
propicius esto michi peccatori . Et
Crisostomus dicit sup Mt . Dic qui pec
ti accipit . i . siue iustus sit siue
peccator . Ad hoc dicendum qz in peccatore duo
sunt considerada . scilicet natura qm diligit
deus et culpa qm odit . Sic ergo pec
cator orando aliquid petit in quantum
peccator . i . scilicet desiderium peccati . h ad
no auditur ex misericordia . scilicet quantum audi
tur ad uindictam dum deus permittit
peccatorem adhuc amplius ruere in
peccato . Deus enim quedam negat
propicius que concedit iratus dicit
Aug . Orationem uero peccatoris ex
bono nature desiderio procedentem
deus audit no qz ex iusticia qz
peccator h no meretur . scilicet ex pura
misericordia obseruatis tamen quatuor conditio
nibus predictis ut scilicet pro se petat necessaria
ad salutem pie et perseueranter .
Ad 2m dicendum qz sicut Aug dicit
sup Ioh . Illud uerbum est ceci ad
huc inuncti . i . no dum perfecte illumi
nati . et ideo no est ratum . Quamuis posset
uerificari si intelligat de peccatore
in quantum est peccator . propter quod eciam mo
in quantum est peccator eius dicit oratio exsecrabilis .
Ad 3m dicendum qz peccator no potest pie o
rare . qz eius oro ex habitu uirtutis
informetur . Potest tamen eius oro esse
pia in quantum ad hoc qz petit ad pie
tatem pertinens . sicut ille qui no

habitum iusticie potest aliquid iustum uelle
ut supra dictum est . Et quamuis eius
oro no sit meritoria . potest tamen
esse impetratiua quia meritum inni
titur iusticie . scilicet impetratio gracie .
Ad 4m dicendum qz sicut dictum est oro domi
nica profertur ex persona qui totius ecclesie .
Et ideo si aliquis nolens dimittere
debita proximo dicat orationem dominicam
no mentitur quamuis h qz dicat no sit
uerum quantum ad suam personam . Est enim uerum
quantum ad personam ecclesie extra quam est me
rito et ideo fructu orationis caret . quamuis
tamen aliqui peccatores parati sint de
bitoribus suis remittere et ideo ipsi
orantes exaudiuntur . Sicut dicitur Ec
clesiastici . Relinque proximo tuo noce
nti te . et tunc deprecanti tibi peccata
soluentur .
Ad XVII sic proceditur . Videtur qz inconue
nienter dicantur esse orationis
partes obsecrationes orationes pos
tulationes graciarum actiones . Obsecra
cio uidetur esse quedam adiuracio sicut
sunt oratiomes dicit sup 4 . Ro . Orationes
autem qui uult scilicet euangelium ui
uere adiuuet alios si enim iurare no
licet nec adiurare . ergo inconuenienter
ponitur obsecratio orationis pars .
Preterea sicut Damascenus dicit est pe
titio decencium a deo . inconuenienter ergo
orationes qz postulationes diuiduntur .
Preterea graciarum actiones pertinet ad pre
terita alia uero ad futura . scilicet preterita sunt
priora futuris . inconuenienter graciarum
actiones post alia ponuntur .
In contrarium est auctoritas apostoli . i . ad
Thimotheum ii . Respondeo dicendum qz ad orationem tria
requiruntur . Quorum primum est ut
orans accedat ad deum quem orat qz
significatur nomine orationis . qz oro est as
census intellectus in deum . Secundo requi
ritur peticio que significatur nomine po
stulationis siue peticionis proponatur
determinate qz quidam nominant quidam

Item alia qō · q · lxxxiiij · De adoracione

cōe postulacōem siue i dēta
te ut ea quas petit numari
adō q noiant supplicacōz siue
solu stiū narracōe · s̄ c° Ioh̄
bi dē qui amas infirmat
uocat insinuacōz · Tercio requir
racō impetrandi q petit et h̄ ul
ex parte dei ul ex parte petentis ·
ro quidē impetrandi ex parte dei
est eius sctitas ppt q petit
exaudi · s̄ i° danielis ix · Ppt
temet ipm inclina deus meus
aurē tuā ad h pertinet obsecracō
q per sacra gtestacō · Sicut cu dī
ng pnatiuitate tua libera nos do
Ro quidē impetrandi ex parte pe
tent est graz actō q de acceptis
bn̄ficijs gras agentes mere
mur ampliora · Et idcirco colle
cta dī · et io d° glo · i · additur
q · st · iniuncta obseruacōes sunt
que precedunt gsideracōz i quibus
queda sunt gmemorantur oracōes
sunt iuxta gseruacōe in q mens
maiore dz eleuari · Item postu
lacoes aut sunt insequitibz pos
tulacoibus graz actiōes infine
implebz eciā etiā collecte · h nq
possunt attendi sicut collecta
tintas · et dr ppt sequitur deus
pertinet adoracioē assensu inclin
q dr qui dedisti famulis tuis
ic pertinet ad graz actoz · q dī
pria qd ic pertinet ad postula
cōz · q in fine ponit per dnm nrm
ic pertinet ad obsecracōz · Item col
lacoibz aut quartū dr q obsecr
tio est iploracō quibus · oro ...
alicui deo nouimus · Postulacō
in qualibus petimus s̄ primu me
lius est · ¶ Ad i · g° d q ob
secracō no est adiuracō adq
pplendu que petit · ss adiuracz i

gplorandu · ¶ Ad ij dō q oro
generaliter accepta includit oia que
hic sunt dicitur · ss s̄ · q gnu
alia diuidi · i diuiss · cōtra pce
dit sicut s̄ ad viiij · et ideo g
est siiliz q sit · Ptiu · Tercio gra
x actio de alijs bn̄ficijs precedit
postulacōz aliorum bn̄ficiorum · s̄ ide
bn̄ficiu cuius postulatur et ultio
cū acceptu fuit dō gras agit
· Postulacōz aut precedit oro q
q attendit ad eu aquo petimus
oracōz aut precedit obsecracō q
ex gsideracione diuine bonitatis ad
eu audemus accede · ¶

Deinde gsiderandu e
de exterioribus acti
bus latrie · et primo
de adoracōe · Scdo
de sacrificijs quibus ad
deu veniendu quibz · Tercio de illis
actibus quibz aliq de rebus
exteriorbz dō offert · 4° de actibz
quibz ea que dī sunt assumunt
¶ Circa primu queruntur tria · Pri°
utrū adoracio sit actus latrie · 2°
utrū adoracio imp̄tet actu inte
rior ul exteriore · Tercio utrū ado
racio requiratur addiciacōz loci ·
Ad primu sic pcedit · Vi q adora
cio no sit actus latrie siue rli
gionis · Cultus em religionis soli
dō debet · s̄ adoracō no deb
etur soli deo · Legit em gn
xviij · Q abraham adorauit
angelos · Et iij Reg · i · dr · Q Na
than prophā ingressus ante rege
dauid adorauit eu pronus in
terra · g° adoracio no est actus
religionis · ¶ Preterea religio cultus
datur dō gpter ipso bn̄ficiarum
Ut patz p Aug · x de ciuitate
dī · Sz adoracō debet ei rōe
maiestatis · q sup illud Ps

Adorate dominum in atrio sancto eius
dicit glosa de templis avrijs venu-
tatum. Ubi maiestas adoratur
quod adoratio non est actus latrie
¶ Secundum in religione cultus tribus
personis datur non autem una ado
ratione adoramus tres personas
sed adiunctione cum personarum sing-
ularum genu flectimus. ¶ quod ador-
atio non est actus latrie ¶ Secundum quod
est quod dicitur iiij. Induat. dominum
deum tuum adorabis et illi soli
servies. ¶ Preterea dicitur quod adoratio or-
dinat reverentia eius qui ado
ratur. Manifestum est autem ex
dictis quod religio proprium est reveren-
tia deo exhibere. Unde adoratio
qua deus adoratur est religio-
nis actus. ¶ Ad i. quod dicitur quod deo
debetur reverentia propter eius ex-
cellentiam que aliquibus creaturis
communicat non sequalitate. sed secundum quod
da participationem. et ideo alia vene-
ratione veneramur deum quod pertinet ad
latriam et alia vero quasdam ex-
cellentes creaturas quod pertinet ad
duliam de qua post dicitur. et
quia ea que exterius aguntur signa
sunt interioris reverentie quedam exteri-
ora ad reverentia pertinentia ex-
hibentur excellentibus creaturis
in quibus maxima est adoratio. sed
ad est quod soli deo exhibetur scilicet
sacrificium. Unde Augustinus dicit ix
de civitate dei. Multa de cultu di-
vino usurpata sunt que honoribus
deferuntur humanis sive humili-
tate nimia sive adulatione pesti-
fera. Ita tamen ut quibus ea de-
ferentur homines habeantur qui
dicuntur colendi et veniandi.
Ibi autem multum eis et addr et
adorandi. quis ubi sacrificandum

censuit nisi eum quod admittit aut sci-
vit aut putavit aut finxit
sed reverentia igitur que creature ex-
cellenti debetur nathan adoravit
david. Secundum autem reverentiam que
debebat deo mardocheus noluit ado-
rare aman timens ne honorem
dei transferret ad hominem. Ut dicitur
Hester xiij. Et similiter secundum reverentiam
debitam creature excellenti abra-
ham adoravit angelos et etiam Jo-
sue. Ut legitur Josue v. Quamvis
possit intelligi quod abraham adora-
verit adoratione latrie deum qui in perso-
na angeli apparebat et loquebatur.
Secundum autem reverentiam que debetur
deo prohibitus est Johannes adorare an-
gelum Apocalypsis ultimo. Tamen adoste
dendum dignitatem hominis quam adeptus
est per christum ut angelis equetur.
Unde ibi subditur conservus tuus sum
et fratrum tuorum. Tamen etiam ad ex-
cludendum ydolatrie occasionem.
Unde subditur deum adora. ¶ Ad ij.
dicitur quod sub maiestate divina intelli-
gitur omnis dei excellentia ad quam per-
tinet quod in ipso sicut in summo bono
beatificamur. ¶ Ad iij. dicitur quod quia
una est excellentia trium personarum
unus honor et reverentia eis de-
betur et per consequens una adoratio
cuius figura ubi legitur Abra-
ham Genesis xviij. quod tres viri ei
apparuerunt adoravit unum alloquens
tamen dicens. Domine si inveni gratiam
et cetera. autem genu flexio signum
est trinitatis personarum non autem diversi-
tatis adorationum ¶
Adhuc sic patet ut quod adoratio
quae nunciet actu corporale
dicitur eum ps. xcvi. Veri adoratores
adorabunt patrem in spiritu et veritate

sed id quod fit ipsum non pertinet ad interiorem actum. Ergo adoratio non importat corporalem actum. Praeterea nomen adorationis ab orare sumitur. Sed oratio principaliter consistit in interiori actu, secundum illud i ad Cor. xiiii: Orabo spiritu, orabo et mente. Ergo adoratio maxime importat spiritualem actum. Praeterea corporales actus ad sensibilem cognitionem pertinent. Deum autem non attingimus sensu corporis sed mentis. Ergo adoratio non importat corporalem actum. Sed contra est quod super illud Exo. xx: Non adorabis ea neque coles, dicit Glossa: Nec affectu colas nec specie adores. Respondeo dicendum quod sicut Damascenus dicit in iiii libro, quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali et sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus, scilicet spiritualem, quae consistit in interiori mentis devotione, et corporalem, quae consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriae id quod est exterius refertur ad id quod est interius sicut ad principalius, ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis quae corporaliter exhibemus excitetur noster affectus ad subiciendum se Deo, quia connaturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus. Ad primum ergo dicendum quod etiam adoratio corporalis in spiritu fit, inquantum ex spirituali devotione procedit et ad eam ordinatur. Ad secundum dicendum quod sicut oratio primordialiter quidem est in mente, secundario autem verbis exprimitur, ut supra dictum est, ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reverentia consistit, secundario autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis, sicut genu flectimus nostram infirmitatem significantes in comparatione ad Deum, prosternimus autem nos quasi profitentes nos nichil esse ex nobis. Ad tertium dicendum quod etsi per sensum Deum attingere non possumus, per sensibilia tamen signa mens nostra provocatur ut tendat in Deum.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod adoratio non requirat determinatum locum. Dicitur enim Io. iiii: Venit hora quando neque in monte hoc neque in Ierosolimis adorabitis patrem. Eadem autem ratio esse videtur et de aliis locis. Ergo determinatus locus non requiritur ad adorandum. Praeterea adoratio exterior ordinatur ad interiorem. Sed interior adoratio fit ad Deum ut ubique existentem. Ergo exterior adoratio non requirit determinatum locum. Praeterea idem Deus est qui in novo et veteri testamento adoratur. Sed in veteri testamento fiebat adoratio ad occidentem; nam hostium tabernaculi respiciebat ad orientem, ut habetur Exodi xxvi. Ergo eadem ratione etiam nunc debemus adorare ad occidentem, si aliquis locus determinatus requiritur ad adorandum. Sed contra est quod dicitur Ysa. lvi et inducitur Io. ii: Domus mea domus orationis vocabitur. Respondeo dicendum quod sicut dictum est, in adoratione principalior est interior devotio mentis, secundarium autem est quod pertinet exterius ad corporalia signa. Mens autem interius apprehendit Deum quasi non comprehensum aliquo loco. Sed corporalia signa necesse est quod in determinato loco et situ sint. Et ideo determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, quasi sit de necessitate eius, sed secundum quandam

dereciam sicut et alia corporalia signa. Ad primum ergo dicendum quod dominus per illa verba futuram cessationem adorationis tam secundum ritum iudeorum adorantium ierusalem quam etiam secundum ritum samaritanorum adorantium in monte garisim. Utrumque enim ritus cessauit veniente spirituali euangelii ueritate secundum quam in omni loco deo sacrificatur. Ut dicitur malachie i. Ad iij dicendum quod determinatus locus eligitur ad adorandum non propter deum qui adoratur quasi loco concludatur sed propter ipsos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primo quidem propter loci consecrationem ex qua spiritualem deuotionem concipiunt orantes ut magis exaudiantur. Sicut patet ex adoratione salomonis iii regum viij. 2° propter sacra misteria et alia sanctitatis signa que ibi continentur. 3° propter concursum multorum adorantium ex quo fit adoratio magis exaudibilis secundum illud mathei xviij. Ubi sunt duo uel tres congregati in nomine meo ibi sum ego in medio eorum. ¶ Ad iiij dicendum quod secundum quandam decentiam adoramus versus orientem. Primo quidem propter diuine maiestatis indicium quod nobis manifestatur in motu celi qui est ab oriente. 2° propter paradisum in oriente constitutum. Ut legitur gen ij secundum litteram antiquam septuaginta et quasi querimus ad paradisum redire. 3° propter christum qui est lux mundi et oriens nominatur Zacharie 6to et qui ascendit super celum celi ad orientem et ab oriente etiam expectatur venturus secundum illud mathei xxiiij. Sicut fulgur exit ab oriente et apparet usque ad occidentem ita erit aduentus filii hominis. Sequitur alia questio.

Deinde considerandum est de actibus quibus alique res exteriores deo offeruntur. Circa quos occurrit duplex consideratio. Primo quidem de hiis que deo a fidelibus dantur. 2° de uotis quibus ei aliquid promittitur. Circa primum considerandum est de sacrificiis oblationibus primiciis et decimis. Circa sacrificia queruntur iiij. Primo utrum offerre deo sacrificium sit de lege nature. 2° utrum soli deo sit sacrificium offerendum. 3° utrum sacrificium offerre sit specialis actus uirtutis. 4to utrum omnes teneantur ad sacrificium offerendum.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod offerre sacrificium deo non sit de lege nature. Ea enim que sunt iuris naturalis communia sunt apud omnes. Non autem sic contingit circa sacrificia. Nam quidam leguntur obtulisse sacrificium panem et vinum sicut de Melchisedech dicitur gen xiiij, quidam hec, quidam illa animalia. Ergo oblatio sacrificiorum non est de iure naturali. ¶ Preterea ea que sunt iuris naturalis omnes iusti seruauerunt. Sed non legitur de Ysaac quod sacrificium obtulit, neque etiam de Adam. De quo tamen dicitur Sap x quod sapientia eduxit eum a delicto suo. Ergo oblatio sacrificii non est de iure naturali. ¶ Preterea Augustinus dicit x De ciuitate dei quod sacrificia in quadam significantia offeruntur. Uoces autem que sunt precipua inter signa, sicut idem dicit in libro de doctrina christiana, non significant naturaliter sed ad placitum secundum philosophum. Ergo sacrificia non sunt de lege naturali. ¶ Sed contra est quod in qualibet etate et apud quaslibet hominum nationes semper fuit aliqua

sacrificiorum oblacio. Est autem e(tiam) ap
omnibus videtur naturale esse. Quod et ob
lacio sacrificii est de iure naturali.
Probo dicens quod naturalis racio dictat
homini quod alicui superiori subdatur propter
defectus, quos ipse in se sentit
in quibus ab aliquo superiori adiuvari et dirigi indiget. Quicquid illud
sit hoc est quod apud omnes dicitur deus.
Sicut autem in rebus naturalibus na
turaliter inferiora a superioribus subduntur
ita etiam naturalis racio dictat homini
secundum naturalem inclinacionem, ut ei quod est su
pra hominem subiectionem et hono
rem exhibeat secundum suum modum. Est
autem modus conveniens homini ut sen
sibilibus signis utatur ad aliqua ex
primenda, quia ex sensibilibus cog
nicionem accipit. Et ideo ex naturali racione
procedit quod homo quibusdam sensibi
libus rebus utatur offerens eas
deo in signum debite subiectionis
et honoris secundum similitudinem eorum qui
dominis suis aliqua offerunt in re
cognicione dominii. Hoc autem pertinet ad
racionem sacrificii et ideo oblacio sacri
ficii pertinet ad ius naturale. Quod
ideo dicens quod sicut supra dictum est
aliqua in communi sunt de iure naturali
quorum determinaciones sunt de iure
positivo, sicut quod malefactores
puniantur habet lex naturalis, sed quod
tali pena vel tali puniantur est
ex constitucione divina vel humana.
Similiter etiam oblacio sacrificii in communi
est de lege nature, et ideo in hoc omnes
conveniunt. Sed determinacio sacrifi
ciorum est ex constitucione humana vel
divina et ideo in hoc differunt. Quod
ideo dicens quod Adam et Ysaac sicut
et alii iusti deo sacrificium obtu
lerunt secundum sui temporis congruenciam
ut patet per Gregorium qui

dicit quod apud antiquos per
sacrificiorum oblaciones remitte
batur parvulis originale pecca
tum, non tamen de omnibus iustorum
sacrificiis sic mencio in scriptura sed
solum de illis circa que aliquid speciale
accidit. Potest tamen esse racio quare
Adam non legitur sacrificium obtulisse
neque ipso notatur origo peccati sic
et racio sanctificacionis origo signa
retur. Ysaac vero significat Christum in
quantum ipse oblatus est in sacri
ficium. Unde non oportebat ut ip
se significaret quod sacrificium offerens. Quod
aliud dicens quod significare conceptus suos
est homini naturale, sed determinacio si
gnorum est secundum humanum placitum. Quod
Aliud sic proceditur. Videtur quod non
soli summo deo sit sacrifi
cium offerendum. Cum enim sacrificium
deo offerri debeat videtur quod omnibus
illis sacrificium sit offerendum qui
divinitatis consortes fiunt. Sed etiam
sancti homines efficiuntur divine nature
consortes ut dicitur ii. Petri i. Unde
et de eis in psalmo dicitur: Ego dixi dii
estis. Angeli etiam filii dei nomin
antur ut patet Job i. Quod omnibus
his debet sacrificium offerri. Quod
Preterea quanto aliquis maior est, ma
ior ei honor debet exhiberi,
sed angeli et sancti sunt multo maio
res quibuscumque terrenis principi
bus quibus tamen eorum subditi mul
to maiorem honorem impendunt
se coram eis prosternentes et mu
nera offerentes quod sit oblacio alicuius
alius ut rei alicuius in sacrificium. Ergo
multo magis angelis et sanctis
potest sacrificium offerri. Quod Preterea
templa et altaria instituuntur ad
sacrificia offerenda, sed templa et
altaria instituuntur angelis et

sticio quo et sacrificia possunt eis
offerri ¶ Item q est quod dicit ex
o. xix Qui ymolat diis et
ridet preter domino soli ¶ Tercio dicendum
quod sicut dictum est Oblacio sac
rificii fit ad aliquid significandum Significat
autem sacrificium quod offertur exte
rius spirituale sacrificium quo ania
se ipsam offert deo secundum illud ps
Sacrificium deo spiritus contribulatus
cor contritum et sicut supra dic
tum est exteriores actus religi
onis ad interiores ordinantur
Ania autem se offert deo in sacrifi
cium sicut principio sue crea
tionis et sicut fini sue beatifica
tionis secundum autem veram fidem solus
deus est creator aiarum nostrarum
ut in i. dictum est In solo etiam
eo aie nostre beatitudo consistit ut
supra dictum est Et ideo sicut so
li deo summo debemus sacri
ficium spirituale offerre, ita etiam so
li ei debemus offerre exteriora
sacrificia sicut etiam orantes atque
laudantes ad eum dirigimus signi
ficatives voces ei res quas in mo
de quas significamus offerimus
Ut augustinus dicit x de ci. dei Videmus
etiam in omni re publica
observari quod summum rectorem ali
quo signo singulari honora
ri quod cuiusque alii deferret
esset crimen lese maiestatis Et
ideo in lege divina statuitur pena
mortis hiis qui divinum honorem
aliis exhibent ¶ Ad i. ergo dicendum
quod nomine divinitatis communicatur
aliquibus non per equalitatem
sed per participacionem et ideo nec e
qualis honor eis debetur ¶ Ad ii dicendum quod in oblacione
sacrificii non pensatur precium occisi
pecoris sed significacio qua hoc fit in ho
norem summi rectoris totius uni
versi Unde sicut augustinus dicit
x de ci. dei Demones non cadave
rinis nidoribus sed divinis hono
ribus gaudent ¶ Ad iii dicendum quod sicut
augustinus dicit viii de ci. dei Non constituimus
martiribus templa sacerdo
cia quia non ipsi sed deus eorum no
bis est deus Unde sacerdos non
dicit Offero tibi sacrificium petre
vel paule, sed deo de illorum vic
toriis gracias agimus et nos ad
imitacionem eorum adhortamur ¶
Ad iiii sic proceditur videtur quod oblacio
sacrificii non sit specialis actus
virtutis Dicit enim augustinus x de ci
te dei Verum sacrificium est omne
opus quod agitur ut sancta societate
inhereamus deo sed omne bonum opus
non est specialis actus alicuius deter
minate virtutis ergo oblacio sacrificii
non est specialis actus determinate virtu
tis ¶ Item maceracio corporis que
fit per ieiunium pertinet ad abstinen
ciam, que autem fit per continenciam pertinet
ad castitatem, que autem est in martiriis
pertinet ad fortitudinem que omnia vi
dentur comprehendi sub sacrificii obla
cione secundum illud ro. xii Exhibeatis
corpora vestra hostiam viventem Dicit
etiam apostolus ad hebr. ultimo Benefi
ciencie autem et communionis nolite oblivi
sci talibus enim hostiis promeretur
deus Beneficencia autem et commu
nicacio pertinet ad caritatem misericordiam et li
beralitatem ergo sacrificii oblacio
non est specialis actus determinate vir
tutis ¶ Item sacrificium videtur quod deo
exhibetur sed multa sunt que
deo exhibentur, sicut devocio

oro decime primitie oblationes et holocausta / ergo sacrificium non videtur esse actus specialis determinate virtutis ¶ Contra est quia in lege specialia precepta de sacrificiis dantur ut patet per totum Leviticum ¶ Respondeo dicendum quod sicut supra habitum est quando actus unius virtutis ordinatur ad alterius virtutis finem participat quodammodo speciem eius / sicut cum quis furatur ut fornicetur ipsum furtum accipit quodammodo fornicationis deformitatem ita quod si alias non esset peccatum ex hoc iam peccatum esset quod ad fornicationem ordinatur / sic igitur sacrificium est quidam specialis actus laudem habens ex hoc quod in divinam reverentiam fit propter quod ad determinatam virtutem pertinet scilicet ad religionem / Contingit autem etiam ea que secundum alias virtutes fiunt in divinam reverentiam ordinari / puta cum quis elemosinam facit de rebus propriis propter deum vel cum quis proprium corpus alicui afflictioni subicit propter divinam reverentiam / et secundum hoc etiam actus aliarum virtutum sacrificium dici possunt / Sunt tamen quidam actus qui non habent commendationem laudem nisi quia fiunt propter divinam reverentiam et isti actus proprie sacrificia dicuntur et pertinent ad virtutem religionis ¶ Ad primum ergo dicendum quod hoc ipsum quod deo quadam spirituali societate volumus inherere ad divinam reverentiam pertinet et ideo cuiuslibet virtutis actus rationem sacrificii accipit ex hoc quod agitur ut sancta societate deo inhereamus ¶ Ad secundum dicendum quod triplex est hominis bonum / Primum quidem est bonum anime quod deo offertur interiori quodam sacrificio per devotionem et orationem et alios huiusmodi interiores actus / et hoc est principale sacrificium / Secundum est bonum corporis quod deo quodammodo offertur per martyrium et abstinentiam seu continentiam / Tertium est bonum exteriorum rerum de quo sacrificium offertur deo directe quidem quando immediate res nostras deo offerimus mediate autem quando eas communicamus proximis propter deum / Ad tertium dicendum quod sacrificia proprie dicuntur quando circa res deo oblatas aliquid fit sicut quod animalia occidebantur quod panis frangitur et comeditur et benedicitur et hoc ipsum nomen sonat / Nam sacrificium dicitur ex hoc quod homo facit aliquid sacrum / oblatio autem directe dicitur cum deo aliquid offertur etiam si nichil circa ipsum fiat / Sicut dicuntur offerre denarii vel panes in altari circa quos nichil fit / Unde omne sacrificium est oblatio sed non convertitur / Primitie autem oblationes sunt quia deo offerebantur / ut legitur Deut. xxvi non autem sunt sacrificia quia nichil sacrum circa eas fiebat / Decime autem proprie loquendo non sunt neque sacrificia neque oblationes quia non immediate deo sed ministris divini cultus exhibentur /

Ad quartum sic proceditur videtur quod non omnes teneantur ad sacrificia offerenda / Dicit enim apostolus Ro. xiij quecumque lex loquitur hiis qui sunt in lege loquitur / sed lex de sacrificiis non fuit omnibus data / sed soli populo hebreorum / ergo non omnes ad sacrificia tenebantur ¶ Praeterea sacrificia deo offeruntur ad aliquid significandum / sed non est omnium huiusmodi significationes intelligere / ergo non omnes tenentur ad sacrificia offerenda ¶ Praeterea ex hoc sacerdotes dicuntur quod deo sacrificium offerunt / sed non omnes sunt sacerdotes / ergo non omnes tenentur ad sacrificia offerenda

Sed contra est quod sacrificium offerre est de lege nature ut supra habitum est. Ad ea autem que sunt legis nature omnes tenentur. Ergo omnes tenentur ad sacrificium deo offerendum. Respondeo dicendum quod duplex est sacrificium sicut dictum est, quorum primum et principale est sacrificium interius ad quod omnes tenentur, deo scilicet devotam mentem offerre. Aliud autem est sacrificium exterius quod in duo dividitur. Nam quoddam est quod ex hoc solo laudem habet quod deo exterius offertur propter protestationem divine subiectionis, et ad hoc aliter tenentur illi qui non sunt sub lege, aliter illi qui sunt sub lege. Nam illi qui sunt sub lege tenentur ad determinata sacrificia offerenda secundum legis precepta. Illi vero qui non erant sub lege tenebantur ad aliqua exterius facienda in honore divino secundum condecentiam ad eos inter quos habitabant, non autem determinate ad hoc vel ad illud. Aliud vero est exterius sacrificium quando actus exteriores aliarum virtutum in divinam reverentiam assumuntur, quorum quedam cadunt sub precepto ad que omnes tenentur, quedam vero sunt supererogationis ad que non omnes tenentur. Ad primum ergo dicendum quod ad illa determinata sacrificia que in lege erant precepta non omnes tenebantur. Tenebantur tamen ad aliqua sacrificia interiora vel exteriora ut dictum est. Ad secundum dicendum quod quamvis non omnes sciant explicite virtutem sacrificiorum, sciunt tamen implicite, sicut et habent fidem implicitam ut supra habitum est. Ad tertium dicendum quod sacerdotes offerunt sacrificia que sunt specialiter ordinata ad cultum divinum non solum pro se sed etiam pro aliis. Quedam vero sunt alia sacrificia que quilibet pro se deo offerre [debet] ut expositum est supra.

Deinde considerandum est de oblationibus et primitiis. Et circa hoc queruntur iiii. Primo utrum aliquae oblationes sint de necessitate precepti. Secundo quibus oblationes debeantur. Tertio de quibus rebus fieri debeant. Quarto specialiter de oblationibus primitiarum utrum ad eas homines ex necessitate teneantur.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod homines non teneantur ad oblationes ex necessitate precepti. Non enim homines tempore evangelii tenentur ad observanda cerimonialia precepta veteris legis ut supra habitum est. Sed oblationes offerre ponitur inter cerimonialia precepta veteris legis. Dicitur enim Exo. xxiii: Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Et postea subditur: Non apparebis in conspectu meo vacuus. Ergo ad oblationes non tenentur nunc homines ex necessitate precepti.

Praeterea oblationes antequam fiant in voluntate hominis consistunt, ut videtur per hoc quod dominus dicit Mt. v: Si offers munus tuum ad altare, quasi hoc arbitrio offerentium relinquatur. Postquam autem oblationes sunt facte non restat locus eas iterato offerendi. Ergo nullo modo aliquis ex necessitate precepti ad oblationes tenetur.

Praeterea quicumque aliquid tenetur reddere ecclesie, si non reddat, potest ad id compelli per subtractionem ecclesiasticorum sacramentorum. Sed illicitum videtur his qui offerre noluerint ecclesiastica sacramenta denegare. [illegible] i° decretum sexte synodi

xvj. q. i. Nullus qui sacra
minor dispensat appropriare gra
na alicui exigat si non exsequi
deponatur et non tenetur ex ne
cessitate ad oblationes. Quod est contra
est per gregorium dicit. Omnis xpianus
procuret ad missarum sollempnia aliquid
deo offerre. Quero ideo quod sicut
dictum est nomine oblationis omne
est ad omnes res quae in cultura dei
exhibetur quod si aliquid exhibeat
multum divinum qui aliquid sacrum
quod inde si debeat consulendum et
oblatio est et sacrificium. Unde dicitur
exo. xxv. Offeres totum arie
te incensum super altare. Oblatio
est domino suavissimi odoris victime
dei. Et levit. ij dicitur. Alia notitia
est oblationis sacrificium duo similia et
eius oblatio. Et non sit exhibe
atur ut integrum maneat divino
cultum deputandum vel in usus mini
strorum expendendum et oblatio et
non sacrificium. Hec autem oblationes
differentiae vero habet quod voluntarie of
feruntur. Sed dicit exo. xxv. Ab homine
qui offert ultroneus accipietis
eas. Est tamen contingere quod ad ob
lationes teneatur quadruplici
ratione. Primo quidem ex pro(m)issionis
conventione sicut cum aliquis concedit
aliquid fundum ecclesiae ut certis temporibus
certas oblationes faciat quod tunc te
netur censuales. Secundo propter praece
dentem deputationem sive promis
sionem sicut cum aliquis offert
donationem inter vivos vel per
verbum testamentum ecclesiae aliquid re
mobile vel immobile post eum
solvendam. Tertio non propter ecclesiae
necessitatem puta si ministri
ecclesiae non habent unde susten
tarentur. Quarto non propter

consuetudinem tenetur enim fide
les in aliquibus sollempnitatibus
ad aliquas oblationes consuetas
sed in istis duobus ultimis casi
bus remanet oblatio quodam
modo voluntaria sed quantum ad quantitatem
vel speciem rei oblate. Quero ad i
gitur ideo quod in ouina. i. homines non
tenentur ad oblationem in sollempni
tatibus legalibus. Et exo. dicitur sed
exequentibus aliquid tamen ut dic
tum est. Quero. Addit ideo quod ad oblatio
nes sacerdotes tenentur aliqui et
antequam fiant sicut primo et secundo
et quarto modo et etiam postquam
eas fecerint per deputationem sive
promissionem tenentur enim realiter
exhibere quod est ecclesiae commodum
deputationis oblatum. Quero. Addit ideo
quod illi qui debitas oblationes
non reddere possunt compelli per
subtractionem sacramentorum non per prim
sacerdote cui sunt oblationes
facienda ne videatur pro sacramentorum
exhibitione aliquid exigere. Quero.
Addit sic. Quare videtur quod oblati
ones non solum sacerdoti
bus debentur. Inter oblatio
nes enim praecipue videntur esse
quae hostiarum sacrificio deputantur
sed ea quae pauperibus dantur in
scriptura hostie dicuntur. Sed dicit hebr.
ultimo. Beneficiae et communionis
nolite oblivisci talibus enim
hostiis promeretur deus. Ergo mul
to magis oblationes pauperibus
debentur. Quero. Praeterea similiter in
parochiis multi de oblationibus
participium habent. Alia autem est cau
sa clericorum alia monachorum. De
rom. dicit ergo non solis sacerdotibus
oblationes debentur. Quero. Praeterea laici

ea devolutione ecclesie cedunt ob
lationes ut primicie et huiusmodi. Sed non
nisi ut in suos usus convertant
quod oblationes possunt etiam ad lay
cos pertinere. ¶ Et quid est quod dicit
canon Damasi pape et habetur
x q. i. Oblationes que intra sa
ncta ecclesiam offeruntur tantum sacerdo
tibus qui cottidie domino serviunt
videantur licere comedere et bibere
quia in veteri testamento prohibuit dominus
panes sanctos comedere filiis israel
nisi aaron et filiis eius. ¶ Respondeo
dicendum quod sacerdos quodammodo constitui
tur sequester et medius inter populum
et deum. Sicut de moyse legitur
deuteronomio v. Et ideo ad eum pertinet
divina dogmata et sacramenta ex
hibere populo et iterum ea que sunt
populi puta preces et sacrificia
et oblationes per eum domino debet
exhiberi. Secundum illud apostoli ad hebre
os v. Omnis pontifex ex hominibus
assumptus pro hominibus constituitur in hiis
que sunt ad deum ut offerat
dona et sacrificia pro peccatis. Et ideo
oblationes que a populo deo exhi
bentur ad sacerdotes pertinent
non solum ut eas in suo usu convertant
verum etiam ut eas fideliter dispen
sent partim quidem expendendo
eas in hiis que pertinent ad cul
tum divinum partim vero in hiis que
pertinent ad proprium victum quia qui altari
deserviunt cum altari participantur
secundum illud ad corinthios ix. partim
vero etiam in usus pauperum qui
sunt sustentandi sicut possunt de rebus
ecclesie quia et dominus in usum pauperum
loculos habebat. Ut dicit Ieronimus
super Mattheum. ¶ Ad i. quod dicendum quod
ea que pauperibus dantur nisi

non proprie dicitur sunt sacrificia
dicuntur tamen sacrificia in quantum
eas dant propter deum. Ita etiam
secundum eandem rationem oblationes dici
possunt tamen non proprie quia non
immediate deo offeruntur. Ob
lationes vero proprie dicte in usum
pauperum cadunt non per dispensationem
offerentium sed per dispensationem sacer
dotum. ¶ Ad ii. dicendum quod monachi si
ve alii religiosi possunt oblatio
nes recipere tripliciter. Uno mo
do sicut pauperes per dispensationem sacer
dotum vel ordinationem ecclesie. Alio mo
do si sunt ministri ecclesie vel sunt mini
stri altaris et tunc possunt accipe
re oblationes sponte oblatas. Tercio
si parochie sunt eorum et tunc ex
debito possunt accipere tamquam ecclesie
rectores. ¶ Ad iii. dicendum quod obla
tiones postquam fuerint consecrate non
possunt cedere in usum laycorum sicut
vasa et sacra vestimenta. Et sic
intelligitur dictum damasi pape.
Illa vero que non sunt consecrata possunt
in usum laycorum cedere ex dispensatione
sacerdotum sive per modum donationis
sive per modum venditionis. ¶
Ad iiii sic proceditur. Videtur quod non possit
homo oblationes facere
de omnibus rebus licite possessis.
quia secundum ius humanum turpiter mere
trix malum quod est meretur non tamen
turpiter accipit et ita licite pos
sidet. Sed non licet de ea facere obl
ationem. secundum illud deuteronomii xxiii. Non of
feres mercedem prostibuli in do
mo domini dei tui. Ergo non licet fa
cere oblationem de omnibus licite pos
sessis. ¶ Praeterea ibidem prohibetur quod
precium canis non offeratur in
domo dei. Sed manifestum est quod

prius tamen iuste vendita iuste
possidetur. quod non licet de orbibus
iuste possessis oblacionem facere
¶ Secundo Malachie i dicitur Qui offe
rebat claudum vel languidum non
ne malum est sed claudum et langui
dum est animal iuste possessum. ergo
videtur quod non de omni iuste possesso
possit oblacio fieri ¶ Sed contra
est quod dicitur proverbiorum iii honora dominum
de tua substancia ad sed aut homo contra
quod quod iuste possidet. ergo de orbibus
iuste possessis potest fieri oblacio
¶ Dico dicendum quod sicut Augustinus dicit in
libro de verbis domini Si depredaveris
aliquem invalidum et de spoliis eius
dares alicui iudici si contra te iudica
ret tanta vis est iusticie ut tibi
displiceret non est talis deus tuus
qualis non debes esse nec tu Et ideo
dicitur Ecclesiastici xxxiv Immolantis
ex iniquo oblacio est macu-
lata Unde patet
de iniuste acquisitis et pos
sessis non potest
oblacio fieri
in veteri aut lege in qua figure
serviebant quedam propter significacionem re
putabant immunda que offerre
non licebat sed in nova lege omnis
creatura dei reputatur munda
ut dicitur ad tytum primo et ideo quantum
est de se de quolibet licite pos
sesso potest oblacio fieri Per accidens
tamen contingit quod de aliquo licite
possesso oblacio fieri non potest pu
ta si vergat in detrimentum alterius
ut si filius aliquis offerat deo id
unde debet patrem nutrire quod
deus improbat Matthei xv vel propter
scandalum vel propter contemptum vel
aliquid aliud huiusmodi ¶ Ad primum ergo dicendum
quod in veteri lege prohibebatur obla-
cio de mercede prostibuli propter in

mundiciam in nova aut lege propter
scandalum ne videatur ecclesia fave
re peccato si de lucro peccati obla-
cionem recipiat ¶ Ad secundum dicendum quod ca
nis secundum legem reputabatur animal
immundum alia tamen animalia im
munda redimebantur et eorum preci
um poterat offerri secundum illud Levitici
ultimo Si immundum animal est r
edimet qui optulit sed canis nec
offerebatur nec redimebatur tum
eciam quia ydolatre utebantur
canibus in sacrificiis ydolorum tum
eciam quia significant rapacitatem de
qua non potest fieri oblacio sed hec prohi
bicio cessat in nova lege ¶ Ad tercium
dicendum quod oblacio animalis ceci vel cl
audi reddebatur illicita triplici
racione videlicet racione eius ad quod offere
batur Unde dicitur Malachie i
Si offeratis cecum ad immolandum
nonne malum est Sacrificia autem
oportebat esse immaculata ¶ Secundo
ex contemptu Unde ibidem subditur
vos polluistis nomen meum in eo
quod dicitis mensa domini contaminata est
et quod superponitur contemptibile est ¶ Ter
cio modo ex voto precedenti ex quo
obligatur homo ut integrum reddat quod
vovit Unde subditur Maledi
ctus dolosus qui habet in grege
suo masculum et votum faciens
immolat debile domino et eadem
cause manent in lege nova quibus
tamen cessantibus non est illicitum ¶

Articulus iii

Quarto sic proceditur videtur quod ad primi
cias solvendas homines non
teneantur Exodi enim xiii
data lege primogenitorum subdi
tur erit quasi signum in manu tua
et ita videtur esse preceptum cerimoni
ale sed precepta cerimonialia non
sunt in lege servanda nova ergo
neque primicie sunt solvende ¶

Sed primitie offerebant domino
pro speciali beneficio illi populo ex-
hibito. Unde dicitur Deut. xxvi.
Tolles de cunctis frugibus tuis
primitias atque deferes ad sacerdo-
tem qui fuit in diebus illis et di-
ces ad eum: Confiteor hodie coram
domino deo tuo quod ingressus sum
terram quam iuravit patribus
nostris ut daret eam nobis. Sed
alie nationes non tenentur ad pri-
mitias solvendas. ¶ Preterea illud
ad quod quis tenetur debet esse de-
terminatum. Sed non invenitur in nova le-
ge nec in veteri determinata quantitas pri-
mitiarum. Ergo ad eas solvendas non
tenentur homines communiter. ¶
Sed contra est quod dicitur xvi q. vii. Ex-
tat decimas et primitias quas
iure sacerdotum esse sancimus ab
omni populo accipere. ¶ Respondeo dicendum quod pri-
mitie ad quoddam genus oblationum
pertinent quia deo exhibentur cum
quadam confessione ut legitur Deut.
xxvi. Unde et ibidem subditur:
suscipiens sacerdos cartallum de
primitiis de manu eius qui defert
primitias et ponet ante altare
domini dei tui. Et postea manda-
tur ei quod dicat coram domino: Of-
fero primitias frugum terre quas
dominus dedit mihi. Offerebantur
autem primitie ex speciali causa scilicet
in recognitionem divini beneficii qua-
si aliquis profiteatur se a deo fructus
terre percipere. Et ideo se teneri ad
aliquid de huiusmodi deo exhibendum
secundum illud i. Paralipomenon ultimo: que de
manu tua accepimus dedimus tibi.
Et quia debemus exhibere id quod pre-
cipuum est, ideo primitias quasi prin-
cipium aliquod de fructibus terre pre-
ceptum fuit deo offerre. Et quia
sacerdos constituitur pro populo in his que
sunt ad deum, ideo primitie a populo ob-
late in usus sacerdotum cedebant.
Unde dicitur Num. xviii. Locutus
est dominus ad Aaron: Ecce dedi
tibi custodiam primitiarum mearum.
Pertinet autem ad ius naturale ut ho-
mo ex rebus sibi datis a deo aliquid
exhibeat ad eius honorem. Sed quod
talibus personis exhibeat aut
de primis fructibus aut in tali quantita-
te hoc quidem fuit in veteri lege
iure divino determinatum. In nova
autem lege diffinitur per determinatio-
nem ecclesie ex qua homines obligantur
ut primitias solvant secundum consuetu-
dinem patrie et indigentiam mini-
strorum ecclesie. ¶ Ad primum ergo dicendum quod cerimo-
nialia proprie erant in signum fu-
turi et ideo adveniente veritate
figurate cessaverunt. Ob-
latio autem primitia-
rum fuit in signum
preteriti beneficii ex
quo etiam debitum recognitionis
causatur secundum dictamen rationis
naturalis. Et ideo in generali huiusmodi obli-
gatio manet. ¶ Ad secundum dicendum quod pri-
mitie offerebantur in veteri lege
non solum propter beneficium terre pro-
missionis date a deo sed etiam propter
beneficium fructuum terre a deo datorum.
Unde dicitur Deut. xxvi.
Offero primitias frugum terre
quas dominus deus dedit mihi.
Et hec secunda causa apud omnes est com-
munis. Potest etiam dici quod sicut
quodam speciali beneficio terram promis-
sionis contulit deus filiis Israel,
ita generali beneficio toti humano ge-
neri contulit terre dominium secundum illud ps.
Terram dedit filiis hominum. ¶

Item alia q° · q· lxxxvii De Decimis

Ad iii dō q sicut iōg d' exema
ioz tradicōe introductu est q qui
plimu qdrugesiaz ptē debāt
ſucedoribus loco pmiciaz qui
minimu ſexageſiaz Unde uidet
q int hos t'minos sint pmicie
offerende s· qsuetudinē pate
racionabilit tame pmiciaru
qntitas fuit deſiniita in lege qz
sicut dictu est pmicie dantur
p modu oblacōis decim9 racōe
est q sint uoluntarie ¶ ¶

Deinde qſidandu est
de decīs Et ċr h̄ q
ritur iiii Primo utrū
hoies teneantur ad
soluēdas decīas de
neccītate pcepti S° de q̄bus re
bus sint decie dande t° q̄bz
debeāt dari q̄rto quibus qpetat
eas dare

Ad · i · sic p̄cedit̄ vi q hoies
no teneant dāc decīas
ex neccessitate pcepti Pceptu
em de solucōe ~~aūy~~ decīaz i le
ge ueti dat ut patz leuitici
xxvii Omēs decie t're siue d'
frugibus siue de pomis arbo
rū dm̄i sūt et infra om̄ decī
maz ouiū et boum et capre
que subpastor' ūga tnseunt
q̄cq̄d deci9 uenit sc̄ificabitur
dn̄o | no aūt p̄t qputari h̄ int'
pcepta moralia quia raco nāls
no mag' dictat | q decīa pc̄s
debeat mag' dari q̄ nona ul
xi · t° ut est pceptu iudiciale
ul' cerimoniale | sicut sup̄ h̄itu est
tpe gr̄e no obligantur hoies
neqz ad pcepta qmoralia neqz
ad iudicialia ueteris leg' | t° hoi
es nūc no obligantur ad so

luco̧ decīaz ¶ q̄r illa sola
hoies sunt tenentur tpe gr̄
acie que a xpo p aplōs sunt
mandata · s· t'e ath' ultio docet
eas eos suuare oia quecūqz manda
ui uobis Et paulus d' act' xx
Non em subt'fugi quo
minus annunciare uobis omē q
siliu dei · s· neqz i doctrina xpi
neqz i doctrina aplor' aliq̄d qtiet
de solucōe decīaz Illa q̄d dōs
d' decīs d' mat' xxiii · h̄ opor
tuit face adiciens p̄terita legal'
obsuare r'euendu ut hilai9
sup mat' de decīario illa olera que
i p̄fefiguracōz futuro' erāt utile
no debebāt obmitti | t° hoies
tpe gr̄e tenent' ad decīaz solu
cionem ¶ p̄t hoies tpe grace
no mag' tenentur ad obsuacio
none legaliu q̄ an lege sed
ante lege no dabatur decīe
ex pcepto | s̄ solu ex uoto leg'
em gn̄ xxviii · q̄r Jacob uouit
uotu dicens · Si fuit deus me
cu et custodierit me i uia qua
ambulem i' tutor' q ddederis
m̄ decīas offera tibi · t° eas
neqz tpe gr̄e tenet' hoies ad
decīaz solucōz ¶ p̄t Juueti
lege tenebant' hoies ad tripli
ces decīas soluēdas q̄z qsdā
soluebāt leuitis · dr̄ em Nu
xviii leuite decīaz oblacōne q
tēti erūt q̄d iusu eoz i m'maria
sepim · Erāt quoqz alie decīe
de q̄bz legitur deut' xiiii
decīaz p̄te sepabis de cūctis
frugibus tuis qui nascunt' int'
ra p annos singulos et co
medes i q̄specu dn̄i dei tui
i loco q alegit deus Erāt

quarum et alie decime de quibus
unde subdit anno tercio / separa
bis aliam decimam ex omnibus que
nascuntur tibi eo tempore et repone
intra ianuas tuas. veniet que leui
tes qui aliam non habent partem nec
possessionem tecum / et peregrinus a
ut pupillus et uidua que intra
portas tuas sunt et comedet et
saturabuntur / sed ad has et tales
decimas homines non tenentur tempore
gratie quia neque ad primas ¶ quia
decime sub determinatione temporis debentur
nisi statuta solutione obligat ad pun
ctum / si quis homines tempore gratie
obligaretur ex necessitate pre
cepti ad decimas soluendas iterum /
in quibus decime non soluuntur omnes
essent in peccato mortali et per con
sequens ecclesia ministri ecclesie dissi
mulando quod non compellunt non quo
homines tempore gratie communiter ad soluendum
decimas tenentur ¶ Item quia est quod lu
gust(inus) dicit xvi q. i. decime ex de
bito requiruntur et qui eas dare
noluerint res alienas inuadunt
¶ Ad hoc dicendum quod decime iure legis
dabantur ad sustentationem ministrorum
dei. Unde dicit malach. iii. In
ferte omnem decimationem in horreum
meum ut sit cibus in domo me
a. Unde precepti de solutione de
cimarum pro tanto quidem erat iudiciale
ratione certi. Pro tanto autem erat iudiciale
quo ad diuinam institutionem robur
habens / quia enim eius qui domino cul
tui ministrabat ad salutem pro
totius populi necessaria uictus
necessaria ratio naturalis dictat / sicut
et hiis qui utilitati inuigilant
scilicet principibus et militibus et al
iis huius stipendia uictus debentur

apostolo. Unde et apostolus hoc probat
i. ad cor. ix. Quis militat suis
stipendiis unquam quis plantat ui
neam et de fructibus eius non
edit. Ergo decima de te pro eo quod
bede ministri diuini cultus non
est decime naturalis sed est introducta
institutione diuina sed quorum illius
populi lex dabat qui cum in xii tribus
esset diuisus duodecima tribus scilicet
leuitica que tota erat diuinis mi
nisteriis mancipata possessiones non
habebat. Unde quemadmodum insti
tutum est ut reliqui xi tribus deci
ma parte eorum prouentuum leuitis
darent ut honorabilius uiuerent
et quia etiam aliqui qui negligen
tia erant transgressores futuri ui
debantur. Unde quantum ad determinationem
decime pars erat iudiciale sicut et
alia multa specialiter in illo populo
instituta erant ad equalitatem inter
homines ad inuicem conseruandam secundum
illius conditionem que iudicialia pre
cepta dicuntur licet ex consequenti ad sig
nificationem futurorum sicut et omnia eorum
facta. secundum illud i. ad cor. x. Omnia in figura
contingebant illis in quo conue
niunt cum ceremonialibus preceptis que
principaliter instituta erant ad significandum
aliquid futurum. Unde et preceptum
de decimis persoluendis hic significati
aliquid futurum / qui enim decimam dat
que est perfectionis signum eo quod
denarius est quodam modo numerus perfe
ctus quia primus limes numeris ultra
que numeri non procedunt / sed reuer
tuntur ab uno noue sibi retribuere
reseruat protestatur quod in quadam significatione
non ad se pertinere imperfectionem. sed per
fectionem non que erat futura per christum

esse expectandam adeo nec tenentur

esse expectanda ad eo non tamen
propter hoc est cerimoniale pre
ceptum sed iudiciale ut dictum est q
Est autem h[ic] differentia inter cerimonialia
et iudicialia precepta ut supra
dictum est quod cerimonialia illicitum
est observare tempore legis nove Iu
dicialia vero et si non obligent
tempore gratie tamen possunt observari
absque peccato et ad eorum obser
vantiam aliqui obligatur si statu
atur auctoritate horum quorum est condere
legem sicut preceptum iudiciale ve
teris legis est quod qui furatus
fuit ovem reddat iiij oves Ut
legitur Exo xxii quod si ab a
liquo rege statuatur tenentur eius
subditi observare Ita etiam de de
cimario decime que fuit solvende e
ciam ante tempore nove legis insti
tuta sed quadam quantitate ut
non minus quam nove legis mi
nistri novi testamenti exhibet
quam ipsi veteris legis ministri ve
teris testamenti exhibebat tamen
populus nove legis ad maiora obli
gentur sed iª co v nisi ha
bundaverit iustitia vestra plus quam
scribarum et phariseorum non intrabi
tis in regnum celorum et tamen ministri
testamenti sunt maioris dignit
atis quam ministri veteris testamenti
Ut probat apostolus ij ad corinthios iij
Ex quo patet quod ad solutionem deci
marum homines tenentur partim quidem
ex iure naturali partim quidem ex insti
tutione ecclesie que tamen pensatis op
portunitatibus temporum et personarum
posset aliam partem deter
minare solvendam Et sic patet
Ad primum q Ad ij dicendum quod pre
ceptum de solutione decimarum quantum
ad id quod erat morale datum est

in evangelio a domino ubi dicit math
x Dignus est operarius merce
de sua Et etiam ab apostolo Ut
patet i ad corinthios ix sed determinatio
certe partis est reservata
ordinationi ecclesie q Ad iij dicendum quod
ante tempore veteris legis non erant
determinati ministri divini cultus
sed dicitur quod primogeniti erant sacerdot
es qui duplicem porcionem accipi
ebant Et ideo etiam non erant de
terminata aliqua que exhibenda mini
stris divini cultus sed cui aliquis
occurrebat unusquisque dabat ei
propria sponte quod sibi videbatur sic
abraham quodam prophetico instinc
tu dedit decimas melchisedech
sacerdoti dei summi Ut dicitur gen
xiiij Et sic etiam jacob vovit
decimas se daturum quamvis non
legatur decimas vovisse quasi ali
quibus ministris exhibendas sed in di
vinum cultum puta ad sacrificiorum con
summationem Unde signanter dicit
decimas offeram tibi q Ad iiij dicendum
quod secunde decime que reservabantur
ad sacrificia offerenda locum in nova
lege non habent cessantibus lega
libus victimis Tercie vero decime
quas tamen pauperibus comedere debe
bant in nova lege augentur propter
quod dominus non solum decimam partem
sed omnia superflua pauperibus iubet
exhiberi sed luc xi quod superest
date elemosinam Ipse etiam decime que
ministris ecclesie dantur per eos de
bent ~~ad~~ in usus pauperum dis
pensari q Ad v dicendum quod ministri ec
clesie maiorem curam debent
habere spiritualium bonorum in populo promo
vendorum quam temporalium colligendorum
Et ideo apostolus noluit uti potestate
sibi a domino tradita ut scilicet acciperet

stipendium inutus ab hiis quibus euangelium predicabat ne daretur aliquod impedimentum euangelio christi / non tamen peccabant illi qui ei non subueniebant quoniam apostolus eos corrigere non obmisisset et sibi ministrare laudabile decimas eciam non in quo ut in sine scandalo requiri non possent propter desuetudinem vel propter aliquam aliam causam non tamen sunt in statu dampnacionis qui non soluunt maior illis in quibus eciam non petit nisi forte propter obstinacionem animi heretica voluntate non soluendi eciam si ab eis peterentur.

Ad iiii sic proceditur quod non de omnibus tenentur tenerant homines decimas dare · solucio enim decimarum videtur esse precepti lege introducta / sed in veteri lege nullum preceptum datur de personalibus decimis que soluuntur de hiis que aliquis acquirit ex proprio actu puta de mercacionibus vel de milicia ergo de talibus decimas soluere nullus tenetur ¶ Preterea de male acquisitis non debet fieri oblacio ut supra dictum est sed oblaciones que immediate deo exhibentur videntur magis pertinere ad diuinum cultum quam decime que exhibentur ministris ergo eciam decime de male acquisitis sunt soluende ¶ Preterea Leuitici ultimo non mandatur solui decima nisi de frugibus et pomis arborum et animalibus que transeunt sub virga pastoris / sed preter hec sunt quedam alia minuta que homini proueniunt sicut herbe que nascuntur in orto et alia huiusmodi / ergo nec de illis homo decimas dare tenetur ¶ Preterea homo non potest soluere nisi de eo quod est in eius potestate sed non omnia que proueniunt homini de fructibus agrorum aut animalium remanent in eius potestate quia quedam aliquando subtrahuntur per furtum vel rapinam / quedam vero in alium transferuntur per vendicionem / quedam eciam aliis debentur sicut principibus debentur tributa et operariis debentur mercedes / ergo de hiis non tenetur aliquis decimas dare ¶ Sed contra est quod dicitur Genesis xxviii / Cunctorum que dederis mihi decimas offeram tibi · sed omnia que homo habet sunt data diuinitus ergo de omnibus debet decimas dare ¶ Respondeo dicendum quod de unaquaque re est iudicandum secundum eius radicem · radix autem solucionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualia debentur carnalia secundum illud apostoli i ad Corinthios ix si nos vobis spiritualia seminauimus non magnum est si carnalia vestra metamus super hoc autem debitum fundauit ecclesia determinacionem solucionis decimarum · omnia autem quecumque homo possidet sub temporalibus continentur Et ideo de omnibus possessionibus decime sunt soluende ¶ Ad primum ergo dicendum quod specialis racio fuit quare in veteri lege non fuit datum preceptum de personalibus decimis · secundum condicionem populi illius / quia omnes alie tribus certas possessiones habebant de quibus poterant sufficienter prouidere leuitis qui carebant possessionibus / non autem interdicebatur eis quin de aliis operibus honestis lucrarentur sicut et alii iudei · sed populus noue legis est ubique per mundum diffusus / quorum plurimi pos-

fessiones non habent. Sed de aliquibus
negociis uiuunt qui nichil confe
runt ad subsidium ministrorum dei
si de eorum negociis decimas non
soluerint ministri etiam noue le
gis atque interdicunt ne se in
gerant negociis lucri. Sed contra
ij ad thimo. ij. Nemo militans
deo implicat se secularibus nego
ciis. Et ideo in noua lege tenentur
homines ad decimas personales secundum
consuetudinem patrie et indigentiam
ministrorum. Unde Augustinus et habetur
xvi q. i c. Decime de militia de
negocio et artificio redde deci
mas. Quaestio. Sed numquid dicendum quod aliqua male
acquiruntur dupliciter. Uno modo quia ipsa
acquisicio est iniusta sicut que ac
quiruntur per rapinam aut usuram
que homo tenetur restituere non autem
de eis decimas dare. Tamen si ager
alias sit emptus de usura de fructu
eius tenetur usurarius decimas da
re quia fructus illi non sunt ex usu
ra sed ex dei munere. Secundo modo
dicuntur male acquisita quia acquiruntur
ex turpi causa sicut de meretricio
de histrionatu et aliis huiusmodi que non
tenentur restituere. Unde de tali
bus tenentur decimas dare secundum mo
dum aliarum personalium decimarum.
Tamen ecclesia non debet eas recipere quam
diu sunt in peccato ne uideatur de
eorum peccatis communicare. Sed postquam
penituerint possunt ab eis de
hiis recipi decime. Quaestio. Sed numquid dicendum quod
ea que ordinantur in finem sunt in
dicanda sed quod pertinet finem deci
marum aut solutio est debita non
quidem si fieret secundum preceptum ministros quorum
honestati non conuenit ut etiam
minima computata diligentius requirant.

hoc enim uicium computatur. Ut patet
philosophi i. iiij ethicorum. Et ideo lege ue
teri non determinatur ut de his mi
nutis rebus decime dentur. Sed re
linquitur arbitrio dare uolentium quia
minima quasi nichil computantur. Unde
pharisei qui perfectam legis iusticiam
sibi ascribentes et de his minu
tis decimas soluebant non de hoc
reprehenduntur a domino. Sed solum de
hoc quod maiora id est spiritualia precep
ta contempnebant. Magis autem de his eos
sed se commendabiles esse ostendit dicens
hec oportuit facere scilicet tempore legis. Et Crisostomus
super exponit quod etiam in magis
spiritualibus decimam sonare quod obli
gacionem. Unde et nunc de his
minutis non tenentur homines deci
mas dare nisi forte propter consuetu
dinem patrie. Quaestio. Sed numquid dicendum quod ille cuius
res furto uel rapina tollitur ille
a quo aufertur decimas soluere
non tenetur antequam recuperet nisi propter
culpam uel negligentiam suam damp
num incurrit quia ex hoc ecclesia non debet dam
pnificari. Si uero uendat frumentum
non decimatum potest ecclesia decimas
exigere et ab emptore qui habet
rem ecclesie debitam et a uenditore
qui quantum est de se defraudauit
ecclesiam. Uno tamen soluente
alius non tenetur. Debentur autem decime
de fructibus terre in quantum proue
niunt ex diuino munere. Et ideo de
cime non cadunt sub tributo nec etiam
sunt obnoxie mercedi operariorum.
Et ideo non debent prius dedu
ci tributa et precium operariorum quam
soluantur decime. Sed ante omnia de
bet decime solui ex integris fructibus.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod decime
non sint clericis dande.

leuit cum iuncti testamento debe
tur decime quia non habebant aliquam
partem possessionis ut xiii
q. i. c. xviii. Sed clerici in nouo tes
tamento habent possessiones et pa
trimoniales interdum et ecclesias
ticas recipiunt etiam primitias et
oblationes viuorum et mortuorum
superfluum igitur est quod eis decime
dantur. Quod si queritur quare et ad quid
domicilia vna parrochia et
colit agros in alia vel aliquis pas
tor ducit gregem pascua partem
anni in vna parrochia et
alia parte anni in territorio alterius
vel habet ouile in vna parrochia
et pascit oues in alia in quibus et si
milibus casibus non videtur posse dis
tingui quibus clericis sint decime sol
uende. Quare non videtur quod aliquibus cleri
determinate sint soluende decime. Quod
Si criminalis consuetudo habet in quibusdam
terris quod milites decimas ab ec
clesia in feodum tenent vel religiosi et
quibusdam decimas accipiunt non
videtur quod solis clericis curam animarum haben
tibus decime debeantur. Quod ad primum dicendum
est quod di. xiii. c. xviii. filii leui
dedi omnes decimas israel in posse
ssionem pro ministerio quo seruiunt in
tabernaculo. Sed filii leui figurant
ut clericos in nouo testamento quod solis
clericis decime debentur. Quod ad quod dicendum
quod circa decimas duo sunt consideranda
scilicet primum ius accipiendi decimas et
ipse res que nomine decime dantur
ius autem accipiendi decimas spiritu
ale est. consequitur enim illud debitum
quo ministris altaris debetur sump
tus de ministerio et quo seminanti
bus spiritualia debent temporalia quod
ad solos clericos pertinet habentes
curam animarum. et ideo eis solis
competit hoc ius. ipse res autem que

nomine decimarum dantur corporales
sunt. Vnde possunt in vsum quorumlibet
cedere et sic possunt etiam ad laycos
peruenire. Quod ad primum ergo dicendum quod in
ueteri lege sicut dictum est spiritu
ales quedam decime deputabantur
subuentioni pauperum. Sed in noua le
ge decime clericis dantur non
solum propter sui sustentationem sed etiam
ut ex eis subueniant pauperibus
et ideo non superfluunt. Sed adhuc necesse
sunt et possessiones ecclesiastice
et oblationes et primitie simul cum de
cimis. Quod ad secundum dicendum quod decime personales
les debentur ecclesie in cuius parrochia
in qua quis habitat. decime vero prediales
rationabiliter magis videntur perti
nere ad ecclesiam in cuius territorio predia sita sunt
sed iura determinant quod in hoc consuet
udo diu obtenta seruetur. Pastor
aut qui in diuersis temporibus ducit
in duabus parrochiis gregem pascit debet pro
portionaliter utrique ecclesie decimas
soluere. et quia ex pascuis fructus
gregis proueniunt magis debetur
decima gregis in cuius territorio grex
pascitur quam illi in cuius territorio ouile
locatur. Quod ad tertium dicendum quod sicut
res nomine decime acceptas potest
ecclesia alicui layco tradere. ita et
potest etiam ei concedere ut dandas
decimas ipse accipiant iure acci
piendi ministris ecclesie reseruato siue
pro necessitate ecclesie sicut quibusdam
militibus decime dantur in feodum
per ecclesiam concesse siue etiam ad sub
uentionem pauperum sicut quibusdam
religiosis laycis vel non habentibus cu
ram animarum aliquae decime sunt con
cesse per modum elemosine. quibusdam tamen
religiosis competit decimas accipere ex
eo quod habent curam animarum. Quod
Articulus iiii. Sic proceditur. Videtur quod etiam
clerici teneantur decimas dare

qz decime quum eciam parochialis
debz recipere decimas prediorum q
in territorio eius sunt / qd aut pz
q clerici hnt in territorio alicuius
parochialis ecclesie aliq predia q pa
Sunt eciam aliqua alia ecclesia habet
ibi possessiones ecclesiasticas ex
vi q clerici teneant dare predi
cis decimas ¶ S Aliqui religio
si sunt clerici q tamen tenentur
dare decimas ecclesiis parochialibus de prediorum
que eciam manibus propriis excolunt
ex vi q clerici non sunt immunes
a solucione decimarum ¶ S Sicut lu
vorum capitur q leuite a populo
decimas acciperent ita eciam capitur
ipsi dent decimas summo sacerdoti ex
qua racione layci debet dare clericis
decimas eadem racione clerici debent
dare decimas summo pontifici ¶ S
Sicut decime debent racione sustenta
cionis clericorum ita eciam debent ra
cione sustentacionis pauperum. si ergo cle
rici consueuerunt a solucione decima
rum qui racione concesserint et paupe
res. hij aut falsum est ergo et primum ¶
Rz q est q dz decimalibus pas
chalis qui nouum genus cauetur (?)
est ut clerici alicui exigunt deci
mas ¶ Ad 2m dz q idem non pt ee
causa dandi et recipiendi sicut
nec causa agendi et paciendi qr
aut contradictionis causa et in respectu di
uersorum eidem est dandi et re
cipiendi sic agendi et paci
endi. Clerici aut in quantum sunt mi
nistri altaris spiritualia populo ministrantes
decime a fidelibus debentur In
tales clerici in quantum clerici sunt i qui
bi possessiones habent ecclesiasti
cas decimas soluere non tenentur
Temporalia vero causa sicut qui pos
sident primo unde ut ex sua conces
sione pontificis vel exempcione
vel quocumqz hij 9 modo sunt adden

mas soluendas obligati. Unde
patet ¶ Ad primum q clerici de
propriis prediis tenent soluere decimas
parochiali ecclesie sicut et alij eciam
si ipsi sunt eiusdem ecclesie clerici / quia
est racione aliud ut alius aliud ut
quia predia non ecclesie non sunt adde
cimas soluendas obligata eciam si sunt
in territorio alterius parochie ¶ Ad 2m dz
q religiosi qui sunt clerici si habe
ant curam animarum spiritualia populo dis
pensantes non tenent decimas
dare / sed possunt eas recipere De alijs
vero religiosis eciam si sunt clerici qui
non dispensant populo spiritualia est alia
racio quia eciam tenentur decime quum
decimas dare hnt tamen aliqui immu
nitatem sed diuersas concessiones eis a
sede apostolica factas ¶ Ad 3m dz q
racione lege communiter debebantur
sacerdotibus decime aut leuitis. et
quia sub sacerdotibus leuitice erat dominus
mandauit ut ipsi loco communitatis solu
ant summo sacerdoti decimas decime
Unde non eadem racione tenentur cleri
ci summo pontifici decimas dare si
exigeret nisi eciam racio dictaret ut
illos quibus cura est decimari intr
statu commodetur. Unde posset ex
aqui ea que committit ad decimas solu
tum ¶ Ad 4m dz q decime debent
eadem in subuencione propter quod sustentacio
sacrorum clericorum et iō pauperes non
hnt causam accipiendi decimas sed te
cas dare ¶

Deinde considerandum est
de voto quod aliquid
Deo promittit Et in
hoc queruntur xij Primo
quid votum sit 2o q
cadat sub voto 3o de obligacione
voti 4to de vouendi voluntate 5to
quis utrumqz sit actus 6to utrum sit ma
gis meritorium facere aliquid ex voto quam
sine voto 7mo de solempnitate voti

dictano utr possit uoueri qui po
testate alteri sunt subditi Secundo
utrum quis possit uoto obligari ad
religionis ingressum Tercio utrum uo
tum sit dispensabile uel commutabi
le Quarto utrum in solemni uoto
commutare possit Quinto utrum
requiratur in dispensacione dispensan
ne uoti superioris auctoritas q
Ad primum sic proceditur videtur quod uotum solum
consistat in solo proposito uolun
tatis / quia secundum quosdam uotum est concep
tio boni propositi cum deliberacione fir
ma qua quis ad aliquid faciendum uel
non faciendum se deo obligat / Sed
concepcio boni propositi cum omnibus que ad
ducuntur potest in solo motu uoluntatis
consistere ergo uotum in solo proposito uolun
tatis consistit q Preterea ipsum nomen uoti
videtur a uoluntate assumptum dicitur enim aliquis
proprio uoto facere quod uoluntarie facit
Sed propositum est actus uoluntatis promis
sio autem racionis ergo uotum in solo actu
uoluntatis consistit q Preterea dominus dicit luc
ix Nemo mittens manum ad ara
trum et aspiciens retro aptus est
regno dei / Sed aliquis ex ipso quod habet
propositum bene faciendi mittit manum
ad aratrum / ergo si aspiciat retro de
sistens a bono proposito non est ap
tus regno dei / ex solo igitur
bono proposito aliquis obligatur
apud deum etiam nulla
promissione facta et ita videtur quod in so
lo proposito uoluntatis uotum consistat
q Sed contra est quod dicitur ecclesiastes v Si quid
uouisti deo ne moreris reddere displicet
enim ei infidelis et stulta promis
sio ergo uouere est promittere et uo
tum est promissio q Respondeo dicendum quod uo
tum quandam obligacionem importat
ad aliquid faciendum uel dimittendum
obligat autem se homo homini
ad aliquid per modum promissionis que
est racionis actus ad quam pertinet
ordinare Sicut enim homo impera

do uel deprecando ordinat quodam
modo quod sibi ab aliis fiat ita promit
tendo ordinat quid ipse pro illo facere
debeat Sed promissio que ab homine
fit homini non potest fieri nisi quibus uel
quecumque exterioribus signis Deo autem
promissio potest fieri per solam interiorem co
gitacionem Quia ut dicitur i Reg xvi
homines uident ea que parent sed
deus intuetur cor exprimuntur tamen
quandoque uerba exteriora uel ad sui ipsius
excitacionem sicut et circa oracionem dictum
est. uel ad alios contestandum ut non
solum desistat a fractione uoti propter
timorem dei sed etiam propter reuerenciam ho
minum Promissio autem procedit ex
proposito faciendi Propositum autem aliquam
deliberacionem preexigit cum sit actus
uoluntatis deliberate. Sic igitur ad uo
tum tria ex necessitate requiruntur primo
quidem deliberacio Secundo propositum uo
luntatis Tercio promissio in qua perficitur
racio uoti Superadduntur quandoque et alia
duo ad quandam uoti confirmacionem scilicet
pronunciacio oris secundum illud ps Reddam tibi
uota mea que distinxerunt labia
mea et iterum testimonium aliorum Unde
magister dicit xxxviii d. iiii libri
sententiarum quod uotum est testificacio
quedam promissionis spontanee
que deo et de hiis que sunt di
fieri debet Quamuis testificacio pro
prie ad interiorem testificacionem posse
referri q Ad primum ergo dicendum quod concepcio
boni propositi non firmatur ex
animi deliberacione nisi promissione
per deliberacionem sequente q Ad secundum dicendum quod
uoluntas mouet racionem ad promitten
dum aliquid circa ea que eius uoluntati
subduntur et pro tanto uotum a uo
luntate accepit nomen quasi a primo
mouente q Ad tercium dicendum quod ille qui
mittit manum ad aratrum iam facit
aliquid Sed ille qui solum proponit non dum
aliquid facit Sed quando promittit iam

mpit se optibe ad faciendu
licet no du implicat q pmi
tit sicut ille qui ponit manu
ad aratru no du arat ia tn
apponit manu ad arandu

Ad q sit qre vr q votu no
semp debeat fi de meliori
bono. Dr em melius bonu q ad
sup erogacoez ptinet. s3 votu
no solu fit de hijs que sut sup
erogacois s3 eta de hijs que
ptinet ad salute. Ita et ebabti
ouet hoies abrenuncie dyab
et popis eius et fide suscie ut
dr glo sup i ps. Vouete et re
ddite dno deo uro. Jacob eta
uouit q esset ei dns in deu ut
habet gn xxviii. h aut est ma
gne de necitate salut. g votu no
solu fit de meliori bono. Ibi
Jepte ithauilago sicut pmitur
ut grtz hebr xi. s3 ipe filia
morecem occidit ppt votu ut
hr judicu xi. cu igit occisio in
nocentis no sit meliq bonu. s3
sit s. scelestu. vr q votu fieri
possit no solu de meliori bono
s3 eta de illicito. Ibi. Ex quo i
bundat in decretalu psona
ul que adn sut utilia no hnt ra
cone melior bonu. s3 qra sut
aliqua vota de modat vigilijs
ul ieiunijs que aqut rpoula
psone qrz eta sut aliq vota
de aliquibus differentibus ad
n valentibus g no si votu
est melior bonu. Ibi. Cz q est q
dr deut xxiij. si nolueris polli
ci abs pcto eris. Ibi. Ro dd q si
cut dictu est. Votu est pmi
ssio deo facta. Pmissio a est
alicuius q quis p aliqua volu
tate facit no em esset pmis
sio. si pmittaris si qd ptra
se gtra aliq facturu. Sili

vana esset pmissio si aliquis
alicui pmitteret id q ei no ess3
acceptu. Et io cu ome pctm
sit gtra deu nc aliq opq sit do
acceptu nisi sit virtuosu. gnd est
q de nullo illicito nc de aliquo
indifferenti debeat fi votu. s3 solu
de aliquo actu virtut. s3 votu p
missione voluntaria importat. ne
cessitas aut voluntate pcludit
adq est absolute necm esse uel
no esse nullo mo cadit sub voto
Stultu em esset si qs voueret se
esse moriturus. ul se no esse vo
laturu. Illud uo q no habet ab
soluta necessitatem s3 necitatez
finis. Puta quia sine eo non
pt esse salus. cadit qde sub voto
in quatu voluntarie fit. no aut i
qtu est necitis. Illud aut q nec
cadit sub necitate ab ni nec s3 ne
cessitate finis no est volunta
riu. et h io pprissime cadit sb
voto. h aut dr esse maius bo
in pacone ad bonu q pmiter est
de necessitate salut. Et io ppe
loqndo votu dr esse de bono me
liori. Ad i q dd q h mo sub
voto babtizator cadit abrenu
ciare popis dyali et fide xpi
suscie qr voluntarie fit licet sit
de necessitate salut. Et sili pt
dici de voto Jacob. quius eta
possit intelligi q Jacob vouit
se hre dnm in deu pspalem
cultu adq no tenebatur sicut
p decimaz oblacoz et alia huiq q
sibi subdunt. Ad ij dd q qued
sut que ioms euetu sut bona
sicut opa virtut. et alia que ab
soluta possut cade sub voto
Queda uo omnez sut mala
sicut ea que s3 sut pctm et h
nullo mo possut sub voto cade
Queda uo sut queda i se psi

dedita bona / et sic hec possunt
eadem subvoto. Possunt tamen habe-
re malum eventum in quo non sunt ob-
servanda / et sic accidit in voto Ie-
pte. qui ut dicitur Iudicum xj. Vo-
tum vovit domino dicens si tradi-
deris filios amon in manus meas
quicumque primus egressus fuerit de
foribus domus mee michique oc-
currerit revertenti in pace eum of-
feram holocaustum domino. Hoc enim
poterat malum eventum habere si occur-
reret ei aliquod animal non ymolatum
ut asinus. ut hic quod accidit. Unde
et Ieronimus dicit In vovendo fuit stul-
tus quia discrecionem non adhi-
buit et in reddendo impius. Sum-
mitur tamen ibidem quod factus est su-
per eum spiritus domini / quia fides et de-
vocio ipsius ex qua motus est
ad vovendum fuit autem instinctu spiritus
quod ponitur in cathalago sanctorum
et propter victoriam quam obtinuit
et quia probabile est eum penitu-
isse de facto in quo quod in aliquo
bonum figurabat. Item dicit quod
maceracio proprii corporis puta per
vigilias et ieiunia non est deo
accepta nisi in spiritu est opus vir-
tutis / quod quidem est in quantum cum de-
bita discrecione fit ut sic concupiscentia
refrenetur et non nimis gra-
vetur. et sub tali tenore possunt
huius subvoto cadere. propter quod et
apostolus Ro. xij. Obsecro dicat
exhibeatis corpora vestra hostiam viven-
tem sanctam deo placentem / ad-
didit racionabile obsequium vestrum.
Sed quia in hiis que ad se ipsum per-
tinet de facili fallitur homo in
iudicando talia vota congruencius
sub arbitrium superioris sunt ut sibi
laudata ut permittenda. Ita tamen
quod si ex observancia talis voti
magnum et manifestum gravamen
sentiret et non esset facultas ad
superiorem recurrendi non debet
homo tale votum servare. Vota vero
que sunt de rebus vanis et inu-
tilibus sunt magis deridenda
quam servanda.
Ad iii sic procedendum videtur quod non
omne votum obliget ad
sui observacionem. Homo enim ma-
gis indiget hiis que per alium ho-
minem fiunt quam deus qui bonorum
nostrorum non eget. Sed promissio
simplex hominum facta non obligat
ad servandum secundum institucionem legis
humane / que videtur esse institu-
ta propter mutabilitatem humane
voluntatis ergo multo minus simplex
promissio deo facta que dicitur vo-
tum obligat ad observandum
Praeterea nullus obligatur ad impossi-
bile sed quandoque illud quod vovit sit ei
impossibile. vel quia dependet ex
alieno arbitrio sicut cum quis vo-
vet aliquod monasterium intrare cuius
monachi eum nolunt recipere. vel
propter defectum. sicut mulier que
vovet virginitatem servare et postea
ea corrumpitur. Vel vir qui vovet
pecuniam dare et postea amittit
pecuniam ergo non semper votum est ob-
ligatorium. Praeterea illud ad quod aliquis ab-
solute est obligatus statim sol-
vere tenetur sed aliquis non statim sol-
vere tenetur illud quod vovit pre-
cipue cum sub condicione futura vovet
ergo votum non semper est obligatorium.
Sed contra est quod dicitur Eccl. v. Si quid
vovisti deo ne moreris reddere multo enim me-
lius est non vovere quam post vo-
tum promissa non reddere. Respondeo dicendum
quod ad fidelitatem honoris pertinet ut
solvat id quod promisit. Unde

scdm Augm fides dr ex h
q sunt dicta maxie aut dz
ho fidelitate deo in ore dmi
ti ecca ire baptismi suscepti
et ió maiore obligatur ho ad
h q impleat uota deo facta
hoc em ptinet ad fidelitatez
q ho debet deo / Infirmo aut
uoti est quedā infidelitas sp
enes Unde Salon ro az assig
nat rōe sunt uota reddnda q
displicet deo infidelis pmissio
Ad i q dd q sc honestatez
exqualibz pmissione ho hoi
obligatur et h est obligacio in
us nalis / Sz adh q ad oblig
etur exaliqua pmissione ob
ligacōe ciuili · qdā alia rqru
tur / dd q et si hois mr no eg
eat ei tame maxie obligam
et ita uotu ei factu est max
obligatoi Ad q dd q si illud
q quis uouit exquacuqz causa
ipossi reddat debz ho face
q inse est ut saltē heat pm
pta uolutate faciedi q pt In
ille qui uouit mōsti aliq in
trae dz dae opam q pt ut i
recipiat et si qde intencio sua
fuit se obligae ad rligio mgi
stum / Pn et expopt eligat hui
religioz ul huc locu q sibi ma
g cgruete tenat si no pt ibi
recipi alia rligione intrare
Si aut pnrt intedit se obli
gae ad hac rligioz ul ad hunc
locu ppt spalem cplacenam
huius religios ul loci no ten
alia religione intrae si illi eu
recipe nolut / Si uo inadit ipo
ssibilitatem iplend uolutatez
expps culpa debz fude q pt
tenat insup de ppa culpa pti
ta penitencia age / Sic ille

que vouit vginitatem si p'ea
corrupatur no solu aut debz
fuae q pt s ppetua ptinencia
sz eciā deo q amisit peccado
penite Ad q dd q obligacio
uoti expps uolutate et intenci
one causat Un dr deut xxiij
q semel egssu est de labijs tu
is obsuabis et facies sic pm
sisti dno deo tuo et ppa uolu
tate et ore tuo locutus es Et
io si intencioe et uolutate vo
uetis est obligae se ad statim
soluendu te statim solue / Si aut
ad certu tpus ul sub certa pdicione
no ten statim solue sz nec dz tar
dae ultra q intedat se obliga
re Un ibidē Cu uotu uouis
dno deo tuo no tardabis re
ddē · qz requirz illud dns deus
et si moratus fueis reputabi
tibi in pcm
Aliqui sic pcdē ui q no ex
pedit ad uouē no em
alicui expedit ut priuet se bo
no q ei deus donauit / Sz libe
as est unu de maxis bonis q
homi deus dedit que ui pu
ari pnecessitate q uotu ipoit
g no ui expedies hoi q ad
uoueat Pr Tullius dz se pi
culis uoē · Sz quicuqz uouet se p
iculo tuat · q q ante uotu si
periculo potat pterri si no
suetur post uotu periculosu
est Unde Augs dr in epla
Ad armetariu et pauliā q ia
uouisti ia te obstrinxisti · a tibi
face no lz no talis eris si fe
ris qd uouisti / qlis ante fuis
ses si nichil tale uouisses /
melior em tuc esses no peior
mo a tm q absit infelior si fi
de deo fregis qto beatior
si psolueris / g no expedit ad

vovere. ¶ Quartum. Apostolus dicit i ad Cor. iiij Imitatores mei estote sicut et ego Christi. sed non legitur Christum vovisse neque apostolos. ergo videtur quod non expediat aliquid vovere. ¶ Contra est quod dicitur in psalmo Vovete et reddite domino deo vestro. ¶ Ad primum dicendum quod sicut donum est. Votum est promissio deo facta. alia autem ratione promittitur aliquid homini et alia ratione deo. homini quidem promittimus aliquid propter eius utilitatem cui utile est et quod aliquid ei exhibeamus et quod eum de futura exhibitione certificemus. sed promissionem deo facimus non propter eius utilitatem. sed propter nostram. Unde Augustinus dicit in predicta epistola. Benignus exactor est non egenus et qui non crescat ex redditis sed in se crescere faciat redditores. Et sicut id quod damus deo non est ei utile sed nobis quod ei redditur reddenti additur. ut Augustinus ibidem dicit. ¶ Ita etiam promissio qua deo aliquid vovemus non cedit in eius utilitatem qui a nobis certificari non indiget. sed ad utilitatem nostram. scilicet vovendo voluntatem nostram immobiliter firmamus ad id quod expedit facere. et ideo expediens est vovere. ¶ Ad secundum dicendum quod sicut non posse peccare non diminuit libertatem. ita etiam necessitas voluntatis in bonum non diminuit libertatem. ut patet in deo et beatis. et talis est necessitas voti similitudinem quandam habens cum confirmatione beatorum. Unde Augustinus in eadem epistola dicit quod felix necessitas que in meliora compellit. ¶ Ad tertium dicendum quod quando periculum nascitur ex ipso facto tunc factum non expediens est. puta quod aliquis per pontem ruinosum transeat flumen. sed si periculum immineat ex hoc quod homo deficiat ab illo facto non desinit propter hoc esse expediens. sicut est ascendere equum cum periculum immineat cadenti de equo. alioquin oporteret ab omnibus bonis cessare que per accidens ex aliquo eventu possunt esse periculosa. Unde dicitur Eccl. xi. Qui observat ventum non seminat et qui considerat nubes nunquam metet. Periculum autem voventi non imminet ex ipso voto. sed ex culpa hominis qui voluntatem mutat transgrediens votum. Unde Augustinus dicit in eadem epistola. non te vovisse peniteat. immo gaude iam tibi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset. ¶ Ad quartum dicendum quod Christo per se non competebat vovere. tum quia deus erat tum etiam quia in quantum homo habebat firmatam voluntatem in bono quasi comprehensor existens. quamvis per quandam similitudinem ex persona eius dicatur. in psalmo secundum glossam Vota mea reddam in conspectu timentium eum loquitur autem pro corpore suo quod est ecclesia. Apostoli autem intelliguntur vovisse pertinentia ad perfectionis statum quando Christum relictis omnibus sunt secuti. ¶

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod votum non sit actus latrie sive religionis. omne enim opus virtutis cadit sub voto. sed ad eandem virtutem pertinere videtur promittere aliquid et facere illud. ergo votum pertinet ad quamlibet virtutem et non specialiter ad quamlibet virtutem. ¶ 2. Secundum Tullium ad religionem pertinet cultum et cerimoniam deo offerre. sed qui vovet non dum deo aliquid

offert. s; solu pmittit g° uo
tu no est actus religionis
¶ Pt cultus religionis no
debet exhiberi nisi deo / s;
uotu no solu fit deo / s; etia
sanctis et platis quibz religi
osi pfitentes obedientia uou
ent. g° uotu no est religionis
actus ¶ Sed gt est q dr in psa
lmo. uouete et reddite domino deo
uestro. Et dicit ysa. colent eu in hostiis et
muneribus et uota uouebut do
mino et soluet. s; cole deu e
actus religionis sive latrie g° uo
tu est actus latrie sive religio
nis ¶ Respo dd q sicut sup dictu
est omne actus opus ad re
ligione seu latria ptinet per
modu imperij / s; q ad diuina re
uerentia ordinatur q est ppri
us latrie ordinare aut alios
actus ipsum sicut ptinet ad iusti
tia imperante no ad iustitias im
patas. Et ideo ipsa ordinatio
actus cuiusque uirtutis in seruitiu
dei est ppri actus latrie. Mani
festu est aut ex pdict q uotu
est pmissio deo facta et q
pmissio nichil est aliud q or
dinatio quedam eius qd pmitti
tur in eu cui pmittitur. Unde uo
tu est ordinatio quedam eorum
quibus uouet in diuinu cultu seu
obsequium. Et sic patz q uoue
re est actus latrie seu religi
onis ¶ Ad i g° dd q illud q
cadit sub uoto qnqz quide est
actus alterius uirtutis sicut ieiuna
re continentia seruare qnqz uo est
actus religionis. sicut sacrificiu
offerre ut orare. Utroru
s; tamen pmissio deo facta
ad religione ptinet ratione iam
dicta. Unde patz q uotorum
quedam ptinet ad religionem

ratione solius pmissionis deo facte
que est essentia uoti. qnqz uo
etia ratione rei pmisse que est
uoti materia ¶ Ad ij dd q ille
qui pmittit hoi quatinus se obligat
ad dandu ei quodam modo dat sic
dicitur facit ad eu fit ad causa eius
quia effectus uirtute continet cau
sa. Et inde est q no solu danti
s; etia pmittenti gre agitur
¶ Ad iij dd q uotu soli deo fit
s; pmissio pt etia fieri hoi et ipa
pmissio boni que fit hoi potest
cadere sub uoto inquantu est quodam
opus uirtuosu / Et p hunc modu
intelligendu est uotu quo quis
uouet ad sanctos uel platos cadat
sub uoto materialiter inquantu s; homo uouet
deo se impleturu q sanctis uel pla
tis pmittit. ¶

Art. vi. Utrum sit comendabilius q magis
sit laudabile et meritori
facere ad sine uoto q cum uoto. Di
cit Prosper i ij de uita contempla
tiua. sic abstinere uel ieiunare de
bemus ut no nos necessitati ie
iunandi subdamus. ne ia no deuoti
s; inuiti rem uoluntaria faciamus. s;
ille qui uouet ieiuniu subdit
se necessitati ieiunandi. g° melius esset
si ieiunaret sine uoto ¶ Pt apls
dicit ij ad cor. ix. Unusquisque put
destinauit in corde suo no ex tris
titia aut ex necessitate. Hylare enim
datore diligit deus. s; quidem
ea que uouent ex tristicia faciunt
et hoc uidet pcedere ex necessitate q
uotu imponit / qz necessitas ptri
stans est ut dr in v methi. g°
melius est aliqd facere sine uoto
q cum uoto ¶ Pt uotu necessariu
est ad hoc q firmet uoluntas
hominis ad re q uouet ut sup
habitum est / s; no magis pt firmari

voluntas ad aliquid faciendum quam
in actu facit illud quod non melius
est facere aliquid in voto quam sine
voto ¶ Sed contra est quod super illud
Psalmi Vovete et reddite
dicit glossa Bone voluntati
consulitur sed consilium non est nisi
de meliori bono ergo melius est
facere aliquid melius opus ex vo-
to quam sine voto / quia qui facit
sine voto implet tantum unum con-
silium scilicet de faciendo qui autem facit
in voto implet duo consilia scilicet et
vovendo et faciendo ¶ Ad hoc
dicendum quod triplici ratione facere idem opus
cum voto est melius et magis me-
ritorium quam facere sine voto / Primo
quidem quia vovere est actus latrie
sicut dictum est que est precipua
inter virtutes morales nobilio-
ris autem virtutis est opus melius
et magis meritorium Unde actus
inferioris virtutis est melior et ma-
gis meritorius / ex hoc quod imperatur
a superiori virtute cuius actus fit per
imperium sicut actus fidei vel spei
melior est si imperetur a carita-
te Et ideo actus aliarum virtutum
moralium Puta ieiunare quod est
actus abstinentie et continere quod
est actus castitatis sunt meliora
et magis meritoria si fiant ex voto
quia sic iam pertinent ad divinum
cultum quasi quedam dei sacrificia
Unde Augustinus dicit in libro de
virginitate quod neque ipsa virginitas
quia virginitas est sed quia deo dica-
ta est honoratur quam vovet et
servat continentia pietatis / Secundo
quia ille qui vovet aliquid et facit
plus se deo subicit quam ille
qui solum facit / subicit enim se
deo non solum quantum ad actum
sed etiam quantum ad potes-

tate quia de cetero non potest aliud
facere sicut plus daret homini
qui daret ei arborem cum fructi-
bus quam qui daret ei fructus
tantum ut dicit Anselmus in libro
de similitudinibus Et inde est quod
etiam promittentibus gratie aguntur
ut dictum est / Tertio quia per vo-
tum immobiliter voluntas firmatur
in bonum. facere autem aliquid ex vol-
untate firmata in bonum pertinet
ad perfectionem virtutis Ut patet per philosophum
in ii ethicorum sicut etiam peccare mente
obstinata aggravat peccatum et dicitur
peccatum in spiritum sanctum ut supra dictum
est ¶ Ad primum ergo dicendum quod quod auctori-
tas illa est intelligenda [struck through]
[struck through] de necessitate coactionis
que involuntarium causat et devo-
tionem excludit Unde signanter dicit
quasi non ex devotione sed inviti re vo-
luntaria facias Necessitas autem voti
est per immutabilitatem voluntatis
Unde et voluntatem confirmat
et devotionem auget et ideo ratio non sequitur
¶ Ad secundum dicendum quod necessitas coactionis
in quantum est contra voluntatem tristitiam
causat secundum philosophum Necessitas autem
voti in his qui sunt bene dispo-
siti in quantum voluntatem confirmat non
causat tristitiam sed gaudium Unde
Augustinus dicit in epistola ad Armentarium
et Paulinam Non te vovisse pe-
niteat immo gaude iam tibi sic
non licere quod cum tuo detrimento
licuisset Si tamen ipsum opus secundum
se consideratum triste et involuntarium
redderetur post votum dum tamen
remaneat voluntas votum im-
plendi adhuc est magis meritorium
quam si fieret sine voto / quia impletio
non voti est actus religionis
que est potior virtus / quia

abstinentia cuius actus est ie
iunare ¶ Ad iii dicendum quod ille qui
facit aliquid sine voto habet immobilem
voluntatem respectu illius operis singu
laris quod facit / et tunc quando facit
non autem manet voluntas eius
omnino firmata in futurum / sicut vouen
tis qui sua voluntate obligantur
ad aliquid faciendum / etiam antequam
faciat illud singulare opus et
fortasse ad plures faciendum /
Ad iiii sic proceditur videtur quod votum non
solempnizetur per susceptionem
sacri ordinis et per professionem
certe regule Votum enim ut dic
tum est promissio deo facta est
Ea vero que exterius aguntur ad sol
empnitatem pertinentia non videntur
ordinari ad deum sed ad homines ergo
per accidens se habet ad votum non ergo
solempnitas talis est propria conditio
voti ¶ Praeterea illud quod pertinet ad
conditionem alicuius rei videtur posse
competere omnibus illis in quibus res illa
invenitur sed multa possunt sub
voto cadere que non pertinent neque ad
sacrum ordinem / neque pertinent ad
aliquam certam regulam / sicut cum quis
vovet peregrinationem aut aliquid huius
ergo solempnitas que fit in suscep
tione sacri ordinis vel in promissione
certe regule non pertinet ad conditi
onem voti ¶ Praeterea Votum solempne
idem esse videtur quod votum publicum
sed multa alia vota possunt fieri
in publico quam votum quod emittitur
in susceptione sacri ordinis vel profe
ssione certe regule / et huius etiam
vota possunt fieri in occulto. ergo
non solum huius vota sunt solempnia
¶ Sed contra est quod solum huius vota im
pediunt matrimonium contrahendum et
dirimunt iam contractum quod est effec
tus voti solempnis ut infra huius

dicetur in tertia huius operis parte
¶ Respondeo dicendum quod unicuique rei sole
mpnitas adhibetur secundum illius rei
conditionem sicut militie. Alia est
solempnitas nove militie scilicet in
quodam apparatu equorum et ar
morum et concursu militum et ratu
sponsi et sponse et adventu propin
quorum. Votum autem est promissio
deo facta. Unde solempnitas voti
attenditur secundum aliquid spirituale quod
ad deum pertineat idest secundum aliquam spiri
tualem benedictionem vel consecrationem
que ex institutione apostolorum adhibetur
in professione certe regule secundo gradu
post sacri ordinis susceptionem
ut dionysius dicit 2o c. ec. ierar.
Et huius ratio est quia solempnitates
non consueverunt adhiberi nisi quando aliquis
totaliter mancipatur alicui rei non
enim solempnitas nuptialis adhi
betur nisi in celebratione matri
monii / quando uterque coniugum sui corporis
potestatem alteri tradit et simi
liter voti solempnitas adhibetur quando
aliquis per susceptionem sacri ordinis
divino ministerio applicatur / et per pro
fessionem certe regule quando per abrenun
tiationem seculi et proprie voluntatis ad
statum perfectionis assumit ¶ Ad primum
ergo dicendum quod huius solempnitas pertinet
non solum ad homines sed ad deum in quantum
habet aliquam spiritualem consecrationem
seu benedictionem cuius deus est
auctor et si homo sit minister. secundum
illud numeri vi invocabunt nomen
meum super filios israel et ego be
nedicam eis. Et ideo votum solempne
habet fortiorem obligationem
apud deum quam votum simplex et
gravius peccat qui illud transgre
ditur / quod autem dicitur quod votum simplex
non minus obligat apud deum
quam solempne intelligendum est

qu̅tu adh' q ubiq; t̅nsgressor
peccat mortalit' ¶ Adh' dr' q
particularibus actibus no̅ co̅suet
solempnitas adhiberi s; assumptio
nouu̅ status Et dictu̅ est Et
io ei quod vouet aliqua parti
cularia opa sic aliq peregrinacoe
ut aliqd spale ieiuniu̅ tali vo
to no̅ requirit solempnitas/ s; so
lu voto quo aliquis se totali
subicit diuino ministerio seu fa
mulatui ¶ Adh' dr' q vota ex
h' q sunt i publico possunt trahe
quada̅ solempnitate humana no̅
aut solempnitate spuale et di
ui sicut tunc vota p̅missa ex
si coram pluribus fiat Unde a'
est votu̅ publicu̅ et aliud esse
solempne Et

A uq sit p̅cte ui q illi qui
sunt aliq potestati subi
ti no̅ impediatur a vouendo
nung eni vinculu separatur am
bob' s; obligacio qua q's subi
ac hoi est maius vinculu̅ q vo
tu̅ quo q's obligatur deo/
g° illi qui sunt aliene potesti sb
iecti no̅ impediuntur a vouendo
¶ Et filij sunt in potestate patrs
s; filij possunt intrare aliqua re
ligione eciam sine uoluntate p
entu g° no̅ impedit aliquis
~~[illegible]~~ a vouendo pp'h q est
subiectus ptati aliq' ¶ Et Ita
q's est facere q p̅mittere s; reli
giosi qui sunt sub ptate plato
rb possunt aliqua facere sine
licentia suoz platoz puta
dicere aliquos ps' Et face ali
quas abstinencias g° uid q m'l
to magis possunt huiq' uouendo
deo p̅mittere ¶ Et Itemq;
facit q de iure facere no̅ est

peccat s; subditi no̅ peccant
vouendo quia hoc nusq' iuue
tur p̅hibitu̅ g° ui q d' iure
possunt vouere ¶ Et q' te q
Num̅ xxx° mandat q si mlr
i domo pris sui et adhuc in
puellari etate aliq vouet no̅
tenetur rea uoti nisi cotter
eius consensu Et ide dicit d'
muliere habente uir/ g° parit
racoe nec alie psone aliq
potestati subiecte possunt se
uoto obligare ¶ Rō dd' q sic
sup' dictu̅ est Uotu̅ est p̅mis
sio quedam deo facta · Nullus
aut' per p̅missione se fir
miter obligare ad id qd est
i potestate aliq'/ s; solu̅ ad id
q est oio i sua ptate · quicu̅q
aut est subiectus alicui quantu̅
ad id i quo est subiectus no̅
est sue ptati facere qd vult s; d'
pendet ex uolutate alterius
et io no̅ pt se p votu̅ firm
ter obligare i hijs i quib;
alt'i subicitur sn consensu sui
superior ¶ Ad · 1 · g° dr' q sub
p̅missione deo facta no̅ cadit
nisi qd est uirtuosu̅ ut supra
habitu̅ est Est aut' q' uirtute
ut id q est alteri' ho' offerat
deo ut sup' dictu̅ est et io no̅
pt oio saluari racio voti cu̅ q's
i potestate alterius uouet id
q est in ptate alteri' n' sub cdi
cione si ille ad cui' potesta
te ptinet no̅ contradicat ¶ Ad
2 dr' q exquo ho uenit ad
anos pubertatis si sit liber con
dicionis est sue potestatis
quantu̅ ad ea q ptinet ad sua
psona puta q obliget se

religioni ꝑuotu ut ꝙ matri
moni ꝯtᵃhat no aut est sue po
testat ꝯtu addispensacione
domestica. Unde ancia li no pt
aliq uouē ꝙ sit ratu sine co
sensu pris. Simᵃ aut qᵃ est
ipotate dni et ꝯtu adpsona
les opacoes no pt se voto
obligare adreligione ꝑqua
abobsequio dni sui abstrahe
tur ¶ Jo iiij dd ꝙ religiosus
subditus est ꝑlato quatum
adsuas opaciones s. ꝑfessi
one regule. Et io et si aliq
us adhora subtrahe aliq posset
qᵃ adalia no occupatur apla
to / quia tame nullū tepus est
acceptum iquo ꝑlatus no po
ssit eu tc aliq occupāe. nullu
voti religiosi est firmu nisi
sit deq sensu ꝑlati / sicut nec
voti puelle ꝯsistent' indom
o nisi sit deq sensu patris
nᶜ uxor nisi deq sensu viri
¶ Jo iiij dd ꝙ licet voti eo
qui sut alt ꝯtati subiecti no
sit firmu sine ꝯsensu eo qui
bus subiciuntur / no tame pec
cat vouendo quia ieoq voto
itelligit debita ꝯdicio s. si suis
superioribus placuit ut no re
nitantur ¶

Dixit sic ꝓcedi vr ꝙ pui no
possint voto se obligāe
adreligionis igressu / cu em
adiuoti requiritur ai delibī
no nō ꝯpetit uouē nisi illis
qui hnt usu racois / s3 hi defi
cit ipuis. sicut et amentibus
vł furiosis / sic ꝯ amtes et
furiosi no possut se adaliquid
voto astringē et ita eciā nec
pui vr videtur posse se vo
to obligāe religioni ¶ s

Illud ꝙ rite pt abaliquo fi
eri abalio irritari. s3 voti re
ligionis apuis ut puella fu
ti ante anos pubtat' pt
aparentibus revocari ut dicit̃ e
xx. hi. xx. q. ij. ca. Puella.
ꝯ vr ꝙ puer ut puella an
pubtatis anos no rite posset vo
uē ¶ s. Religioz intrantib;
annos ꝓbacois ꝯcedit' sbi
biti ꝯbdiuti et s. statuti ꝑmo
tanq ꝯti. Jdeo ꝙ ꝓbacio obli
gacoe3 voti ꝓcedat. ꝯ illicitu
videtur esse ꝙ pui voto obli
gentur adreligione an ꝓba
tionis annū ¶ Cz ꝯ illud ꝙ
est vite factu no est validum
eciā si anullo revocet'. s3 voti
puelle eciā an annos pubta
tis emissu validu est. si inf
annu aparentibus no revocatur
ut hi. xx. q. ij. ca. puella.
ꝯ licite et rite possut pui
voto obligāi adreligioz eciā
ante anos pubtat' ¶ Jo dd
ꝙ sicut ꝓpodict' pat3 dupx
est voti s. simx et solempne.
Et quia solepnitas voti iqua
dā spūali bndiccoe et ꝯsecra
cione ꝯsistit ut dictu est q. fit
pministeriu ecclie. Jdeo solepni
zacio voti subdispensacione eccle
cadit. Uotu aut simpx effica
ciā habet exdeliberacoe animi
qua q̃s se obligāe intendit.
Si aut talis robur no heat
dupx pt ꝯtingē. Uno mo
ꝓpter defectu racionis sicut
pat3 ifuriosis et amentibus
qui se voto no possut obli
gāe ad id qd sut ifurā ut
amencia. Alio mo qᵃ ille qui
vovet est alti9 potestati

subiectus ut sup dcm est Et
ista duo occurrunt ipuis ante
annos pubtat qz et paruit
racois defectu ut ipluribus
et sut i ulte subrua ptu ul
tutorz q sut eis loco ptu Et
io eorz uota ex dupliri causa
robur no hnt ptingit tame
qt nc dispositioz q legibus
humanis no subdi ialequibus
licet pauc accelerari ronis
usum q obli di doli capaces
nc tn qt h taliq eximut a
tura ptu que subiacz legi
huane r spunti adid q freq
ti9 accidit Est g dd q si pu
er ut puella an pubtatis
annos no du hnt usu racois
nullo mo se pt ad ad uoto
obligare Si uo ante annos
pubertatis attiget usu rois
pt quide qtu i se est se obli
gare sz uotu ei9 pt irritari ppu
relas quoz cure rmang adhr
subiectus pterug tn sit doli
capax ante anos pubertatis
no pt obligari uoto solepni r
ligionis ppt ecce statutu q r
spicit id q iplibus accidit p9
annos aut pubtat possit ia
se uoto rligionis obligare ut
simpliri ut solepn abs volut
ate parentu Ad i g dd q
raco illa procedit de pueris q no
du attigerunt usu racois quoz
uota sut iualida ut dcm est
Ad ij dd q uota eoz q sut
ipotestate alioz hnt pdicioz
implicita s si no rlucent asu
piori exqi licita redduntur et
valida si pdicio exstat ut dic
tu est Ad iij dd q raco illa
procedit de uoto solepni qd fit
p professionem

Ad x sic pre vi q iuoto
dispensari no possit mi9
em est pmutari uotu q mod di
spensari sz uotu no pt pmuta
ri Dr em leuitici xxvij Si
quat q pmolari pt dno s[ig]
uouit sem ert et mutari no
poterit nc melius malo nc peius
bono g multo mi9 pt dispe
sari iuoto Itz pceptis que sut
delege nate et ipceptis diuis
no pt qhoiem dispensari et p
cipue ipceptis pme tabule q
ordinant directe addilecoz dei
que est ultis peptoz finis sed
imple uotu est delege nature
et est ena peeptu legs diuine
ut ex sup dictis patet et ptme
ad pcepta pme tabule cu sit acts
late g i uoto dispensari no pt
Itz obligaco uoti fundat sup
fidelitate q ho debz deo ut di
ctu est sz ihac nullus pt dispen
sare g nec iuoto Itz q ma
ior firmitas esse videt q p
cedit ex pmi uolutate q q p
cedit ex singulari uolutate ali
cui9 psone Sz ilege q habz
robur ex pmi volutate pt p
hoiem dispensari g vr q ena i
uoto phoiem dispensari possit
Ro dd q dispensaco voti i
telligenda est admodu dispen
sacois que fit iobsuanc alicu9
legis quia ut sup dictu est
lex ponit irespiciendo ad id q est
ut iplibus bonu sz qz pting
hi9 ialiquo casu esse bonu
oportuit pali9 determinari nullo

nullo contingit casu lege non
esse servandam. et hoc proprie est di-
spensare in lege. Requiritur autem dispensatio
videtur importare commensurationem
quandam distributionis vel applicationis
communis alicuius ad ea que sub ipso
continentur. Per quem modum dicitur aliquis
dispensare cibum familie. Similiter autem
ille qui vovet quodammodo sibi
statuit legem obligans se ad ali-
quid quod est secundum se et in pluribus bonum.
Potest tamen contingere quod in aliquo casu
sit vel simpliciter malum vel inutile vel
maioris boni impeditivum. Quod est
contra rationem eius quod cadit sub vo-
to. Ut ex predictis patet. Et ideo
necesse est quod determinetur in tali ca-
su votum non esse servandum. et si
quidem absolute determinetur ali-
quod votum non esse servandum dicitur
esse dispensatio voti. Si autem pro hoc
quod servandum erat aliquid aliud
imponatur dicitur commutatio voti. Unde
minus est votum commutare quam in voto
dispensare. Utrumque tamen in potesta-
te ecclesie consistit. Ad primum igitur dicendum
quod animal quod immolari poterat ex hoc ipso
quod vovebatur sanctum reputabatur
quasi divino cultui mancipatum. et hec e-
rat ratio quare non poterat commutari
sicut nec modo posset aliquis rem quam vo-
vit iam consecratam puta calicem vel
domum commutare in melius vel in peius.
Aliud autem quod non poterat sanctificari
quia non erat immolatitium redimi
poterat et debebat. Sicut ibidem
lex dicit. et ita etiam nunc commu-
tari possunt vota si consecratio non
intervenerit. Ad secundum dicendum quod sicut
ex iure naturali et precepto divino
tenetur homo implere votum ita etiam
tenetur ex eisdem obedire superiorum

legi vel mandato. et tamen cum
dispensatur in aliqua lege huma-
na non fit ut legi humane non
obediatur quod est contra legem nature
et mandatum divinum. Sed fit ut hoc
quod erat lex non sit lex in hoc casu.
Ita etiam auctoritate superioris dispensa-
tur fit ut hoc quod continebatur sub voto
non contineatur in quantum determinatur
in hoc casu hoc non esse congruam materi-
am voti. et ideo cum prelatus ecclesie di-
spensat in voto non dispensat in pre-
cepto iuris naturalis vel divini. Sed de-
terminat id quod cadebat sub obliga-
tione deliberationis humane que non
potuit omnia circumspicere. Ad tertium dicendum
quod ad fidelitatem deo debitam non per-
tinet quod homo faciat id quod ad vitan-
dum est malum vel inutile vel maio-
ris boni impeditivum. Ad quod tendit
voti dispensatio. et ideo dispensa-
tio non est contra fidelitatem deo
debitam.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod in voto
solempni continentie possit fieri
dispensatio. Una enim ratio dispen-
sandi in voto est si sit impediti-
vum melioris boni sicut dictum est.
Sed votum continentie et si sit solemp-
ne potest esse impeditivum melioris
boni. Nam bonum commune est divi-
nius quam bonum ~~unius~~ unius. Potest
autem per continentiam alicuius impediri
bonum totius multitudinis. Puta
si per contractum matrimonii aliquarum
personarum que continentiam voverunt
posset pax patrie procurari. Ergo videtur
quod in solempni voto continentie possit
dispensari. Praeterea latria est nobi-
lior virtus quam castitas. Sed si quis
voveat aliquem actum latrie puta
offerre deo sacrificium potest in illo
voto dispensari. Ergo multo magis

pt dispensari in voto continentie
quod est de arctu castitatis. q. Sicut
votum abstinentie observatur
pt vigorem in cerculum persone. ita
etiam observatio voti continentie. Sed
ita voto abstinentie si ligatur in
tali circulum vovetur pt fieri
dispensatio. ergo etiam pari ratione
in voto continentie pt dispensari.
q. Sicut sub professione religi
osis expressa votum solempnizatum
continetur votum continentie. ita etiam
et votum paupertatis et obedientie
sed in voto paupertatis et obedientie
pt dispensari. Sicut patet in illis
qui post professionem ad episcopatum
assumuntur. ergo videtur quod in solempni
voto continentie possit dispensari.
q. Sed contra est quod dicitur Eccli. xxvi.
Omnis ponderatio non est digna
anime continentis. Et extra de statu mo
nachorum. iste illius decretalis cum
ad monasterium dicitur abdicatio proprietatis
sicut etiam custodia castitatis
adeo est annexa regule monachi
ali ut contra eam nec summus pontifex
possit licentiam indulgere. q. Dico dicendum
quod in solempni voto continentie tria
possunt considerari. Primo quidem
materia voti scilicet ipsa continentia. secundo
perpetuitas voti cum scilicet ad voto se
astringit ad perpetuam observantiam
continentie. tertio ipsa solempnitas vo
ti. Dicunt ergo quidam quod votum so
lempne est indispensabile ratione
ipsius continentie que non recipit
dignam recompensationem. Ut patet
per auctoritatem inductam cuius rationem quidam
assignant quia per continentiam homo
triumphat de domestico inimico.

Vel quia per continentiam homo perfecte conformatur Christo secundum puritatem ani
me et corporis. Sed hoc non videtur effi
cienter dici quia bona anime ut sunt
contemplatio et oratio sunt multo me
liora bonis corporis et magis nos
deo conformant. Et tamen pt dis
pensari in voto orationis vel contempla
tionis. Unde non videtur esse ratio
quare non possit dispensari in vo
to continentie si respiciatur absolute
ad dignitatem continentie. dignitatem quod
sicut tunc apostolus i. ad Cor. vii. ad
continentiam inducit propter contempla
tionem divinorum quod multum impeditur
cogitantem que dei sunt. Finis autem potior
est hiis que sunt ad finem. Et ideo
alii rationem huius assignant ex perpe
tuitate et universalitate huius voti. Sicut
etiam quod votum continentie non pt pre
mitti nisi per id quod est omnino contra
quod nunquam licet in aliis voto. Sed hoc
est manifeste falsum quia sicut uti
carnali copula est contra continentiam quam
ita comedere carnes vel bibe
re vinum est contra abstinentiam talibus
et tamen in hiis votis pt dispensari.
Et ideo aliis videtur quod etiam in voto so
lempni continentie possit dispensari
propter aliquam utilitatem communem seu ne
cessitatem. Ut patet in exemplo
premisso de pacificatione terrarum ex
aliquo matrimonio contrahendo. Sed
quia decretalis inducta expresse dicit
quod nec summus pontifex pt contra
custodiam castitatis monacho licen
tiam dare. Ideo alii videtur dicendum quod sicut
supra dictum est. Et Levit. ult.
Illud quod semel sanctificatum est deo
nunquam non pt in alios usus commu
tari non autem pt facere deo eo
placitum ut id quod est sanctificatum

sci scitatem, amittat etia in rebz
iuuatz ¶ Puta q talis ꝯseruatꝫ
desinat esse ꝯseruatus si ma
neat integ ¶ Unde miles mung
si pt facere ad ꝓlatꝫ ut ho
des ꝯsertus qz diu viuit ꝯse
ruatus esse desistat ¶ Solep
nitas aut voti ꝯsistit in quadā
ꝯseruacōe seu vnductōe vouē
tis ut dictu est ¶ Et io no pt
fieri ꝑ aliq̄ ꝓlatu ēcāe q ille
qui votu solepne emisit desis
tat abeo adq̄d est ꝯseruatus
¶ Puta q ille qui est sacdos no
sit sacdos licet possit ꝓlatus
od aliq̄ causā execucōem ordis
inhibē ¶ Et sili ēcāe ꝑꝑ no pt
facē q ille qui est ꝓfessus r
ligioz no sit r̄ligiosus ¶ Licet
quida iuriste ignorātr ꝯiu
dicant ¶ ¶ Est g° ꝯsidandu utꝝ ꝯti
nencia sit essenciali annexa ei
adq̄ uotu solepnizat q si no
est ei essenciali anexa ¶ pt
manē solepnitas ꝯseruacōis si
ne debito ꝯtinencie q no pote
st ꝯtingē si sit essenciali a
nexa ei adq̄ uotu solepniza
tur no aut est essenciali an
nexa debitu ꝯtinencie ordini
sacro s3 ex statuto ecāe ¶ Unde
vi3 q ꝑ ecām possit dispensari
in voto ꝯtinencie solepnizato ꝑ
susceptōez sacri ordis ¶ Est at
debitu ꝯtinencie essenciale sta
tu religiois ꝑ qd ho abrenunti
at scl'o totalē seruicio dei man
cipatus ¶ q no pt sil stare cu
matrimonio inquo tenetur neces
sitas curande vxoris et ꝓ
lis et familie et rez que
adh' requirunt ¶ Unde apls
d' i ad cor vii ¶ q est cu

vxore sollicitus est que sunt
mundi quo placeat vxori et
diuisus est ¶ Unde nomē mo
nachi ab vnitate sumitur ꝑ
oppositu ad diuisione ꝑdicta
¶ Et io in voto solepnizato ꝑ pro
fessione religionis no pt ꝑ
ecām dispensari et rom assigt
decretalis · q castitas est an
nexa regule monachali ¶ ¶ Sed · i
f° d' q Juulus rex humanis
est obuiandu ꝑres humanas
no aut ꝑh' q res dime ꝯtem
tur in usu humanu ꝓfessi d re
ligione mortui sunt mundo et vi
uunt deo ¶ Unde no sunt inuocādi
adnutu humanam occone cuiusuis
euentus ¶ ¶ Ad ii d' q in voto te
poral' ꝯtinencie dispensari pt
sicut et in voto tpalis oracois ul
tpalis abstinencie ¶ s3 q in voto ꝯ
tinencie ꝑ professione solepni
zato no possit dispensari · h' in
est ꝗ intu est actus castitatis
s3 in ꝗ iu maior adlatarꝫ ꝑtinē
ꝑ professione r'ligionis ¶ ¶ Ad
iii d' q tale directe ordinat
ad ꝯseruacōz ꝑsone et io absti
nencia cibi directe pt vergē in
interitu ꝑsone ¶ Unde ex hac ra
cone recipit uotu abstinencie
dispensacōz s3 coitus no ordinat
directe ad ꝯseruacōz ꝑsone sed
ad ꝯseruacōz spei ¶ Unde nc dir'
te abstinencia coitus ꝑ ꝯtinencia
vergit in interitu ꝑsone ¶ s3 si pa
tiendis ꝑea aliq̄ ꝑiculu ꝑote
euadit pt aliam aliter subueni
ri s3 ꝑ abstinencia ut alia cor
pa remedia ¶ ¶ Ad iiii d' q r'
ligiosus qui fit epūs sic no
absoluitur auoto ꝯtinencie
ita nec auoto paupertatis q3

nichil debat hre tamq ppu
s sicut dispensator qm bo
noꝝ eme. Valet etia no abso
lut a voto obedie s parrocus
obedie no tenetur. si supior
em no heat sicut et abbas
monastij qui tame no absoluo
to obedie absolutus. Auctorit
as uo eucaristu que mgrim ob
icit intelligenda est qntu adhuc q
n^e facultas eri mens n^e aliq
uile bonu est opandu qtien
tie que mt bona aie oputat
Ut Aug^s d^t i^n li^o de sta u
ginitate. Con signat di aieg
tmet no animus gtinet.
Ad xij sit dice vi q adicon
mutacioez ul dispensacioz
voti no equirat plati auctorit
as. Aliquis em pt mtrare rel
igionem abs auctoritate alicq
supior plati. s p introitu
religionis absoluitur homo
quocuq insolo facto etia a voto
terre sancte. I^go voti comutacio
ul dispensacio pt ee abs au
toritate supior plati. Qd q
dispensacio voti nichil aliud est
vi q determinatur i quo casu
votu no sit observandu. s si
platus male determinat no vi
esse vouens absolutus a voto
qua nullus platus pt dispesare
q preceptu divinu de imple
do voto ut dictu est. Valet
etia si aliqs ppa aucte recte
determinet i quo casu votu no
sit implendu. no tenetur voto tem
qz votu no obligat i casu i q^o
habz peiorem eventum ut dic
tu est. I^go dispensacio voti no
requirit auctem alicq plati. Q
Qd si dispesare i voto ptinz

adptatem plator pari rone
ptinet ad omnes. s no ptinet
ad omnes dispensare i quolibz
voto. I^go no ptinet adptatem
plator dispensacio voti. Q
Cz q sicut lex obligat ad ad
faciendu ita et votu. s ad dis
pensendu i precepto leg requi
ritur supior auctas ut sup
dcm est. I^go pari rone etia in
dispensacione voti. Q Io dd q
sicut sup dictu est. Votu est
pmissio deo facta de aliquo
qd sit deo acceptu. q sit a
valeat pmissioe acceptu ei cui
pmittitur. ex eius pendz ar
bitrio. Platus aut memat q
ut vice dei. et io i comuta
cioe ul dispensacioe votor
requirit plati auctoritas q i p
sona dei determinet q sit deo
acceptu. s i^a ij ad cor ij. Nam
et ego qd pt vos donavi in p^a
xpi. Et signt d^t qd pt vos q^e
o^is dispensacio petita a plato
debz fieri ad honore xpi in q
psona dispensat ul ad utili
tate eccie que est eius corpus
Q Ad i q^o dd q o^a alia vota
sunt quorunda pticulari^um op
s p religione ho tota vitam
suam dei obsequio deputat
pticulare aut i uli cludit
et io decretalis d^t q reus fr
acti voti no h^r qui tpale ob
sequiu i spetua religionis ob
servanciaz comutat. nec tame
in religione ingrediens tenet^r
implere vota ul ieiunioz
ul oronu ul alior h^i q
existens in solo fecit qz re
ligionem ingrediens moit
priori vite. et eciam singulares

obs'uatie r'ligioni no' (con)trahit
et religionis onus suscip' hoies
onat ut alia sup(ra) adde' no' (con)
trahit q Quidam d(icu)nt q(uod) quidam dixe
runt q(uod) p(re)lati possunt in oi(bu)s p(ro)
bitis dispensare q(uia) i(n) q(u)ol(ibet) voto
icludit (con)dicionalis volu(n)tatis p(re)
lati sup(er)ior(is) ut sup(ra) d(i)c(tu)m est q(uia)
vota subditorum (con)ueta sunt uel si
li intelligitur (con)dicio si placuit
patri uel d(omi)no / ut si no' i(n)tra(n)t
et sic s(u)b(iec)tus abs(que) omni i(n)mors(u)
(con)s(cienti)e posset uotum (con)mittere qu(an)
cu(m)q(ue) sibi a p(re)lato dicitur / s(ed) p(re)dic
ta po(tes)tas s(o)lo imitit q(uia) n(ec) p(re)lati po
testas sp(irit)ualis qui no' est d(omi)n(u)s
s(ed) dispensator sit i(n) edificatio(nem)
data et no' in destructio(nem) Ut
(con)trahit ad eos po Sic p(re)latus
no' i(m)perare ea q(uae) s(un)t s(e)c(un)d(u)m deo dis
placent s(ed) (con)tra ita no' p(otes)t p(ro)hi
bere ea que s(un)t s(e)c(un)d(u)m deo (con)placent s(ed)
litis opa · Et io absolute p(ro)
ea h(oc) uote ad p(re)latu(m) n(on) spectat
at d(i)ui(n)dicio q(uia) sit magis i(n)uo
s(u)i et deo magis acceptu(m) Et io
i(n) manifeste dispensatio p(re)lati no'
excusaret aliq(ue)m Contra si p(re)
latus dispesar(et) cu(m) aliquo sup(er)
uoto de ingressu religionis ul'
la apparenti causa obstante Si
n(on) esset causa appens (pro)p(ter) salte
i(n) dubiu(m) uteretur posset s(ubdi)tus iudi
p(re)lati dispensant ut (com)mutans
no' tame(n) iudicio (pro)prio / q(uia) ip(s)e no'
(con)uenit uicem dei nisi forte i(n) ca(s)u
i(n) quo id q(uo)d uouit esset manifeste
illicitu(m) et no' posset opportune
ad sup(er)iore(m) recurre(re) q Quidam d(icu)nt
q(uia) qu(ia) su(m)mus pontifex gerit
plenarie uice(m) (christi) i(n) tota eccl(es)ia
Et io ip(s)e h(abe)t plenitudine(m)
potestatis dispe(n)sandi i(n) o(mn)ib(us) dis

pensabilib(us) uot(is) alijs aut(em)
i(n)ferioribus p(re)lat(is) (com)mittitur dis
pensatio uot(orum) que (com)muni(ter) fiunt
et indigent f(re)qu(en)ti dispensatio(n)e
ut habeant de facili hoies ad q(uo)s
recurrant sicut sunt uota p(er)egrina
cionu(m) et ieiunior(um) et alior(um) hui(us)
Vota u(ero) maiora (con)tinentie
et p(er)egrinacionis t(er)re s(an)c(t)e i(n) s(er)uant(ur)
su(m)mo pontifici q lxxxix
Deinde (con)siderandu(m) est
de actibus exterioribus
latrie q(ui)b(us) ad diuinu(m)
ab ho(min)ibus assumitur
q(uo)d est / ut sacramentum
aliq(uo)d ut ip(su)m nome(n) diuinu(m) / Et
de sacramen(torum) assumptione locu(m) eru(n)t
tractandi i(n) t(er)tia h(uius) op(er)is parte
De assumpcione aut(em) no(min)is diuini
nunc agendu(m) est Assumit(ur) aute(m)
diuinu(m) nome(n) ab h(omin)e t(ri)pl(icite)r Uno
(con)modu(m) iuramenti ad (con)firma(n)d(u)m sua
manda Alio (con)modu(m) ad iurois
ad alios inducendu(m) Tercio (con)modu(m)
inuocationis adorandu(m) ut laudandu(m)
Primo (er)go de iuramento agendu(m) est
Circa q(uo)d q(ue)runtur x P(rim)o q(ui)d sit iu
ramentum 2° utru(m) sit licitu(m) 3° q(uae)
sint comites iuramenti Q(ua)rto cu(iu)s
u(ir)tutis sit actus 5to utru(m) sit appe
tendu(m) et frequentandu(m) tamq(uam) utile
et bonu(m) Sexto utru(m) liceat iura
re p(er) creaturam 7mo utru(m) iuram(en)
tu(m) sit obligatoriu(m) 8uo q(uae) sit ma(ior)
obligatio utru(m) iuramenti ul' uoti
Nono utru(m) iuramento possit dis
pensari Decimo quibus et qua(n)do
liceat iurare q
Ad p(rimu)m sic p(ro)ced(itur) no' sit teste(m) d(eu)m
i(n)uocare quicu(m)q(ue) eni(m) i(n)duc(it)
auctoritate(m) sacre scripture i(n)du
cit d(eu)m i(n)testio(n)e(m) cuius uba p(ro)
ponuntur i(n) sacra scriptura Ergo
iurare est teste(m) d(eu)m i(n)uocare

quicumque inducit aliquem fieri
scienter ut iuraret. Si autem est falsum
quod est contra [illegible] ¶ Item Hugo quod ad
inducit aliquem in testem iudici
et reddit. Sed ille qui contra deum iu-
rat ad deum reddit. Dicitur enim Matthei
v. Reddes domino iuramenta tua.
Et Augustinus dicit quod iurare est ius
divinum deo reddere quod iurare
non est deum teste invocare. ¶ Item
Aliud est officium iudicis et aliud
testis ut expressius dicitur patet. Sed qui
iurando implorat ipso divinum
iudicium sed quod ipse dei reddit in
tribuendis in malis deceda mi-
to abiciemus malis tamen quod in-
vocare non est teste deum invocare.
¶ Contra quod est quod Augustinus dicit in quodam
sermone de periurio quod est per deum
in teste est deus. ¶ Preterea dicitur quod
sicut apostolus dicit ad Hebreos vi. Iu-
ramentum ad confirmationem ordina-
tur. Confirmatio autem in stabilibus
rerum sit que concedit quibus-
dam naturalibus rationibus que sunt infal-
libiles ita. Sed particularia facta
contingentia hominum non possunt
per rationes nisi confirmari. Et ideo
ea que de ipsis dicuntur solent
confirmari per testes. Sed humanum tes-
timonium non est sufficiens ad huius
confirmandum propter duo. Primo quidem
propter defectum veritatis humane quia
plurimi in mendacium labuntur. Sed in
psalmo. Os eorum locutum est men-
dacium. Secundo propter defectum cognitionis
quia homines non possunt cognoscere
neque futura neque cordium occulta
vel etiam absentia de quibus tamen
homines loquuntur et expedit re-
bus humanis ut certitudo aliqua
de ipsis habeatur. Et ideo neces-
sarium fuit recurrere ad divinum testimonium
quia deus neque mentiri potest
neque eum aliquid latet. Assumere autem
deum in testem dicitur iurare. Et ideo
quod iurare introductum est ut quod
sub invocatione divini testimonii dici-
tur vero habeatur. Divinum autem testimoni-
um quandoque inducitur ad asserendum presen-
tia vel preterita et hoc dicitur iuramentum
assertorium. Quandoque autem inducitur
divinum testimonium ad confirmandum
aliquid futurum et hoc dicitur iuramentum
promissorium. Ideo ubi que sunt
necessaria et per rationem investiganda
non inducitur iuramentum de ipsis.
Enim videtur si quis in disputati-
one aliquid sic vellet propositum
per iuramentum probare. ¶ Ad primum
ergo dicendum quod aliud est testimonio dei
uti iam dato sicut cum aliquis
auctoritatem sacre scripture inducit
et hoc est testimonio dei implora-
re ut exhibendum quod fit in
iuramento. ¶ Ad secundum dicendum quod di-
citur reddere iuramenta deo ex
eo quod implet illud quod iurat vel quia
in hoc ipso quod invocat deum testem
recognoscit eum habere omnium cog-
nitionem et infallibilem veritatem. ¶
Ad tertium dicendum quod aliquorum testimonium
invocatur ad hoc quod testes invocati
veritatem manifestent circa ea que di-
cuntur. Deus autem manifestat
an verum sit quod dicitur. Uno
modo simpliciter revelando veritatem
vel per internam inspirationem vel etiam
per facti denudationem dum scilicet
producit in publicum ea que erant
occulta. Alio modo per poenam
mentientis et tunc simul est iudex
et testis. Dum puniendo men-
dacem manifestat mendacium

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Et iste duplex est modus iurandi. Unus quidem per simplicem dei contestationem. Sicut cum aliquis dicit est michi deus testis. Vel coram deo loquor. Vel gaudeam quod idem est. Ut dicit Augustinus. Alius modus iurandi est per execrationem dum scilicet aliquis se vel aliquid ad se pertinens ad penam obligat nisi sit verum quod dicit.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod non sit licitum iurare. Nichil enim quod prohibetur in lege divina est licitum. Sed iuramentum prohibetur Mathei v. Ego dico vobis non iurare omnino. Et Jacobi v dicitur. Ante omnia fratres mei nolite iurare. Ergo iuramentum est illicitum.

Preterea. Id quod est a malo videtur esse illicitum. Quia ut dicitur Mathei vii. Non potest arbor mala fructus bonos facere. Sed iuramentum est a malo. Dicitur enim Mathei v. Sit autem sermo vester est est non non. Quod autem his habundantius est a malo est. Ergo iuramentum videtur esse illicitum.

Preterea. Exquirere signum divine providentie est temptare deum quod est omnino illicitum secundum illud Deuteronomii vi. Non temptabis dominum deum tuum. Sed ille qui iurat videtur exquirere signum divine providentie dum petit divinum testimonium quod est per aliquem evidentem effectum. Ergo videtur quod iuramentum sit omnino illicitum.

Sed contra est quod dicitur Deuteronomii vi. Dominum deum tuum timebis et per nomen eius iurabis.

Respondeo dicendum quod nichil prohibet aliquid esse secundum se bonum quod tamen cedit in malum eius qui non utitur eo convenienter. Sicut sumere eucharistiam est bonum et tamen qui indigne sumit iudicium sibi manducat et bibit. Ut dicitur i ad Cor. xi. Sic igitur in proposito dicendum est quod iuramentum secundum se est licitum et honestum quod patet ex origine et ex fine. Ex origine quidem quia iuramentum est introductum ex fide qua homines credunt deum habere infallibilem veritatem et universalem omnium cognitionem et provisionem. Ex fine autem quia iuramentum inducitur ad iustificandum homines et ad finiendum controversias. Ut dicitur ad Hebr. vi. Sed iuramentum cedit in malum alicui ex eo quod male utitur eo id est sine necessitate et cautela debita. Videtur enim parvam reverentiam habere ad deum qui eum ex levi causa testem inducit quod non presumeret de aliquo viro honesto. Imminet etiam periculum periurii quia de facili homo verbo delinquit. Secundum illud Jacobi iii. Si quis verbo non offendit hic perfectus est vir. Unde et Eccli. xxiii dicitur. Iurationi non assuescat os tuum. Multi enim casus illi.

Ad primum ergo dicendum quod Ieronimus super Matheum dicit. Considera quod salvator non per deum iurare prohibuit sed per celum et terram. Hec enim consuetudo iurandi pessima habere consuetudinem habere iudei noscuntur. Sed ista responsio non sufficit. Quia Jacobus addit neque per aliud quodcumque iuramentum. Et ideo dicendum est quod sicut Augustinus dicit in libro contra mendacium. Apostolus in epistolis suis iurans ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est dico vobis non iurare omnino. Ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur. Ex facilitate iurandi ad consuetudinem. Ex consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non invenitur iurasse nisi scribens in qua consideratio cautior non habet linguam precipitem.

Ad secundum dicendum quod sicut Augustinus dicit in libro de sermone domini in monte. Si iurare

vel suas
tagiis, devitate venie infirmi-
tatem eorum quibus aliquid suadeo
que utique infirmitas malum est.
Itaque non dixit quod amplius est
malum est. tamen enim non malum facit
is qui bene utitur iuratione ut alii
persuadeas quod alii persuades. sed
a malo est illius cuius infirmitate
iurare cogeris. Item idem contra quosdam
qui iurat non temptat deum quia
non implorat divinum auxilium absque
utilitate et necessitate et ideo non
exponit se alicui periculo. Si deus
testimonium adhibere voluit ipse
sciens adhibebit aut ipso tes-
timonio infuso qui illuminabit ab-
scondita tenebrarum et mani-
festabit consilia cordium. Et dicitur
i. ad Cor. iiii. Et illud testimonium
nulli iurati deficiet vel quod
eo vel quo eum. q

Ad iiii sic proceditur. videtur quod in-
convenienter ponantur tres
comites iuramenti iustitia iu-
dicium et veritas. Ea enim quorum
unum includit reliquum non sunt co-
numeranda tamquam diversa. sed horum
tria unum includit reliquum. quia
veritas pars iustitie est. secundum Tullium
Iudicium autem est actus iustitie
ut dictum habitum est quod inconveni-
enter numerantur tres comites iu-
ramenti. Item Multa alia re-
quiruntur ad iuramentum scilicet devotio
et fides qua credamus deum
omnia scire et metuere non posse.
ergo videtur quod insufficienter enu-
merantur tres comites iuramen-
ti. Item hec tria in quolibet opere
humano inquirenda sunt. nihil
enim debet fieri contra iustitiam aut verita-
tem aut sine iudicio. secundum illud i. ad
Thi. v. Nihil facias sine prin

dicio i. sine precedenti iudicio
ergo hec tria non magis debent as-
sociari iuramento quam aliis huma-
nis actibus. Sed contra est quod dicitur
Iere. iiii. Iurabis vivit dominus in veri-
tate in iudicio et iustitia. Respondeo dicendum quod
ponens. Respondeo dicendum quod advertendum
est quod iusiurandum hos habet
comites scilicet veritatem iudicium et
iustitiam. Item ... dicendum quod sicut supra
dictum est iuramentum non est bonum
nisi ei qui bene utitur iuramento.
Ad bonum autem usum iuramenti duo
requiruntur. Primo quidem quod aliquis
non leviter sed ex rationabili causa
et discrete iuret. et quantum ad hoc
requiritur iudicium scilicet discretionis
ex parte iurantis. Secundo quantum ad hoc quod
quod iuramentum confirmatur ut scilicet neque
sit falsum neque sit ad illicitum.
Et quantum ad hoc requiritur veritas
per quam aliquis iuramento confirmat quod verum
est. et iustitia per quam confirmat quod
licitum est. Iudicio enim caret iu-
ramentum incautum. veritate autem iu-
ramentum mendax. iustitia autem iura-
mentum iniquum sive illicitum. Ad primum ergo dicendum
quod iudicium non sumitur hic prout
est executio iustitie sed prout iudicium discre-
tionis ut dictum est. neque etiam
veritas hic accipitur secundum quod est pars
iustitie sed secundum quod est quedam
conditio locutionis. Ad secundum dicendum quod
et devotio et fides et omnia
huiusmodi que exiguntur ad debitum
modum iurandi intelliguntur
in iudicio. Alia enim duo pertin-
ent ad rem de qua iuratur ut di-
ctum est. Quamvis possumus dicere quod iusti-
tia pertinet ad causam pro qua
iuratur. Ad iii dicendum quod in iur-
amento est magnum periculum tum
propter dei magnitudinem cuius

c ij

testimonium invocatur tum etiam propter l

testio~ inuocatur cum eius ppri
labilitate lingue humane cuius
uba iuramto confirmatur. et
io huius magis requiritur adiu
ramentu quam ad alios humanos actus

Ad iiii sic proceditur. vi quod
iuramtu no sit actus reli
gionis siue latrie. actus em latrie
fiu tr aliqua sacra et diuina
s, iuramenta adhibent tr contrauersi
as humanas. et aplus dicit ad he
bre. vi. ergo iurare no est actus
religionis seu latrie. Pr. ad re
ligione ptinet deo cultu. ad
offerre ut tullius dicit. s; ille
qui iurat nichil deo offert s; de
um inducit testem ergo iurare no
est actus religionis. Pr. fis
religionis seu latrie est reuerentia
deo exhibere h' a' no est fis iur
amti. s; potius alicuius ubi confir
mare ergo iurare no est actus re
ligionis. Sz contra est quod dicit deut
vi. Dnm deu tuu timebis et
ipi soli seruies et p nome illi
iurabis. loquitur aut ibi de seruitu
te latrie. ergo iurare est actus latrie.
Rndeo dicendum quod sicut exdictis patz
ille qui iurat inuocat diuinum
testio~ ad confirmadu ea que dicit
nichil aut confirmatur nisi p aliquid
quod certius est et potius. et io
in hoc ipso quod homo p deu iurat confi
tetur deu potiorem. ut pote
cuius ueritas est indefectibilis et
cognitio uilis. et sic aliquo mo deo
reuerentia exhibz. Unde et
aplus ad hebr. vi. dicit homines
p maiores se iurant. Et ieronimus dicit
sup math. quod qui iurat aut vene
ratur aut diligit eu p que iurat.
Phus etia dicit i. i. metthi. quod
iu
ramentu est honorabilissi~.
exhibere aut reuerentia deo ptinet
net ad religionem siue latriam.
Unde manifestu est quod iurame~tu
est actus religionis siue latrie.
Ad i. ergo dicendum quod in iuramento
duo considerant. s. testio~ quod i
ducitur et hoc est diuinum. et id
p quo inducit testio~ ut quod fac
necessitatem testiom~ induce
di et hoc est humanum ptinet ergo
iuramtum ad religionis ratione
primi no aut ratione scdi. Ad ii
dicendum quod in hoc ipso quod ad assumit
deu in testem p modu iuramenti
confitet eu maiore quod ptinet
ad dei reuerentia et honorem.
Ad iii dicendum quod oia que facimus debemus
in dei reuerentia facere. et io nichil
prohibet si in hoc ipso quod intendimus
homines certificare deo reuerentiam
exhibeamus. sic em debemus
ad in dei reuerentia facere et exhi
bilitas p prio pueniat quia
etia deus operatur ad sua gloriam
et nram utilitatem.

Ad v sic proceditur vi quod iuramentu
sit appetendum et frequentandum
tamquam utile et bonum.
Sicut em uotum est actus latrie
ita et iuramtu. s; facere aliquid
ex uoto est laudabilius et magis
meritorium quia uotum est actus latrie
ut supra dictu est. ergo pari ratione
facere ut dicere aliquid cu iuramento
est laudabilius. et sic iurame
tu est appetendum tamquam p se bonum.
Pr. ieronimus dicit sup math. quod qui
iurat venerat aut diligit eu
p que iurat. s; uenerari aut di
ligere deum est est appetendu
tamquam p se bonum. ergo et iurare.

Pr(eterea) Iuramentu(m) ordinat(ur) ad (con)fir
mationem seu certificacione(m) s(ed) q(uod)
ip(s)o dictu(m) suu(m) (con)firmet bonu(m) est
q(uo)d iuramentu(m) est appetendu(m) ta(m)
q(uam) bonu(m). C(ontr)a q(uod) est q(uod) d(icitu)r eccl(esiastic)i
xxiij Vir multu(m) iurans r(e)
plebit(ur) iniquitate. Et Aug(ustinus) d(icit)
(contra) m(en)d(aci)o q(uod) mandatu(m) q(uod) p(er)ceptu(m)
dni de prohicione iuramenti adh(ibitum)
positu(m) est ut q(ua)ntu(m) i(n) te e(st) no(n)
affectes no(n) q(uod) (con)bono tu(m) ali
qua delectacione appetens iusiu
randu(m). R(espon)d(e)o d(icendu)m q(uod) i(d) q(uod) no(n) q(ue)r(itu)r
n(isi) ad subueniendu(m) alicui defectu(m)
no(n) numerat(ur) i(n)t(er) ea que s(un)t appetenda
s(ed) i(n)t(er) ea que s(un)t n(ecessa)ria. sic p(at)z
de medicina que q(ue)rit(ur) ad subue
niendu(m) infirmitati. Iuramentu(m)
aut(em) queritur ad subueniendu(m)
alicui defectui quo s(cilicet) vnus ho(mo)
alii diffidit. Et i(de)o iuramentu(m)
no(n) est h(ab)endu(m) i(n)t(er) ea q(ue) s(un)t p(er) se
appetenda s(ed) i(n)t(er) ea que s(un)t
huic uite n(ecessa)ria quib(us) i(n)debite
utit(ur) ~~q(ui)~~ q(ui)cu(m)q(ue) eis utit(ur) ult(ra)
t(er)minos n(ecess)itat(is). Vnde Aug(ustinus)
d(icit) (contra) m(en)d(aci)o de s(er)mone d(omi)ni i(n) monte
qui intelligit no(n) i(n) bonis i(d) (est) p(er) se
appetendis s(ed) i(n) n(ecessa)riis iuracio(n)e(m)
h(abe)nda(m) r(e)frenet se q(ua)ntu(m) p(otes)t ut
no(n) ea utat(ur) n(isi) n(ecess)itas cogat.
Ad (secundum) d(icendu)m q(uod) alia racio est
de uoto et de iuramento na(m) p(er)
uotu(m) ad in(honorem) d(e)i reu(er)enciam ordinam(ur).
Vnde ex h(oc) ip(s)o fit r(e)ligionis
actus s(ed) i(n) iuramento e(conuers)o reuere(n)
cia di(vi)ni no(min)is assumitur ad p(ro)
missi (con)firmatione(m) et i(de)o illud
q(uod) iuramento (con)firmat(ur) no(n) p(ro)pt(er)
h(oc) fit r(e)ligionis actus q(ui)a s(ecundu)m s(e)
ne(que) morales actus sp(eci)es sor
tiuntur. Ad (tertium) d(icendu)m q(uod) ille qui

iurat utit(ur) quide(m) uener(aci)one
aut dilectione eius p(er) q(uem) iurat no(n)
aut(em) ordinat iuramentum ad uen(er)
andu(m) aut diligendu(m) eu(m) p(er) que(m)
iurat. S(ed) ad aliquid aliud q(uo)d est
n(ecessa)riu(m) (pre)senti uite. Ad (quartum) d(icendu)m q(uod)
sicut medicina est utilis ad sanan
du(m) et tu(m) q(ua)nto est uirtuosior tan
to maius nocumentu(m) inducit si no(n) de
bite sumatur. Ita eciam iuram
tu(m) quide(m) utile est ad (con)firmac(ione)m
tu(m) q(ua)nto est magis uenerandu(m) tanto
est magis p(er)iculosu(m) nisi debite
(con)ducat ut d(icitu)r eccl(esiastic)i xxiij. Si fru
strauit i(d est) decepit fr(atr)em delictu(m)
illius sup(er) ip(su)m erit et si dissi
mulau(er)it q(uod) (con)sideracione(m) iurando fal
so deliquit d(icitu)r q(ui)a s(cilicet) simulata equi
tas est dupl(e)x iniquitas et si in
uanu(m) iurau(er)it i(d est) sine debita ca
usa et necessitate no(n) iustificabitur.

Ad q(ua)rtu(m) sic p(ro)cedit(ur). Vi(detur) q(uod) no(n) lice
at p(er) creaturas iurare. D(icit)ur
en(im) Mt v. Ego dico uobis no(n)
iurare o(mn)i(n)o neq(ue) p(er) celu(m) nec p(er) t(er)
ra(m) neq(ue) p(er) ierosolimam neq(ue) p(er) caput
tuu(m). Q(uo)d exponens Ier(onimus) d(icit) (con)
sidera q(uod) hic saluator no(n) p(er) deu(m)
iurare p(ro)hibuit s(ed) p(er) celu(m) et t(er)ra(m).
Pr(eterea) pena no(n) debet(ur) nisi cul
pe s(ed) iuranti p(er) creaturas adhi
betur pena. D(icitu)r n(am) xxij q(uestio) i
Clericu(m) p(er) creatura(m) iurante(m) ac
riue obiurgandu(m) si p(er)stit(er)it i(n)
uicio excom(m)unicandu(m) placuit (er)go
illicitu(m) est p(er) creaturas iurare.
Pr(eterea) Iuramentu(m) est actus la
trie sicut dictu(m) est. S(ed) cultus latrie
no(n) debet(ur) alicui creature. Vt
patz Ro(manos) i c(apitulo) no(n) (er)go licet iurare
p(er) aliq(ua)m creatura(m). S(ed) (contra) est q(uod)
Joseph iurauit p(er) salute(m)

cōtionis. Et legitur gen. xliii.
de ꝯsuetudine egiptiorum iurat per salutem
et per reliquias et per sanctos. ¶
Tertio dicendum quod sicut supra dictum est
duplex est iuramentum. Unum quidem
quod fit per simplicem contestationem quando
scilicet dei testimonium invocatur et hoc iura
mentum innititur divine veritati sicut
et fides. Fides autem est per se quidem
et principaliter de deo qui est ipsa
veritas. Secundario etiam de creaturis in qui
bus veritas dei relucet ut supra
habitum est. Et similiter iuramentum princi
paliter refertur ad ipsum deum cuius testimonium
invocatur. Secundario autem assum
untur ad iuramentum aliqua creature
non propter se sed inquantum in eis divina ve
ritas manifestatur sicut iuramus
per ewangelium id est per deum cuius veritas
in ewangelio manifestatur et per sa
nctos qui hanc veritatem crediderunt
et observaverunt. Alius autem mo
dus iurandi est per execrationem
et in hoc iuramento inducitur creatura
aliqua ut in qua divinum iudicium ex
erceatur. Et sic solet homo iurare per
caput suum vel per filium suum aut
per aliquam aliam rem quam diligit sicut
et apostolus iuravit ii ad cor. i.
dicens Ego testem deum invoco
in animam meam. Quod autem Joseph
per salutem pharaonis iuravit utro
que modo potest intelligi vel per modum
execrationis quasi salutem pharaonis
obligavit deo vel per modum conte
stationis quasi contestando veritatem
divine iusticie ad cuius executionem
principes terre constituuntur. ¶ Ad .i.
ergo dicendum quod deus prohibuit iurare
per creaturas ita quod eis adhibe
atur reverentia divina. Unde
Jeronimus ibidem subdit quod iudei per an

gelos et cetera huiusmodi iurantes cre
aturas venerabantur dei hon
ore et eadem ratione punitur secundum
canones clericus per creaturam iu
rans quod ad blasphemiam infideli
tatis pertinet. Unde in sequenti capitulo
dicitur. Si quis per capillum dei vel ca
put iuraverit vel alio modo blas
phemia contra deum usus fuerit si in ec
clesiastico ordine est deponatur.
Et per hoc patet responsio ad ii. ¶ Ad iii.
dicendum quod cultus latrie adhibetur ei
cuius testimonium iurando invocatur
[struck through]. Et ideo precipitur Exo.
xxiii. Per nomen externorum deorum non iu
rabitis. Non autem exhibetur cultus
latrie creaturis que in iuramen
to assumuntur secundum modos predictos.

Articulus ii. Secundo queritur utrum iuramentum
non habeat vim obligandi.
Videtur quod non. Inducitur enim iuramentum ad confir
mandum veritatem eius quod dicitur. Sed qui
ad dicit de futuro verum dicit
etiam si non eveniat quod dicit. Sic
ut Paulus quamvis non iverit
corinthum sicut dixerat non tamen
est mentitus. Ut patet ii. ad cor.
i. Ergo videtur quod iuramentum non sit
obligatorium. ¶ Preterea. Virtus non est
virtuti contraria. Ut dicitur in predica
mentis. Sed iuramentum est actus virtutis
ut dictum est. Quandoque autem esset contra
virtutem vel in aliquod eius impedi
mentum si quis servaret id quod iura
vit sicut cum aliquis iurat se fa
cere aliquod peccatum. Vel cum iurat de
sistere ab aliquo opere virtutis. Ergo iu
ramentum non semper est obligatorium.
¶ Preterea. Contingit aliquem invitum compe
lli ad hoc quod sub iuramento ali
quid promittat. Sed tales a iuramenti ne
xibus sunt per romanos pontifices

tes absoluti Et hic oritur dubitatio
iurando tamen utrum in ea que ?
quod iuramentum non sit obligatorium
¶ Secundo Nullus potest obligari ad
duo opposita sed quoniam oppositum est
quod intendit iurans et quod intendit
ille cui iuramentum prestatur ergo iu
ramentum non sit est obligatorium
¶ Sed contra est quod dicitur Deuteronomium v Redde
es domino iuramenta tua ¶ Respondeo dicendum
quod obligatio refertur ad aliquid quod
est faciendum vel dimittendum
Unde non videtur respicere iuramentum
assertorium quod est de presenti vel de
preterito vel etiam iuramentum de hiis
que sunt per alias causas fienda
Sicut si quis iuramento assereret
quod cras pluvia esset futura sed so
lum de hiis que sunt fienda per illum
qui iurat Sicut autem iuramentum
assertorium quod est de preterito vel presenti
debet habere veritatem Ita etiam et
iuramentum de hiis que sunt fie
da a nobis in futurum et ideo utrumque
iuramentum habet quandam obligationem
diversimode tamen quia iuramento quod
est de preterito vel presenti obligatio
est non respectu rei que iam fu
it vel est sed respectu ipsius actus
iurandi ut scilicet iuret id quod iam
verum est vel fuit Sed iuramento quod
prestatur de hiis que sunt fienda a
nobis obligatio cadit econverso super
rem quia aliquis iuramento firmavit
tenetur enim aliquis ut faciat verum esse
id quod iuravit alioquin deest veri
tas iuramento Si autem est talis
res que in eius potestate non
fuit deest iuramento discretio
nis iudicium nisi forte quod erat
possibile quando iuravit ei redda

tur impossibile per aliquem eventum
Puta cum aliquis iuravit se pecuni
am soluturum que ei postmodum
vi vel furto subtrahitur tunc
enim videtur excusatus esse a faciendo
do quod iuravit licet teneatur fa
cere quod in se est Sicut etiam supra
circa obligationem voti diximus Si
vero sit quidem possibile fieri sed fieri
non debeat vel quia est per se ma
lum vel quia est impeditivum boni
tunc iuramento deest iustitia
Et ideo iuramentum non est servandum
in eo casu quo est peccatum vel boni
impeditivum Secundum enim utrumque ho
rum vergit in deteriorem exitum Sic
ergo dicendum est quod quicumque iurat aliquid
se facturum obligatur ad id
faciendum ad hoc quod veritas imple
atur Si tamen alii duo co
mites assint scilicet iudicium et iustitia
¶ Ad primum ergo dicendum quod aliud est de serm
one aliud de iuramento in quo
divinum testimonium imploratur Sufficit
enim ad veritatem verbi quod aliquis dicat
id quod proponit se facturum quia
hoc iam verum est in sua causa scilicet
in proposito facientis Sed iuramentum
adhiberi non debet nisi in re de qua
aliquis firmiter certus est Et
ideo si iuramentum adhibeatur propter
reverentiam divini testimonii quod in
vocatur obligatur homo ut faci
at esse verum id quod iuravit se
cundum suam possibilitatem nisi in deteriorem
exitum vergat ut dictum est
¶ Ad secundum dicendum quod iuramentum potest
vergere in deteriorem exitum dupliciter
Uno modo quia ab ipso principio habet
peiorem exitum vel quia est secundum se
malum Sicut cum aliquis iu
rat se adulterium patraturum

siue quia est maior bonum impeditiuum. Puta si aliquis iurat se non intraturum religionem uel quod non fiet clericus aut quod non accipiet placorum iustitiquo expedit eum accipere. Uel si quia est turpis. turpis enim iuramentum, apertius illicitum est. Differunt tamen quia si quis iurat se facturum aliquod peccatum et peccat iurando et peccat iuramentum seruando. Si quis aut iurat se non facturum aliquod melius bonum quod tamen facere non tenetur peccat quidem iurando iuramentum contra obiectum spiritu sancto qui est bonum propositi inspirator. non tamen peccat iuramentum non seruando. sed multo melius facit si non seruet. Alio modo uergit in deteriorem exitum per hoc quod de nouo emerserat quod fuit inpremeditatum sicut patet in iuramento herodis qui iurauit puelle saltantis se daturum quod petisset. Hoc enim iuramentum potuit esse a principio licitum intellecta debita conditione scilicet si peteret quod dare liceret. sed impleto iuramenti fuit illicita. Unde Ambrosius dicit in i de officiis est quod officium non numquam promissum soluere sacramentum sicut herodes qui necem Iohannis prestituit ne promissum negaret. Ad iiii dicendum quod in iuramento quod quis iurat alicui est duplex est obligatio. Una quidem qua obligatur homini cui aliquid promittit et talis obligatio tollitur per remissionem quia ille cui debetur debet sed mereri ut ei promissum non seruetur. Alia aut est obligatio qua quis obligatur deo ut impleat quod per nomen eius promisit et talis obligatio non tollitur in foro conscientie quia magis debet dampnum temporale sustinere quam iuramentum uiolare. Potest tamen repetere in iudicio quod soluit uel prelato denunciare non obstante si quis iurauit quia tale iuramentum uergeret in deteriorem exitum esset enim quia iusticia publica. Romani aut pontifices ab huiusmodi iuramentis homines absoluerunt non quia decernentes huiusmodi iuramenta non esse obligatoria sed quia huiusmodi obligationes ex iusta causa relaxantes. Ad iiii dicendum quod quando non est eadem iurantis intentio et eius cui iurat si hoc prouenit ex dolo iurantis debet iuramentum seruari secundum sanum intellectum eius cui iuramentum prestatur. Unde Isidorus dicit quacumque arte uerborum quis iuret deus tamen qui conscientie testis est. ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit quod hoc intelligatur de doloso iuramento patet per illud quod subditur dicitur reus fit qui et nomen dei in uanum assumit et proximum dolo capit. Si aut iurans dolum non adhibeat obligatur secundum intentionem iurantis. Unde Gregorius dicit xxvi moralium. Humane aures talia uerba nostra iudicant qualia foris sonant. Diuina uero iudicia talia foris audiunt qualia ex intimis proferuntur.

Ad viii sic proceditur. Videtur quod a maior sit obligatio iuramenti quam uoti. Uotum enim est simplex promissio sed iuramentum super promissionem adhibet diuinum testimonium. ergo maior est

obligacio iuramenti q̄ uoti
¶ ꝯ̄ dubitatur solet ꝑforiq̄
ꝯsi maior · s; uoti interdum ꝯf
matur iuramento ergo iuramentum
est forcius q̄ uotum ¶ ꝯ̄ obli
gacio uoti causatur ex debi
gacio uoti causatur ex debi
beracione ut sup̄ dictum est · ob
ligacio aut iuramenti causatur
ex diuina ueritate cuius testimonium
inuocatur · s; ergo ueritas dei excedit
aut deliberacionem hominis videtur
q̄ obligacio iuramenti sit forcior
or q̄ obligacio uoti ¶ ꝯ̄ contra
quia uotum obligat ad deo contra
mentum obligat interdum homini
magis aut obligat homo deo q̄ homini
ergo maior est obligacio uoti q̄
iuramenti ¶ R̄o dicendum q̄ utraque obliga
cio scilicet iuramenti et uoti causat
ex aliquo diuino aliter tamen et aliter
Nā obligacio uoti causat ex fide
litate qua deo debemus ex qua
tenemur ut ei promissum sol
uamus · obligacio aut iuram
ti causat ex reuerencia q̄ debemus
ei ex qua tenemur q̄ uerificemus id q̄
ꝑ nomine eius promittimus · Vnde ad
infidelitas irreuerenciam continet
s; non conuertit · Videtur enim infideli
tas subiecti addimum esse maxima
irreuerencia · et ideo uotum ex racione
sua magis est obligatorium quam
iuramentum ¶ Ad · i · ergo dicendum q̄ uo
tum est promissio non quecunque s;
deo facta cui infidelem esse ꝑ
iussimum est ¶ Ad · ij · dicendum q̄ iura
mentum non adhibetur uoto qua
si aliquid firmius s; ut ꝑ duas res
immobiles maior firmitas ad
hibeatur ¶ Ad · iij · dicendum q̄ delibera
cio dat firmitatem uoto quantum
est ex parte uouentis hic tamen ma
iorem firmitatem causa ex parte di

ui uotum offertur ¶
Ad · x · sic proceditur videtur q̄ nul
lus possit dispensare iu
ramento · sicut enim ueritas requiritur
ad iuramentum assertorium quod est
de preterito uel presenti ita eciam ad
iuramentum promissorium quod est de
futuro · s; nullus potest cum aliquo
dispensare q̄ de preteritis uel presenti
bus iurat contra ueritatem · ergo eciam ne
lus potest dispensare q̄ non faciat
aliquis esse verum id quod cum iura
mento promisit ¶ ꝯ̄ · ij · Iuramentum
promissorium inducitur ad utilitatem
eius cui fit promissio s; ille ut
videtur non potest relaxare quia
est contra diuinam reuerenciam · ergo multo
minus per aliquem potest super hoc dispen
sari ¶ ꝯ̄ · iij · In uoto quilibet episcopus
potest dispensare exceptis quibusdam
dam uotis que soli pape reseruantur
ut sup̄ habitum est · ergo pari racione
in iuramento si esset dispensabile
quilibet episcopus posset dispensare
quod tamen videtur esse contra iura non
ergo videtur q̄ iuramento possit dis
pensari ¶ ꝯ̄ · Sz · quia est q̄ uotum est maioris
obligacionis q̄ iuramentum ut sup̄
dictum est s; in uoto potest dispens
ari ergo iuramento ¶ R̄o dicendum q̄
sicut sup̄ dictum est · necessitas dis
pensacionis tam in lege q̄ in uoto
est propter hoc q̄ id q̄ in se uel uel
est consideratum utile et honestum est
s; aliquid particulare euentum potest
esse inhonestum et nocivum q̄ non
potest cadere nec sub lege nec sub uo
to · Sz aut aliquid sit inhonestum
uel nocivum repugnat huius quod
debet attendi iuramento · Ita
si sit inhonestum repugnat uerita
si sit nocivum repugnat iudicio

Et io qi racoe eiu iuramto
dispesari pt q Ad i. s dd q
dispensacio que fit iuramento
no se extendit adh q ad q
iuramtu fiat / h em est ipossi
tu obsuacio iuramti cadat sub
precepto dino q no est dispen
sab adh se extendit dispensa
co iuramti ut id q subiurato
cadebat subiuramto no cadat
qi no emo debita matia iu
ramti / sicut et deuoto supdicu
q aut iuramti assertory qd
est depito ut psenti inqda
necessitate ia trisit et imuta
bili factu est. Et io dispensacio
no refert admatiaz q istat
adpm actu iuramti Vnde ta
lis dispensacio diverte esset
q preceptu s matia iuramti
pmissory est aliq futuru qd
variari pt Ita s q ialiquo
euetu pt esse illicitu et noci
uu et pqns no esse debita
matia iuramti Et io dispen
sai pt iuramto pmissorio
qz talis dispensacio respiciat ma
tiam iuramti et no pariatur
precepto diuio deiuramti ob
suacoe q Ad q dd q ho pt ali
pmitte ad subiuramto dupr
vno mo qi ptinens ad utili
tate ipius Puta si subiura
mto pmittat se suiturs ei ul
pecuniam daturz et atali pmi
ssione pt absolue ille cui p
missio facta est Intelligitur
em ia ei soluisse pmissiem
qn facit de eo s eius volunta
tem Alio mo pmittit aliq
alii qd ptinet adhonorem di
ul vtilitatem alioy / puta si
aliquis iuramto pmittat ali

cui se intraturu ?ligione ul
aliq opus pietatis facturu et
tunc ille cui pmittitur no pt
absolue pmittente qz pmiss
io no est facta ei pncipaliter
s deo nisi forte sit iposita
pdicio s si illi videbit aut p
mittit ul ad aliud tale q Ad
iij dd q qnz illud qd cadit sub
iuramto pmissorio est manifeste
?pugnans iusticie ut quia est
pctm / sicut cu quis iurat se fa
cturu homicidiu ul qz e maior
bom impeditiuu sicut cu quis
iurat se no intraturu religioz
et tale iuramtu dispensacioe
no indiget / s i pmo cau tenet
ad tale iuramtu no suae In s[e]co
aut casu licitu est et suae et no
suae ut sup dcm est Qnz vo
aliq subiuramto pmittit de q
dubiu est utr sit licitu psiciu
ul nociuu aut simpr ul ialiq
casu et in h pt quilz epus dis
pensare / Qnz vo subiuramto
pmittit aliq q est manifeste li
bitu et utile et in tali iurameto
no vi hre locu dispesacio ul p
mutacio / n ad melius faciedam
occurrit adpmez utilitatem qd ma
xime vi ptinere adpotestatem
ppe qui habz cura vlis ecclesie
ul etia absoluta ?laxacio qd
etia ad papa ptinet / i omibus
gnalit que addispensacioz res
ecclasticay ptinent sup quas
habz plenitudiez potestatis
sicut admiquq q ptinet mutue
iuramtum q a sibi subdit fa
ctu est / s ea q eius ptati s[u]b
duntur / sicut pt pr irritare
iuramentu puelle et vir ux
oris Vt dr nm xxx. sic sup de
voto dictum est

Adhuc sic queritur utrum iuramentum non impediatur propter aliquam conditionem persone vel temporis. Iuramentum enim ad confirmationem inducitur extra de pactis c. quoniam ad hebreos vi. Sed in nullo omnes homines conveniunt quam in confirmatione dictorum suorum et quolibet tempore.
Quero utrum iuramentum non impediatur propter aliquam conditionem persone vel temporis. Dicendum quod sic. Sicut clamans est iurare per deum quam per ewangelia. Unde extra de [illegible] dicitur cum aliqua causa sunt modicum unde facere qui iurat per deum in quod qui iurat per ewangelium magis aliquid fecisse videtur. Quibus dicendum est stulti scriptura super dominum statuere sunt non deus extra de scripturas. Sed quolibet conditionis persone et quolibet tempore magnum locum ad conveniendum iurare per deum. Sed contra modo magis licitum est eius iurare per ewangelia. Quero quod duo causatur ex contrariis causis qua convenientes sunt contrariorum. Sed aliquis excludunt a iuramento propter defectum persone sicut pueri ante xiiii annos. Et illi qui semel fuerint periuri non. Quero utrum aliquis prohibeatur iurare vel propter dignitatem sicut clerici aut etiam propter tempus sollempnitatem. Dicendum quod sic. Nullus homo in venis inter [illegible] in mundo est tanta dignitatis sicut angeli. Dicit enim Mt. xi. quod qui minor est in regno celorum maior est illo scilicet Iohanne baptista adhuc in mundo vivente. Sed angeli quidem iurare. Dicit enim Apocalipsis x. quod angelus iuravit per viventem in secula seculorum quod nullus homo propter dignitatem debet excusari a iuramento. Quero. Contra est quod hic ii. q. v. presbiter vice iuramenti per sanctam consecrationem interrogetur. Extra xxii. q. v. dicitur. Nullus ecclesiasticus ordinis cuiquam laico quicquam super sacra ewangelia iurare presumat. Quero. Dico dicendum quod in iuramento duo sunt consideranda. Unum quidem ex parte dei cuius testimonium inducitur et quantum ad hoc debetur iuramento maxima reverentia et propter hoc iuramento excluduntur et pueri ante annos pubertatis qui non coguntur adiurandum quia non dum habent perfectum usum rationis quo possint cum debita reverentia iuramentum prestare. Et etiam periuri qui ad iuramentum non admittuntur quia ex preteritis presumuntur quod debitam reverentiam iuramento non exhibebunt et propter hoc etiam ut iuramento debita reverentia exhibeatur. Dicit dicit xxii. q. v. Honestum est ut qui in sanctis audet iurare hoc ieiunus faciat cum omni honestate et timore dei. Aliud autem considerandum ex parte hominis cuius dictum iuramento confirmatur. Non enim indiget dictum hominis confirmatione nisi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati persone ut dubitetur de veritate eorum que dicit. Et ideo personis magne dignitatis non convenit iurare. Quero. Presbiter quod dicit ii. q. iiii. c. si quis presbiter. Quero. Sacerdotes ex levi causa iurare non debent. Tamen pro aliqua necessitate vel magna utilitate licitum est eis iurare et precipue pro spiritualibus negociis. Propter hoc etiam iuramentum competit prestari in sollempnibus diebus quibus est spiritualibus rebus vacandum. Non spiritualibus autem tunc sunt iuramenta prestanda pro rebus temporalibus nisi forte ex magna necessitate. Quero. Ad iii. quod dicendum quod quidam sunt qui dicunt [illegible]

9firmaie no possit gpt de
sertu eo₄ et quide sit q₄
dictu adeo debat esse certu
q 9firmatõe no equat. Ad
y dd q iuramtu sedy se 9
sidatu tanto maus est et ma
gs obligat qto maius est id p
quod iurat. vt Aug dt ad
publicolã et ff. h maius est iu
rare p deu q p euangelia ff
pt esse eo' gpt modu iura
di ut pote si iuramtu qd
sit p euangelia fiat cu quadã
deliberatõe et solepnitate iur
amtu aut qd sit p deu fiat
leuiter et abs deliberatõe. Ad
iiii dd q nichil phibet ad
tolli ep̃ia p's causs q'modu
sup habudane et defectus
et hoc mo aliqu impediuntur
iurado quia sut maior au
ctoritas q̃ q eos decreat iur
are. Aliqu uo quia sut mior
auct q̃ q eo₄ iuramento stet.
Ad iiii dd q iuramtu ang
eli inducit no gpt defectu
ip̃ius q no sit eius simplici
dicto credendu. sz ad ostede
du id q di ex infallibili di di
spositoe p'cede sicut et deus
aliqn in scriptura iurans idu
cit ad ostendend immobilitate
eius qd dr sicut apls dt ad
hebreos vi.

Deinde 9siderand'
est de assumptoe
diui nois p mo
du adiuratois.
Et ci h querut'
tria. P'mo utr licat adiura
re hoies. 2° utr liceat adiu
rare demones. Tercio utr
liceat adiurare irrationalis
creaturas.

Ad p'mu sic p'cedit vi q no li
ceat hoiem adiurare.
dt em Orige sr Mt. Estio
qui no optat ut vir q vult
sz euangeliu viuere adiuret
altem. Si em iurare no licet
qtu ad euagelicu xpi mand
atu notu est q n° adiurare
altem licet gpt ea maifestu
est qu p'ncipes sacdotu ihm
illicite adiurauit p deu
uiuu. Pr cumq adiurat
aliquem quodã mo ipm gpel
lit. Sz no licet alii inuitu coge
re. g° vi q n° liceat aliqu adiu
rare. Pr adiurare est aliqu
adiuradu inducere. Sz iducere
aliqu adiurandu est supio₄
qui inferioribus iuramta ipo
nut. g° inferiores superiores su
os no possut adiurare. Sed
9t est q etiã deu obsecram'
p aliqua sacra obtestantes.
Aplus etiã fideles obsecrat
p misericordia dei. vt p₃ Ro. xii.
qd vi ad q'dã adiuratom p'ti
nere. g° licitu est alios adiur
are. Rn° dd q ille qui iurat
iuramento p'missio p reue
rentia diui nomis qd ad 9firma
tione p'missionis sue inducit
se ipm obligat ad faciendu
q p'mittit. q est se ipm imo
biliter ordiare ad aliquid a
gendu. Ita etiã et alios su
periores quide deprecando i
feriores aut iperando ut ex
supradictis patet. Cu igit vt
q ordinatio p aliqd diuinu
9firmatur est adiuratio in h
terminis differt q ho est sup
o₄ actuu dns no aut dns
eo₄ que sut ab alio ageda

Sicut a ho se
ipm ordinare
pt ad aliqd agedu.

Et io sibi ipi pt necessita-
tem impone ꝑ diuini nominis
inuocationē. Itē aut hāc neces-
sitatem pt alijs īpone ut subdi-
tis quos pt excōicatōis sn̄ia
urtute ꝯpelle. Si igit aliq̄s
ꝑ inuocationē diui nominis ul eiꝰ
bñz rei facie aliqm̄ nō sibi sb-
dito adiurādo nc̄itatē agēdi
aliquid īpone intendit sic
īponit sibi ipi adiurādo. talis
adiuratio illicita est qz usur-
pat ꝑtātem talem qua nō
habet. Tn̄ ꝑt aliq̄s necessita-
tem supiores suos ꝯ īferiores
tali gn̄e adiurationis astringere
possūt. Si uo intendat solū
ꝑ reuerentia diuini nōis ul aliq̄
rei sacre ad ab alio obtinere
absqz necitate impone. talis
adiuratio licita est ī qualibz
¶ Ad .i. q° dō q Digestū loqr
de adiuratōe qua quis alic
necitate īpone intēdit sicut
īponit sibi ipi iurādo. sic .n.
ꝑ ncipes sacerdotū ꝑsumit dn̄m
ihm xp̄m adiurare. ¶ Ad .ij.
dō q iō illa ꝓcedit de adiu-
ratōe que necitate īponit. ¶
Ad .iij. dō q adiurare nō est
aliq̄ adiurandū induce sꝫ ꝑ
ꝯpāca similitudinem irritanti ad se
inducti aliū ad ad agendū
quoniā alit tn̄ adiuratōe uti-
tur ad hoiem et alit ad dm̄.
Ita adiurādo hoies eoꝝ uo-
luntate ꝯ reuerentiaz rei sacre
īmutare intendimꝰ. q quid
nō intendimꝰ ī deū cuiꝰ
uoluntas est īmutabilis. sꝫ ꝑ adō
reuerentia eiꝰ uoluntatē aliquid
obtineamꝰ nō est ꝯmerit

nostri sꝫ ex eiꝰ bonitate.
An sit ꝯcedere. ui q nō li-
ceat demones adiurare
dr̄ em origenes sup mt̄. Nō
est sꝫ potestatem data a salu-
atōe adiurare demonia. iudaicū
em est hī. Nō aut debemꝰ
iudeoꝝ ritus imitari sꝫ potiꝰ
uti potestate a xp̄o data. ḡ
nō est licitū demones adiurare
¶ Itē multi incantatores invocā-
tionibꝫ demones ꝯ aliqua diuina
inuocant qd ē adiurare. Si igit
licitū est demones adiurare
licitū est incantatoribꝫ incantā-
tionibus uti qd pt esse falsū
ḡ et primū. ¶ Itē qcumqz ad-
iurat aliquē exn̄ ipō aliquā
societate cū ipō facit. sꝫ nō
licet cū demonibus societate
facere. sꝫ .i. co .x. Nolo uos
socios fieri demonioꝝ. ḡ nō licꝫ
demones adiurare. ¶ Dicēdūz qr
est q dicitur ī marc ultio. In noie
meo demonia eiicient. sꝫ indu-
ce aliū ad ad agendū ꝑ
nome diuinū h est adiurare
ḡ licitū est demones adiur-
are. ¶ Rñō dō q sicut dictū
est duplex est adiurandi modꝰ.
Unus ꝑ modū deprecatō-
nis ul inductōis obtinēdi
aliq̄ sacre. Alio aut ꝑ modū
ꝯpulsionis. ꝑmo aut mō nō
licet demones adiurare. qm̄
ille modus adiurandi uidetur
ad ꝑtinēdi beniuolentiaz ul amicā
ꝑtinē quā nō licet ad demo-
nes uti. Scdō aut adiura-
tionis modo qui est ꝯpulsi-
onem licet nobis ad ad uti

et ad aliq̄ nō licet demones
eni īcrepu huiꝰ uite nobis
aduersarij ꝯstituuntur / nō aut
eorum actus nre dispōm subd
untur s; dispōni uite dīne
et sctorum anglorum Rema ut au
gꝰ dicit .i. iij dei. ipso dei
recepter p̄sem ipsi. Possumꝰ
q̄ demones adiurando p̄ uir
tute diuini nominis tanq̄ inimi
cos repellere ne nobis noceat
ul spūaliter ul corporaliter s; po
testate data a xp̄o / s; c luc.
x. Dedi uobis potestatem calcan
di sup serpentes et scorpio
nes et sup omēz uirtutem i
nimici et nichil uobis nocebit
nō tamē licitū est eos adiur
are ad ad ab eis addiscend'
ul eciā ad ad p eos obtined'
qr h' ptinet ad aliq̄ sorciarie
ut ydo iudiciam nisi forte ex
spāli instinctu ul reuelacōe di
uina aliqui sci ad aliq̄ effc̄ū
demonum opacōe utantur Ut
legitur de beato iacobo q' p de
mones fecit hermogenē ad se
adduci ¶ Ad .i. gᵒ dd' q' big
loquitur de adiuracōe q' nō fit
p̄catiue p modū ꝯpulsionis
s; magis p modū suasōis be
niuolencie et depcacōis ¶
Ad ij dd' q' nigromantici utunt
adiuracōibus et inuocacōibꝫ de
monum ad ad ab eis adquirē
d' ul addiscend' et h' est ill
icitū ut dcm̄ est In questio
d .i. Exponens c ubi dd'
q' spm̄ immūdo dixit obm
utesce et exi de pone saluti
feri h' nobis dogma datur
ne credamꝰ demonibus q̄t

tum͡q̄ denuncient ueritatem ¶ Ad
iij dd' q' rō illa p̄cedit de
adiuracōe q̄ implorat diuinum
auxiliū demonum ad ad age
du ul ꝯgnoscendu / h' em uidet
ad q̄da sorciarie ptinere / s; q'
ad adiurando demones rep
ellat h' ē ab eorum sorciarie recede /
Ad iij sic p̄cedit ui q' nō
liceat adiurare irronalē
creaturā Adiuro em fit p̄
locucōez s; frustra sermo dirigitur
ad eū qui nō intelligit q̄lis ē
irronalis creatura q' uanū est et
illicitū irronalē creaturā adiur
are ¶ S; Adam ui ꝯpetere ad
iuro ad que ptinet iuro s;
iuro nō ptinet ad creaturā
irronalem .gᵒ ui q' ad ea nō lic
et adiuracōe uti ¶ S; Dupx
est adiuracōis modus ut ex
supdictis patet Unus q̄dē p
modū depcacōis quo nō possum9
uti ad irronalem creaturā q̄ nō
est dna sui actus Alius aut ē
adiuro p modū ꝯpulsionis
q̄ eciā ut ui ad ea uti nō possum9
qr nō est in nr̄a creatis irronabi
libꝫ impare s; solū / s; solū aliq
de quo dr̄ Mt viii q' uenti
et mare obediunt ei .gᵒ nullo
mō ut ui licet uti adiuracōe
ad irronales creaturas ¶ Ibꝫ q̄
est de Symon et Judas le
guntur adiurasse dracones
et eis p̄cepisse ut in desertu
loca discederent ¶ Ad dd'
q' racōe irronales ab alio agunt
ad p̄prias operacōes eadē q̄ acco
est aiūs qd' agit et mouet
et aiūs qd' agit et mouetur
motum sequente est eciā qd'

operatio significatur. et io operatio
intellectualis creature non solum ipsi
attribuitur / sed principaliter deo cuius
dispositione omnia mouent. Contra
enim addyabolum qui permissione
diuina utitur aliquibus irrationabili
bus creaturis ad nocendum hominibus
sic ergo admiracio qua quis utitur
ad irrationalem creaturam potest intelli
gi dupliciter. Uno modo ut admiratio
referatur ad ipsam creaturam irro
nalem secundum se et sic nullum est ra
tionalem secundum se et sic nullum conuenit ad illam
irrationalem creaturam adiurare. Alio
modo ut non referatur ad eum
a quo irrationalis creatura agitur
et mouetur. Et sic dupliciter adiuratur
rationalis creatura. Uno quidem modo
per modum deprecationis ad deum
quod pertinet ad eos qui diuina
gratia miracula faciunt. Alio
invocatione miracula faciunt. Alio
per modum compulsionis quod refert
ad dyabolum qui incumbunt non
sine utitur irrationabilibus creatu
ris. et talis est modus adiurandi
in exorcismis per quos de
monum potestas excluditur
ab irrationabilibus creaturis adiurare
demones ab eis auxilium im
plorando non licet. Et per hoc
patet responsio ad obiecta.

Deinde considerandum
est de assumpcione
diuini nominis ad inuo
candum per orationem uel
laudem. Et de laude
restat videndum. Circa quod queruntur
duo. Primo utrum deus sit ore
laudandus. Secundo utrum in laude
dei sint cantus adhibendi.

Ad primum sic proceditur. Uidetur quod deus
non sit ore laudandus dicit

enim philosophus in ethicis optimorum non est
laus / sed maius quid et melius. Sed
deus est super optima omnia. ergo deo
non debetur laus sed quid maius
laude. Unde et ecclesiastici xliii dicitur
quod deus est maior omni laude. Praeterea
laus dei ad cultum eius pertinet.
est enim religionis actus. Sed deus
mente colitur magis quam ore. Unde
dominus Math. xv. contra quosdam in
ducit illud ysaie. Populus hic labiis me
honorat cor autem eorum longe est
a me. ergo laus dei magis consistit
in corde quam in ore. Praeterea homines ad
ore laudantur ut ad meliora prouo
centur sicut enim mali extollentes lau
dibus superbiunt ita boni extollentes
laudibus ad meliora prouocantur.
Unde dicitur prouerbiorum xxvii quomodo probatur
in conflatorio argentum sic probatur
homo ore laudantium. Sed deus per
bona hominum non prouocatur ad meliora.
tum quia immutabilis est tum quia
summe bonus est et non habet quo
crescat. ergo deus non est laudan
dus ore. Sed contra est quod dicitur in psalmo
labiis exultationis laudabit
os meum. Respondeo dicendum quod uerbis alia
ratione utimur ad deum et alia ra
tione ad hominem. Ad hominem enim utimur
uerbis ut conceptum nostri cordis quem
non potest cognoscere uerbis nostris ei
exprimamus. Et io laude oris ad
hominem utimur. ut ei uel aliis
innotescat quod bonam opinionem de
laudato habemus. Ut per hoc et ipsum
qui laudatur ad meliora prouocemus
et alios apud quos laudatur in bo
nam opinionem et reuerentiam et imi
tationem ipsius inducamus. Sed ad di

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg